

Sosyal Bilimler
Enstitüsü

T. C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PAZARLAMA BİLİM DALI

**YAŞAM SEYRİ TEORİSİ AÇISINDAN AİLE KAYNAKLI SORUNLAR VE
ZAMAN PERSPEKTİFİNİN KOMPULSİF SATIN ALMA VE
MATERYALİZMLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Doktora Tezi

AYŞE KARAYILAN

İSTANBUL, 2023

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PAZARLAMA BİLİM DALI

**YAŞAM SEYRİ TEORİSİ AÇISINDAN AİLE KAYNAKLI SORUNLAR VE
ZAMAN PERSPEKTİFİNİN KOMPULSİF SATIN ALMA VE
MATERYALİZMLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Doktora Tezi

AYŞE KARAYILAN

Danışman: PROF. DR. SERDAR PİRTİNİ

İSTANBUL, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Bilim Dalı Doktora öğrencisi Ayşe Karayılan'ın Yaşam Seyri Teorisi Açısından Aile Kaynaklı Sorunlar ve Zaman Perspektifinin Kompulsif Satın Alma ve Materyalizmle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 03.05.2023 tarih ve 2023-22/3 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 12/05/2023

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			İmzası
1	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Serdar Pirtini	
2	Jüri Üyesi	Prof. Dr. Aypar Uslu	
3	Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ulun Akturan	
4	Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ceyda Aysuna Türkyılmaz	
5	Jüri Üyesi	Doç. Dr. Gülberk Gültekin Salman	

ÖZET

YAŞAM SEYRİ TEORİSİ AÇISINDAN AİLE KAYNAKLI SORUNLAR VE ZAMAN PERSPEKTİFİNİN KOMPULSİF SATIN ALMA VE MATERYALİZMLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bireyin hayatının önemli bir bölümünü geçirdiği, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren yaşamının bir parçası olan ailesiyle olan ilişkisinin bireyin davranışlarının şekillenmesinde önemli bir etmen olduğu bilinmektedir. Bu açıdan çocukluk döneminde ailesiyle ilişkileri sorunlu olan, sorunlu ailelerde büyüyen, aile yapısında büyük değişikliklere maruz kalan bireylerin ileriki yaşlarda istenmeyen davranışlar sergilemesi kaçınılmaz olmaktadır.

Bu tezde, bireyin belirli bir zaman diliminde deneyimlediği olayların ileriki yaşamına etki ettiği varsayımının benimsendiği yaşam seyri teorisi temel alınarak, çocukluk döneminde ailede yaşanan sorunlu durumların ailenin sunabileceği kaynaklar, zaman perspektifi, materyalizm ve kompulsif satın alma eğilimiyle olan ilişkisi araştırılmıştır. Bu amaçla 660 katılımcıdan elde edilen veriler ışığında sorunlu ailelerde büyüyen ve bu sorunlardan olumsuz etkilenen bireylerin çocukluk dönemlerinde hem maddi hem de manevi kaynaklarında azalma olduğu, olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın oldukları, mutluluk ve başarı odaklı materyalist eğilimler sergiledikleri ve kompulsif satın alma eğilimlerinde artış olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca çocukluk döneminde deneyimlenen maddi ve manevi yoksunluğa kıyasla, geçmişe dair olumsuz anıların materyalizm ve kompulsif satın almayı daha iyi açıkladığı görülmüştür. Yani istenmeyen davranışların oluşmasında yaşanmışlıklardan ziyade anıların rolünün daha büyük olduğu ortaya çıkmıştır. Ailede yaşanan sorunlardan olumsuz etkilenenlerin de olumlu etkilenenlerin de manevi kaynaklarında azalma yaşanması beklenmedik bir sonuç olarak karşımıza çıkarken, bu farklı durum ailede yaşanan sorunlu durumların etkisinin sabit olmadığı, zamanla değişime uğrayabileceğine yönelik literatürde yer alan araştırmalarla desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Seyri Teorisi, Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar, Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar, Zaman Perspektifi, Kompulsif Satın Alma, Materyalizm

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN DISRUPTIVE FAMILY EVENTS, TIME PERSPECTIVE, COMPULSIVE BUYING, AND MATERIALISM FROM THE POINT OF VIEW OF LIFE COURSE THEORY

It is a well-known fact that the relationship with the family, where individuals spend a significant part of their lives and which is part of their lives from the moment they open their eyes to the world, is an essential factor in shaping individuals' behavior. When viewed from this angle, it is inevitable for individuals who have problematic relationships with their families during childhood, grow up in disruptive families, and are exposed to significant changes in their family structure to acquire undesirable behaviors in the following years.

In this thesis, the relationship between the disruptive family events experienced during childhood, family resources, time perspective, materialism, and compulsive buying tendency was examined, from the point of view of life course theory, which assumes that the events experienced by individuals in a certain period affect their lives in the future. For this purpose, in the light of the data obtained from 660 participants, it was concluded that individuals who grew up in disruptive families and were negatively affected by these disruptions had a decrease in their financial and emotional resources, they were prone to past negative time perspective, they exhibited happiness and success-oriented materialistic tendencies, and there was an increase in their compulsive buying tendencies. In addition, negative memories of the past explained materialism and compulsive buying better than financial and emotional deprivation experienced in childhood. In other words, it has been revealed that, compared to experiences, memories play a more significant role in developing undesirable behaviors. Irrespective of the effect of disruptive family events, a decrease in emotional resources has been observed. Supported by literature evidence, this difference resulting from the unexpected finding indicates that the effect of disruptive family events is not stable and may change over time.

Key Words: Life Course Theory, Disruptive Family Events, Family Resources, Time Perspective, Compulsive Buying, Materialism

ÖNSÖZ

Doğup büyüdüğümüz, yıllar geçse dahi hayatımızın bir parçası olmaya devam eden aile, bireyin belirli bir yaşa gelene kadarki gelişiminde önemli bir yer almakla kalmayıp ileriki dönemlerdeki davranışlarının da belirleyicisi olmaktadır. Bu nedenle aile ve çocuk ilişkisinin temellerine inilmesi ve ailede yaşanan sorunların ileriki yıllarda çocuğu nasıl etkilediğinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Sorunlu ailelerde büyüyen çocukların yıllar sonra dahi istenmeyen, toplum tarafından onaylanmayan davranışlara yatkın olacağı varsayımıyla yola çıkılan bu tezde, ailede deneyimlenen sorunların, aile geçmişine ilişkin iyi ya da kötü anıların ve çocukluk döneminde yaşanan yoksunluğun bireyin materyalist ve kompulsif eğilimler edinmesindeki rolü araştırılmıştır.

Danışmanım olarak atandığı ilk andan itibaren desteğini hiç esirgemeyen, yeterlilik ve tez dönemlerindeki motive edici yaklaşımından bir an bile vazgeçmeyen, danışmanım olduğu için kendimi çok şanslı ve ayrıcalıklı hissettiğim Prof. Dr. Serdar PİRTİNİ'ye, bu uzun süreçteki desteğinden ve olumlu tutumundan ötürü teşekkürlerimi sunuyorum. Tezin öneri aşamasından itibaren değerli katkıları bulunan, tez izleme komitelerindeki önerileri ve yapıcı eleştirilerinin tezin son halini almasındaki rolü yadsınamaz olan tez izleme komitesi jüri üyeleri Prof. Dr. Aypar USLU ve Prof. Dr. Ulun AKTURAN'a vermiş oldukları destekten ötürü teşekkürlerimi iletiyorum. Tez konusunun belirlendiği andan tezin sonuçlandığı ana kadar desteğini her zaman hissettiğim, araştırmanın metodolojisinin oluşturulmasında ve verilerin analizindeki öneri ve yardımlarının önemi büyük olan Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ozan YILDIRIM'a arkadaşlığı ve katkıları için teşekkür ediyorum.

Ayşe KARAYILAN

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE VE ÇOCUK İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER, AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLAR VE AİLENİN ÇOCUĞA SUNABİLDİĞİ KAYNAKLAR

1.1. AİLE VE ÇOCUK İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER	3
1.1.1. Ekolojik Sistemler Teorisi	7
1.1.2. Bowen Aile Sistemleri Teorisi	9
1.1.3. Yaşam Seyri Teorisi	10
1.1.4. Aile Gelişim Teorisi	13
1.1.5. Sosyal Mübadele Teorisi	14
1.1.6. Bağlanma Teorisi	15
1.1.7. Sembolik Etkileşimcilik	17
1.1.8. Belirsiz Kayıp Teorisi	18
1.1.9. Stres Teorisi	18
1.1.10. Çatışma Teorisi	19
1.2. AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLAR	20
1.2.1. Ailenin Finansal Durumunda Yaşanan Ani ve Büyük Değişiklikler	22
1.2.2. Ebeveynlerin Boşanması, Birinin ya da İkisinin Yeniden Evlenmesi	22
1.2.3. Aile Üyelerinden Birinin Vefatı	23
1.2.4. Ebeveynlerden Birinin ya da İkisinin İşleri Nedeniyle Ev Dışında Vakit Geçirmeleri	24
1.2.5. Aile İçi İletişimsizlik	24
1.2.6. Aile Üyelerince Yapılan Eleştirilere Maruz Kalmak	25
1.2.7. Ebeveynlerden Birinin ya da İkisinin Sıklıkla ve Uzun Dönemlerle Evde Bulunmaması	25
1.3. AİLENİN ÇOCUĞA SUNABİLDİĞİ KAYNAKLAR	26
1.3.1. Zaman ve İlgi	26
1.3.2. Disiplin	27
1.3.3. Yaşam Becerileri ve Yönlendirmeleri	27
1.3.4. Duygusal Destek ve Sevgi	27
1.3.5. Örnek Olma ve Yol Gösterme (Rehberlik Etme)	28

1.3.6. Para Harcama.....	28
1.3.7. Beslenme.....	29
1.3.8. Giyim.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLARIN ZAMAN PERSPEKTİFİ, KOMPULSİF SATIN ALMA VE MATERYALİZMLE İLİŞKİSİ

2.1. ZAMAN PERSPEKTİFİ.....	31
2.1.1. Zaman Perspektifi Envanterinin Boyutları	32
2.1.1.1. Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	34
2.1.1.2. Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	34
2.1.1.3. Hazcı Şimdi Zaman Perspektifi	34
2.1.1.4. Kaderci Şimdi Zaman Perspektifi.....	35
2.1.1.5. Gelecek Zaman Perspektifi.....	35
2.2. MATERYALİZM	36
2.2.1. Materyalizmin Alt Boyutları.....	37
2.2.1.1. Mutluluk	37
2.2.1.2. Maddi Edinim	38
2.2.1.3. Başarı.....	38
2.2.1.4. Diğer Alt Boyutlar	39
2.2.2. Materyalist Eğilimleri Yüksek Bireylerin Özellikleri.....	39
2.3. KOMPULSİF SATIN ALMA	40
2.3.1. Kompulsif Satın Alma Davranışına Neden Olan Faktörler	42
2.3.1.1. Biyolojik ve Genetik Faktörler	42
2.3.1.2. Ailevi Faktörler.....	42
2.3.1.3. Psikolojik Faktörler	43
2.3.2. Kompulsif Satın Alma Davranışı Sergileyen Tüketicilerin Genel Özellikleri	43
2.3.2.1. Sosyo-Demografik Özellikleri	43
2.3.2.2. Kişilik Özellikleri	44
2.3.2.3. Psikolojik Özellikleri	44
2.3.2.4. Davranışsal Özellikleri	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAM SEYRİ TEORİSİ AÇISINDAN AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLARIN, AİLENİN ÇOCUĞA SUNABİLDİĞİ KAYNAKLAR, ZAMAN PERSPEKTİFİ, KOMPULSİF SATIN ALMA VE MATERYALİZMLE İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	46
3.1.1. Araştırmanın Amacı, Soruları ve Kısıtlamaları	47

3.1.2. Araştırmanın Önemi	47
3.1.3. Araştırmanın Orijinalligi.....	47
3.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE TASARIMI	48
3.2.1. Araştırmanın Türü	48
3.2.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli	49
3.2.3. Araştırmada Kullanılan Ölçekler	51
3.2.4. Araştırma Evreni ve Örneklem	55
3.2.5. Veri Toplama Yöntemi	56
3.2.6. Anket Tasarımı	56
3.2.7. Araştırmanın Ön Çalışması.....	57
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZİ.....	57
3.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Vermiş Oldukları Yanıtların Ortalamaları.....	58
3.3.2. Faktör Analizi Sonuçları.....	62
3.3.3. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumların Puanlanması	67
3.3.4. Korelasyon Analizi Sonuçları.....	69
3.3.5. Regresyon Analizi Sonuçları	70
3.3.5.1. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenlerin (1. Grup) Regresyon Analizinin Yorumlanması.....	71
3.3.5.2. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenlerin (2. Grup) Regresyon Analizinin Yorumlanması.....	74
3.3.6. Benzerlik ve Farklılıkların Yorumlanması	78
SONUÇ VE ÖNERİLER	84
KAYNAKÇA.....	88
EKLER	110
Anket Formu.....	110

KISALTMALAR

FBI	Federal Soruşturma Bürosu
TK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	Birleşmiş Milletler
UNICEF	Birleşmiş Milletler ocuklara Acil Yardım Fonu
WFP	Dünya Gıda Programı

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Aile ve Çocuk İlişkisinin Açıklayan Teori, Yaklaşım ve Perspektifler.....	6
Tablo 2. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	21
Tablo 3. Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	30
Tablo 4. Zimbardo Zaman Perspektifi Envanterinin Kısa ve Uzun Versiyonları	33
Tablo 5. Materyalizm Tanımları	37
Tablo 6. Materyalizm Ölçeklerinin Alt Boyutları.....	39
Tablo 7. Kompulsif Satın Alma Tanımları	41
Tablo 8. Araştırmanın Hipotezleri, Bağımlı / Bağımsız Değişkenleri ve Hipotezi Destekleyen Çalışmalar	51
Tablo 9. Araştırmada Kullanılan Ölçekler	55
Tablo 10. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Veriler	58
Tablo 11. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlara Yönelik İstatistikî Veriler	59
Tablo 12. Katılımcıların Ölçek İfadelerine Vermiş Oldukları Yanıtların Ortalamaları ve Standart Sapmaları (Zaman Perspektifi ve Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar)	61
Tablo 13. Katılımcıların Ölçek İfadelerine Vermiş Oldukları Yanıtların Ortalamaları ve Standart Sapmaları (Materyalizm ve Kompulsif Satın Alma)	62
Tablo 14. Faktör ve Güvenilirlik Analizlerinin Sonuçları	65
Tablo 15. Normallik Değerleri	66
Tablo 16. Faktör Analizi Sonrası Araştırmanın Hipotezleri ve Bağımlı / Bağımsız Değişkenleri	67
Tablo 17. Ailede Yaşanan Sorunların Yeniden Kodlanması	69
Tablo 18. Korelasyon Analizi Sonuçları	70
Tablo 19. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenlerin Regresyon Analizi (1. Grup – Ortalamanın Üstü)	73
Tablo 20. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenlerin Regresyon Analizi (2. Grup – Ortalamanın Altı)	75
Tablo 21. Hipotezlerin Desteklenme Durumu	77
Tablo 22. Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklara İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	79
Tablo 23. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz ve Olumlu Etkilenenlerin Ortalamalarının (Ort.) ve Standart Sapmalarının (SS) Karşılaştırılması	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ekolojik Sistemler Teorisinin Halkaları	9
Şekil 2. Önerilen Araştırma Modeli	51
Şekil 3. Faktör Analizi Sonrası Revize Edilmiş Araştırma Modeli	66
Şekil 4. Regresyon Analizi Sonrası Araştırma Modeli (1. Grup - Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenler - Ortalamanın Üstü)	76
Şekil 5. Regresyon Analizi Sonrası Araştırma Modeli (2. Grup - Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenler - Ortalamanın Altı)	76

GİRİŞ

1970’li yıllarda Federal Soruşturma Bürosu (FBI) davranış bilimleri birimi tarafından yürütülen ve suçluların düşünce yapısını, kişilik özelliklerini ve davranışsal kalıplarını belirlemek için yapılan çalışmalar (Douglas vd. 1986), bu kişilerin geçmişlerinde sorunlu ailelerde büyüldüklerini, çoğunluğunun madde bağımlısı ebeveynler tarafından büyütüldüklerini, aile içi ilişkilerinin sorunlu olduğunu, ebeveynlerin psikolojik sorunlar yaşadıklarını, anne ya da babalarının çeşitli nedenlerde evde bulunmadıklarını, aile üyelerinden yeterince ilgi görmediklerini, ailelerinde rol model alabilecekleri bir yetişkinin olmadığını, aile üyelerinin şiddetine maruz kaldıklarını ve ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kuramadıklarını ortaya çıkarmıştır (Ressler, Burgess, Douglas 1995). Deviant (aykırı) davranışlar olarak literatürde yer alan kriminal suçlar, davranışın toplum tarafından kabul edilmemesi, yasak olması, kişi ve toplum açısından zararlı olması gibi özellikler göz önünde bulundurulduğunda pazarlama literatüründe deviant davranışlar olarak kabul edilen kompulsif satın alma ve materyalizme karşılık gelmektedir (Dittmar 2004: 428; Hoyer, MacInnis 2010: 470).

1940’lı yıllarda ailenin çocuğun gelişimindeki önemine ilişkin bir dizi gözlemsel ve deneysel çalışmaya öncülük eden psikanalist René Árpád Spitz bebekler üzerinde yaptığı çalışmalarda, doğumundan itibaren anneleri tarafından ilgi gösterilen, temel gereksinimleri karşılanan bebeklerle annelerinden bir süreliğine ayrılmış ya da çocuk bakım evlerinde yaşayan, bakıcıları tarafından yeterli ilgi gösterilmeyen ve duygusal yoksunluk çeken bebekleri karşılaştırmış ve ilgi gösterilmeyen bebeklerin sosyal gelişim açısından gerilediklerini, çevresindeki uyarıcılara beklenen tepkileri verememeye başladıklarını ve depresif davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur (Spitz 1949; National Library of Medicine 2019; Mental Health Treatment 2020). Yeterli ilgi ve sevgi gösterilmeyen bebeklerin çeşitli sorunlar yaşamaları, gelişimsel açıdan dezavantajlı konuma geçmeleri gibi etmenler, bebeklikten itibaren aileden destek görmenin hayati bir önem taşıdığının anlaşılması açısından önem arz etmektedir (Spitz 1949). Aileden yeterli desteğin alınamadığı durumların etkisi sadece bebeklikle sınırlı kalmayıp çocukluk ve ergenlik dönemlerinde de devam etmektedir. Her ne kadar Spitz’in araştırması (1949) aile evinde yaşayanlarla bakım evinde yaşayanların karşılaştırılmasını temel alsa da ailesiyle birlikte yaşayan her çocuğun ihtiyaçlarının eşit ölçüde karşılanmadığının, her ailenin kendine özgü sorunları olduğunu, her çocuğun bu sorunlardan etkilenme derecesinin farklı olduğunu dikkate alınması önem arz etmektedir.

Ailenin maddi durumunun değişmesi, ebeveynlerin boşanmaları, ebeveynlerin çocuğun yaşadığı evde bulunmamaları, aile üyelerinin ölümü, aile içi iletişimsizlik, aile üyelerinin eleştirilerine maruz kalmak gibi sorunlar göz önünde bulundurulduğunda bu sorunların çocuğu etkilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Ailede yaşanan sorunlu durumlar ailenin çocuğa sunabildiği maddi (para, beslenme ve giyim) ve manevi (zaman ve ilgi, disiplin, yaşam becerileri ve yönlendirmeleri, duygusal destek ve sevgi, örnek olma ve

yol gösterme) kaynakların azalmasına neden olacağından, geçmişinde ekonomik ve duygusal açıdan yoksunluk çeken çocuğun, büyüdüğünde bu yoksunluğun yarattığı olumsuz duygulardan kaçmak için kompulsif ve materyalist eğilimler sergilemesi kaçınılmaz olacaktır.

Ailede yaşanan sorunlu durumlar ayrıca çocuğun geçmişe ilişkin bakış açısına yani geçmiş zaman perspektifine etki etmesi nedeniyle de önem arz etmektedir. Geçmişini kötü yönleriyle, tatsız anılarıyla ve acı deneyimleriyle hatırlayan bireylerin bu olumsuz anılardan kaçmak için deviant davranışlar olarak da geçen kompulsif eğilimlere sahip olma ya da yüksek materyalist eğilimler sergileme olasılıkları yüksek olacaktır. Tam tersi durumda, geçmişini nostaljik duygularla anımsayan, geçmiş anılardan keyif alan, geçmişinde güzel anılar barındıran, aileleriyle ilgili olumlu hatıralara sahip olan bireylerin düşük materyalist değerlere sahip olması ve kompulsif eğilimlerinin olumsuz geçmiş perspektifine sahip olanlara kıyasla daha düşük olması beklenmektedir.

Ayrıca ailede yaşanan sorunlu durumların yol açtığı çocuğa sunulan kaynaklardaki azalmanın mı yoksa olumlu ve olumsuz zaman perspektifinin mi kompulsif satın alma eğilimi ve materyalizmi daha iyi açıkladığı bu araştırma sonucunda cevap bulması beklenen başka bir sorudur. Özellikle travmatik deneyimlere ilişkin (Kaplan, Manicavasagar 2001), insan zihninin gerçek olmayan ve yaşanmamış olayları da yaşamış gibi hissedebildiği, gerçeğinden ayırt edilemeyecek düzeyde ve bilinçdışı bir şekilde sahte anılar oluşturabildiği (Shaw 2017: 247) varsayımından hareketle, ailede yaşanan sorunlu durumlara karşılık gelen yaşanmışlıklarla geçmiş zaman perspektifine karşılık gelen hatıraların çatışmasının ortaya çıkaracağı farklılığın bu araştırma özelinde literatüre önemli bir katkı sunması beklenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE VE ÇOCUK İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER, AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLAR VE AİLENİN ÇOCUĞA SUNABİLDİĞİ KAYNAKLAR

Bugünü anlamak için geçmişe bakmak gerektiği düşüncesinden yola çıkarak, bireyin şimdiki davranışının altında yatan nedenleri anlamak için köklerine yani ailesine bakmak gerekmektedir. Alınan kararlarda geçmişin izlerini görmek, geçmişte yaşanan olayların etkisini çok uzun yıllar boyunca üzerinde taşımak insan doğasının bir parçası olduğundan, bireyi tüketici olarak değerlendirmek, tüketim davranışını anlamlandırmak için doğumundan itibaren parçası olduğu aileyi anlamak gerekmektedir. Bu noktada bireyin geçmişte yaşadıkları ve geçmişine dair hatırladıkları arasındaki olası farklılıklar devreye girmektedir. Bu araştırmada bireyin geçmişindeki yaşanılanlar ve hatırlananlar arasındaki ayrımı gözetilerek, aile ve tüketim davranışı arasındaki ilişki bütünsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ailenin temel görevleri arasında yer alan çocuğun duygusal ve temel gereksinimlerinin karşılanması konusunda yaşanan yetersizliklerin ileriki yıllarda bireyin davranışlarına etki edeceği varsayımından yola çıkılarak oluşturulan bu çalışmada, ailede yaşanan sorunların literatürde istenmeyen ve aykırı davranışlar olarak ele alınan materyalist ve kompulsif eğilimlere ne ölçüde yol açtığı araştırılacaktır.

1.1. Aile ve Çocuk İlişkisini Açıklayan Teoriler

Genel tanımıyla “anne, baba ve çocuktan” oluşan, ailenin yapısı ve kültürel farklılıklar neticesinde “büyükanne, büyükbaba, evli olan çocuklar, torunlar, amca, dayı, teyze, hala, kuzen, yeğen, evli olan abi, abla ve kardeşler, kayınbaba, kayıinvalid” gibi daha geniş akrabalık bağlarını da içinde barındıran ve çeşitli varyasyonları olan (Rosser, Harris 2003: 193), geniş bakış açısıyla bakıldığında bireyin kendi seçtiği, kan bağı bulunmayan kişileri de kapsayabilen (Boss 1999) aileyi anlamak ve açıklamak için çeşitli teoriler oluşturulmuştur. Ailenin genel yapısını, aile içi iletişim ve etkileşimi, aile içinde meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin sonuçlarını, aile içinde meydana gelen olayların etkilerini, ailenin hangi aşamalardan geçtiğini açıklamak için, tek bir bireyi incelemek yeterli olmayacağı gibi, aile üyelerinin hepsini incelemek de bazen doğru sonucu vermeyebilir. Çünkü White’ın da dediği gibi “Aile parçalarının toplamından fazlasıdır.” (White 1984: 517).

“Bireyin din, dil, gelenek, alışkanlık, inanç, ekonomik durum, meslek gibi tüm önemli sosyal özelliklerinin temelini oluşturan” (Sorokin 1928: 714) aileyi daha iyi anlamak için, aile temel alınarak oluşturulan ve geliştirilen teorilerin, yaklaşımların ve bakış açılarının anlaşılması gerekmektedir. Aile yapısının farklı sosyal durumlar karşısında değişikliğe uğraması, ailenin öneminin zamana ve bulunulan ortama bağlı olarak değişiklik göstermesi gibi nedenlere bağlı olarak (White, Martin, Adamsons 2019:

62), ailenin yapısını ve aile ilişkilerini açıklayan teorilerde birbirlerinden belirli konularda farklılaşan, birbirlerinden bazen tamamıyla ayrışan bakış açılarına sahip teoriler ortaya atılmıştır.

Özellikle 1950’lerden itibaren yoğun bir şekilde çalışılmaya başlanan aileye yönelik teoriler genellikle antropoloji, psikoloji, sosyoloji, biyoloji, ekonomi ve kriminoloji temellerine dayandırılarak geliştirilmiştir. Aile ve çocuk ilişkisini açıklayan teorilerin genellikle 20. yüzyılda yoğun bir şekilde çalışılmasının nedeni olarak bu dönemde çocuğun bireysel ve toplumsal olarak önem kazanması ve aile terapisi yönteminin psikolojide kullanılmaya başlanması gösterilebilir. Aile ve çocuğa ilişkin teorilere geçmeden önce tarihsel süreçte çocuğa atfedilen değerin hangi aşamalardan geçtiğinin iyi anlaşılması gerekmektedir.

Edebi eserlerde 9. yüzyıldan itibaren annelik ve hamilelikten kaynaklı bağ kavramı üzerinden aktarılan, günümüz tanımına yakın karşılığını 14. yüzyılda bulan ‘çocuk’ kavramı bu dönemlerde kölelikle bağdaştırılmıştır (Ryan 2013: 64-68). 16 yüzyılda çocukluk kavramı ayrıcalıklarla bağdaştırılmış ve sosyal açıdan fayda sağlaması üzerinden açıklanmıştır (Fass 2013 :2). 17. yüzyılda ebeveyn ve çocuğun kurduğu duygusal bağ üzerinden aktarılan çocuk kavramı, 18. yüzyıla gelindiğinde çocukların duygusal açıdan korunmaya muhtaç ve masum varlıklar olduğunun farkına varılması ve kardeşler de dahil olmak üzere aile üyelerinin hepsi arasında duygusal paylaşımların artması üzerinden aktarılmıştır (Stearns 2013: 162). Fass (2013 :4) her ne kadar ebeveynlerin çocuklarına gösterdiği sevgi ya da şiddetin tarihsel süreçlerden bağımsız olarak geliştiğini ifade etmiş olsa da Aries (1962 :365) 16. yüzyıldan itibaren toplumsal olarak çocuğa karşı tutumunun değiştiğine, haliyle aile yapısının da değişikliğe uğradığına vurgu yapmıştır. Aires’i destekler nitelikte Grant (2013: 103) da Orta Çağ’la kıyaslandığında modern çağlarda ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin duygusal açıdan güçlendiğini belirtmiştir. Bunda 20. yüzyıldan itibaren çocuğa değer atfedilmesinin payının büyük olduğunu söylemek mümkündür (Therborn 2004: 227). Tarihsel süreçler incelendiğinde aile yapısının değişime uyum sağlayabilme yeteneği (Cox 2002: 198), çocuğun kölelikten korunması gereken önemli bir varlığa dönüşme sürecini açıklar niteliktedir.

Edebi eserlerde olduğu gibi sanat eserlerinde de çocuk kavramı benzer süreçlerden geçmiştir. Orta Çağ’a ait sanat eserlerini inceleyen Aries (1962: 33-38), bazı kesimlerde çocukların sanat eserlerinde yer almasının 12. yüzyılı bulduğunu, 11. yüzyılda çocuğa özgü özellikler aktarılmadan büyüklerin minyatür hali olarak resmedilen çocukların, 13. yüzyılda kaslı resmedildiğini ve bu dönemlerde tek başına resmedilmediğini belirtmiştir. Aries (1962: 38) bu durumun nedenini şu şekilde açıklamıştır:

“Çocuk yaşayıp büyüse de bebekken ölse de kimse bir çocuğun resmini saklamayı düşünmezdi. İlk durumda, çocukluk çocukluğa ilişkin kayıt tutulmayacak kadar önemsiz bir dönemdi. İkinci yani

çocuğun öldüğü durumda, hayattan bu kadar kısa sürede yok olan küçük bir çocuğun hatırlanmaya değer olmadığıydı çünkü yaşaması sorunlu olan çok sayıda çocuk vardı.”

Bazı inanışlarda öldükten sonra dahi önemsiz olarak adlandırılan, defnedilme yeri bile özel olarak seçilmeyen çocuğa duygu aktarılmayan bu dönemlerden sonra, 16. yüzyılda ölü çocukların resmedildiği yani çocuğa duygu aktarıldığı bir dönem olmuştur. (Aries 1962: 39-42). Bu yüzyılın sonunda çocuğa değer atfedilerek anne babasından ayrı bir varlık olarak resmedilmeye başlanmış ve 17. yüzyılda bu durum yaygınlaşmıştır (Aries 1962: 46).

Sosyolojik açıdan çocuk ve çocukluk kavramları incelendiğinde, dönemselsel olarak ve toplumsal açıdan farklılıklar gözlemlenmiştir. Avcı toplayıcı toplumlarda çocuklar genellikle 14 yaşına gelinceye kadar çalıştırılmadıkları ve kendi bakımlarını sağlayacak yeterlilikte olmadıkları için engel olarak görülmüş, tarımla uğraşan toplumlarda ise çocukların varlığı işgücüne katılım anlamına geldiği için önemli bir varlık olarak algılanmışlardır (Ferraro 2004: 341; Mayall 2013: 10-11). Göç eden ailelerin ebeveynlik stillerini gittikleri ülkelere de aktardığı bir dönem olmuş, aileler sadece çocuklarına yönelik tutumlarını aktarmakla kalmamış, özellikle tarımla uğraşan aileler işgücünü dengelemek için çocuklarını başka ailelere vermişlerdir (Stearns 2005: 1-15),

Modernite öncesi dönemlerde çocuklar savaşa katılmış (Stearns 2005: 1), erken modern dönemde ebeveynlerden birini ya da ikisini kaybeden çocuklar başka ailelere hizmetçi olarak verilmiş, bazı çocuklar altı yaşından itibaren köle olarak çalıştırılmış (Ferraro 2004: 340) ve 17. yüzyılda çocukları disipline etmek için fiziksel cezalar uygulanmıştır (Stearns 2005: 2). Çocuğa değer atfedilmediği bu dönemlerden sonra, çocuğun değerli bir birey kabul edildiği özellikle bireyin yaşamı boyunca ya da bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi belirli süreçlerde deneyimlediği davranışsal değişiklikleri inceleyen gelişim psikolojisi alanında olmak üzere (Overton 2006: 22), akademik anlamda çocuklara ilişkin çalışmaların yapılması 19. yüzyılı bulmuştur (Mayall 2013: 3-4).

Tablo 1: Aile ve Çocuk İlişkisinin Açıklayan Teori, Yaklaşım ve Perspektifler

Teori / Yaklaşım / Perspektif	Temel Varsayımları	Öncüleri ve Araştırmacılar
Ekolojik Sistemler Teorisi (Ecological Systems Theory)	Bireyin dahil olduğu çevre, kültür, aile ve etkileşimde bulunduğu diğer insanlar, nesneler ve semboller bireyin davranışlarını şekillendirmektedir.	Bronfenbrenner (1979); Bronfenbrenner & Morris (2006); McCoy (2013)
Bowen Aile Sistemleri Teorisi (Bowen Family Systems Theory)	Ailenin bir parçası olan bireyi anlamak için aile geçmişine bakılmalıdır. Aile üyelerinden deneyimlediği ve değişime neden olan olaylar diğer üyeleri etkilemekte dolayısıyla ailenin de bir parçası olduğu ekolojik sistemin tamamını etkilemektedir.	Bowen (2004); Kerr & Bowen (1988); Bavelas & Segal (1982); Prest & Protinsky (1993); White vd. (2019)
Yaşam Seyri Teorisi (Life Course Theory)	Bireyin belli bir zaman diliminde ailesinde deneyimlediği durumlar bireyin ileriki dönemlerdeki davranışlarını etkilemektedir	Thomas & Znaniecki (1918); Bengtson & Allen (2009); Moschis (2007); Alwin vd. (2018); Settersten Jr. (2018)
Aile Gelişim Teorisi (Family Development Theory)	Aile üyelerinin dış çevreyle ve birbirleriyle etkileşime girmesi sonucunda aile içi roller ve kurallar zamanla değişikliğe uğramaktadır.	Duvall (1958); Rodgers & White (1993)
Sosyal Mübadele Teorisi (Social Exchange Theory)	Aile içerisinde maddi varlıklar ve duygular mübadele edilmektedir. Aile ilişkilerinde karşılıklı çıkar söz konusu olduğu için birey ailede yer almaya devam edip etmemeye çıkarları doğrultusunda karar vermektedir.	Mauss (1966); Levi-Strauss (1963); Homans (1958)
Bağlanma Teorisi (Attachment Theory)	Bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde anne ve çocuk arasında koruma, ilgilenme ve güven verme üzerinden kalıcı bir bağ oluşmaktadır.	Ainsworth vd. (1969); Bowlby (1986); Hesse (1999); Main & Solomon (1986)
Sembolik Etkileşimcilik (Symbolic Interactionism)	Kültürel ve ailevi farklılıklara bağlı olarak aile içerisinde yaşanan durumlar aile üyeleri tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaktadır.	LaRossa & Reitzes (1993); Mead (1938); Levi-Strauss (1963)
Belirsiz Kayıp Teorisi (Theory of Ambiguous Loss)	Bireyin fiziksel ya da duygusal olarak aile içerisinde bulunmadığı yani kaybın kesin olmadığı durumların yarattığı olumsuz etki kaybın kesin olduğu durumlara kıyasla daha büyüktür.	Boss (1999); Betz, & Thorngren (2006)
Stres Teorisi (Stress Theory)	Ailede yaşanan olumsuz durumlar aile içerisinde strese yol açmakta ve aile üyelerinin psikolojilerini olumsuz etkilemektedir.	Hill (1958); McCubbin (1979)
Çatışma Teorisi (Conflict Theory)	Ailede yaşanan çıkar çatışmaları aile bireyleri arasında çatışmaya yol açmakta ve aile yapısının değişmesine neden olmaktadır.	Engels (1975); Grych & Fincham (2001); Fine (2001)
Feminist Teori (Feminist Theory)	Kadın haklarının tanınması, cinsiyet eşitliği kavramının ortaya çıkması ve kadınların çalışma hayatına girmesiyle cinsiyet rolleri değişime uğramış, bu da aile içi rollerin değişmesine ve sorumlulukların paylaşılmasına neden olmuştur.	Zinn & Dill (1996); Allen (2016); Lloyd vd. (2009); Fox & Murry (2000)
Sosyal Kontrol Teorisi (Social Control Theory)	Toplumla ve aileyle kurulan bağın zayıf olması bireyin kural tanımaz bir hale gelip istenmeyen davranışlar sergilemesine yol açmaktadır. Bireyi suç işlemekten alıkoyan kişisel özelliklerinden ziyade sosyal çevresine duyduğu psikolojik ve duygusal bağlılıktır.	Nye (1950); Hirschi (2017); Shoemaker (2010)

*Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'in devamı

Dağılmış Aile Teorisi (The Broken Home Theory)	Boşanma, ölüm, ayrılık, terk etme gibi nedenlerle aile birliği bozulan ve ebeveynleri ayrı yaşayan çocuklar her iki ebeveyniyle yaşayan çocuklara kıyasla daha sorunlu davranışlarda bulunmakta ve suça karışma olasılıkları daha yüksek olmaktadır.	Shaw & McKay (1932); Wilkinson (1974); Wells & Rankin (1986)
ABC-X Modeli (The ABC-X Model)	Zorlukları aşmak aileleri daha dirençli hale getirmektedir. Ailenin yaşadığı sorunlu durumun krize dönüşme olasılığı (X) sorunlu durumun içeriği (A), ailenin sorunlu durumla baş etmek için kullandığı içsel kaynakları ve güçlü yönleri (B) ve ailenin sorunlu duruma yönelik algısı (C) bağlantılıdır.	Mederer & Hill (1983); Goddard & Allen (1991); Rosino (2016).
Psikolojik Perspektif (Psychological Perspectives)	Başlangıçta cinsiyetinden bağımsız olarak çocuk güven ilişkisi kurduğu ve temel ihtiyaçlarının karşılandığı anneye ilgi göstermektedir. İleriki yıllarda karşı cinsteki ebeveynine arzu duymakta ve diğer ebeveyni rakip olarak görmektedir. Sonraki dönemde çocuk kendini aynı cinsiyetindeki ebeveynle özdeşleştirmektedir. Yetişkinlikteki psikolojik sorunlar (histeri) çocuklukta yaşanan istismarın sonucunda oluşmaktadır. Bebeklikten ergenliğe kadar olan dönemde duygusal ve fiziksel ihtiyaçları karşılanmayan çocuklar ileriki yıllarda sorunlu davranışlar sergilemektedirler.	Freud (1910; 1917); Erikson (1987)
Yapısal İşlevselcilik (Structural Functionalism)	Sosyal sistemi oluşturan parçalar hem dinamik (fonksiyonel) hem de statik (yapısal) bir pozisyona sahiptir. Toplumu bir bütün olarak anlamak için parçası olan aileyi de anlamak gerekmektedir. Toplumun var olmaya devam edebilmesi için ailenin doğum yoluyla topluma yeni bireyler kazandırması ve çocuğa toplumsal kuralları öğretmesi gerekmektedir.	Durkheim (2010); Kingsbury & Scanzoni (1993)

**Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.*

1.1.1. Ekolojik Sistemler Teorisi (Ecological Systems Theory)

Biyolojik ve fiziksel çevredeki değişimlere adapte olabilme yeteneğine vurgu yapılan bu teoride bireyin çevresel faktörlerden etkilendiği varsayılmaktadır (White, Martin, Adamsons 2019: 310). Bireyin yaşamını sürdürdüğü çevre, içinde bulunduğu kültür, yaşadığı hane, etrafındaki insan, nesne ve sembollerle olan etkileşiminin bireyin davranışlarını şekillendirdiği varsayımından yola çıkarak (McCoy 2013: 257; Bronfenbrenner, Evans 2000: 117), teoriyi oluşturan Urie Bronfenbrenner (2005: 5) erken çocuklu döneminde deneyimlenen kişisel inançlar ve duyguların bazen zamana meydan okuyarak korunduğunu bazen de değiştiğine uğradığını fakat bir şekilde olumlu ve olumsuz duygular olarak bireyin geleceğinde önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde McCoy (2013: 257) da şiddet gibi olumsuz çevresel etkilere maruz kalan çocukların gelişim süreçlerinde bu olumsuzluklardan etkilendiğini ifade etmiştir.

Bu teoride Bronfenbrenner ve Morris (2006: 793) gelişimi “hem birey hem de grup olarak insanların biyolojik ve psikolojik özelliklerinin devamlılığı ve değişimini açıklayan fenomen” şeklinde tanımlamış

ve bu fenomenin yaşam seyri boyunca, nesillerden nesillere aktarıldığını belirtmiştir. Tıpkı organizmalar gibi toplumu oluşturan yapılar da evrim geçirdiğinden (Kingsbury, Scanzoni 1993: 199), toplumun önemli bir parçası olan ailenin da zamanla değişime uğraması kaçınılmaz olmuştur. Bronfenbrenner tarafından ortaya atılan bu teori araştırmacılar tarafından günümüzde hala kullanılmasına rağmen zaman içerisinde çok fazla değişikliğe uğradığı, bazı kavramların yeterince açıklanmadığı, değişimi açıklarken zaman kavramını göz ardı ettiği ve uygulamaya aktarılmasının zor olduğuna ilişkin eleştirilere de maruz kalmıştır (Shelton 2019: 60; Tudge vd. 2009: 207). Bu eleştiriler karşısında dört halkadan oluşan teoriye beşinci bir halka eklemek durumunda kalan Bronfenbrenner'in teorisini daha iyi anlamak için teoriyi oluşturan sistemlerin neler olduğunun açıklanması gerekmektedir. Yeni halkalar eklenerek geliştirilen sistemin halkaları şu şekildedir (Bronfenbrenner 1979; Neal, Neal 2013; Shelton 2019):

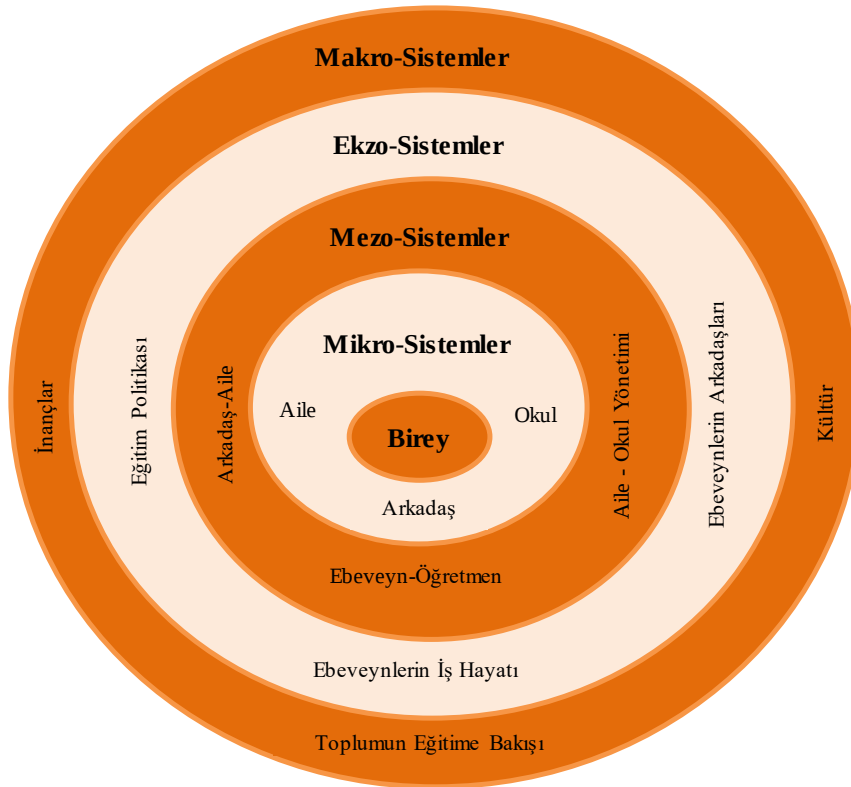
1. Halka Mikro-sistemler (Microsystem): “Gelişmekte olan bireyin fiziksel ve maddesel özellikler bağlamında bulunduğu ortamda deneyimlediği aktivite, üstlendiği rol ve kişiler arası ilişkiler döngüsü” şeklinde tanımlanmaktadır (Bronfenbrenner 1979: 22). Ev, park, kreş gibi tek bir ortamda gerçekleşen karşılıklı etkileşimi içermektedir. Bireyin deneyimlediği her döngü eşit derecede önemli olmadığından, önemsiz döngüler bireyin mikro sisteminin parçası içerisinde yer almayabilir.

2. Halka Mezo-sistemler (Mesosystem): “İki veya daha fazla ortam arasında gerçekleşen ve gelişme sürecindeki bireyin aktif olarak katıldığı karşılıklı ilişkiler dizisi” olarak tanımlanan (Bronfenbrenner 1979: 25); ev, okul, arkadaş, aile, iş, sosyal hayat gibi iki veya daha fazla mikrosistemin etkileşime girmesi sonucunda oluşan sistemlerdir. Örneğin bireyin okulun ilk gününde yanında ailesi olmadan yeni bir ortama girmesi sonucu iki mikrosistem (birey ve okul) arasında tek bir bağlantı oluşurken, ebeveynle beraber gidildiğinde ayrıca ebeveyn-okul arasında ikinci bir bağlantı oluşmaktadır. Mikrosistemler arasındaki bağlantı ve ilişkileri içeren mezosistemin, mikrosistemlerden ayrılan bir diğer özelliği ise her insanda sadece bir adet mezosistem bulunmasıdır. Bireyler bir ortamdan diğerine geçerek, ortamlar arasındaki ilişkiyi değiştirerek gelişimlerini sağlamaktadırlar.

3. Halka Ekzo-sistemler (Exosystem): “Bir veya daha fazla ortamı içeren, gelişmekte olan bireyin aktif olarak yer almadığı fakat ortamda meydana gelen olaylardan etkilendiği ya da bizzat bireyin etkisinin olduğu” (Bronfenbrenner 1979: 25); eğitim politikası, çocuğun ebeveynlerinin iş yeri, çocuğun kardeşlerinin okulu, ebeveynlerinin arkadaş çevresi gibi dışsal ortamlardan oluşmaktadır. Her ne kadar dahli bulunmasa ve doğrudan etkisi olmasa da ekzosistemde yer alan ortamlar bireyin gelişime etki etmektedir. Her bireyin kendine özgü bir ekzosistemi olmasına rağmen, çocuğun ebeveyninin işyerine gitmesi gibi birey etkileşimde bulunduğu başka insanların ekzosistemine de belli bir ölçüde dahil olabilmektedir.

4. Halka Makro-sistemler (Macrosystem): “Biçim ya da içerik bakımından mikro, mezo ve ekzo gibi alt sistemlerle tutarlı olan, inanç sistemleri ve ideolojilerle birlikte alt kültür ya da kültür seviyesinde bir bütün olarak var olan ya da var olması muhtemel” (Bronfenbrenner 1979: 26), toplumun eğitime bakış açısı, paylaşılan değerler, inançlar ve kurallar gibi güçlerden oluşmakta ve bireyin dünyaya bakış açısını etkilemektedir. Hane içerisinde farklı etnik köken ve dini görüşlere sahip insanların varlığı göz önünde bulundurulduğunda, tıpkı ekzosistemlerde olduğu gibi, birey başka makrosistemlere dahil olabilmektedir

5. Halka Krono-sistemler (Chronosystem): “Bireyler arasındaki sosyal etkileşim döngüsünün zamanla değişmesi sonucunda hem bireyi çevreleyen ekolojik sistemlerin biçimini değiştiren, hem de bireyi doğrudan etkileyen... ..makro-sistemlerle benzer şekilde ortamlardan oluşmayan, ortamları tanımlayan sosyal etkileşim döngülerini şekillendiren güçlerden oluşmaktadır” (Neal, Neal 2013: 10-11), çocuğun ortaokuldan liseye geçmesi, ergenliğe girmesi gibi geçişler, aile yapısında ve sosyo-ekonomik durumda meydana gelen değişiklikler bu sistemin içerisinde yer almaktadır.

Şekil 1: Ekolojik sistemler teorisinin halkaları (Kaynak: Bronfenbrenner 1979: 22-26'daki bilgiler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır).

1.1.2. Bowen Aile Sistemleri Teorisi (Bowen Family Systems Theory)

Aile terapisi yöntemini 1940'lı yıllardan itibaren hafif psikolojik rahatsızlıklardan şizofreniye, depresyondan alkol bağımlılığına kadar farklı vakalarda da kullanan Murray Bowen, gerek hastalarının

ailelerini gerekse de kendi ailesini inceleyerek geliştirdiği aile sistemleri teorisini ilk olarak 1966 yılında yayınlamış, 1974 yılında ise adını ‘Bowen Aile Sistemleri Teorisi’ olarak değiştirmiştir (Bowen 2004; Kerr, Bowen 1988). Bu teorinin çıkış noktası aile üyeleri arasındaki ilişkiden kaynaklı stres, anksiyete gibi psikolojik sorunlar olmuştur (Brown 1999: 95). Aile sistemleri teorisi, bireyi ekolojik sistemin yani ailesinin bir parçası olarak kabul edip, bireyi anlamak için aile geçmişine bakmanın faydalı olacağını düşüncesinden yola çıkılarak oluşturulan aile terapisi alanındaki psikiyatri ve psikoterapi uygulamaları temel alınarak geliştirilmiştir (Bavelas, Segal 1982: 101).

Bu teori aile yapısı, aile üyeleri arasındaki rol dağılımı, aile üyelerinin iletişim döngüleri ve aile içi hiyerarşik yapıya odaklanmakta (Rothbaum vd. 2002: 329) ve aileyi duygusal bir birim olarak ele almaktadır (Kerr, Bowen 1988). Aile üyelerinden birinin hayatında meydana gelen bir değişiklik diğer üyeleri haliyle sistemin tamamını etkileyeceğinden, sistem içerisinde dengeyi sağlamak büyük önem arz etmektedir (Prest, Protinsky 1993: 356). Sistemi dengede tutmak için aile üyelerinden birinin ya da birkaçını hayattaki olumlu ya da olumsuz değişiklikler karşısında uyum sağlayacak şekilde hazırlamak gerekmektedir (Titelman 2003: 8). Bu teoride genellikle çocuktan ziyade ebeveynler üzerine odaklanılmış olsa da (Brown 1999: 98) ebeveynler arasında yaşanan bir gerginlikte, baba genellikle gerginliğe dahil olmak istemeyen pasif bir konum alırken anne daha agresif bir tutum sergilediğinde, çocuğun arada kalarak bu durumdan olumsuz etkilendiği de bilinmektedir (Bowen 2004).

White ve arkadaşlarına göre; sistemlerin sınırları olduğundan ailelerin de mahremiyetlerine ilişkin sınırları bulunmakta, sistemin parçaları arasında içsel bir dönüşüm var olduğundan eşler arasındaki evlilik sisteminde bir tarafın davranışı karşı tarafın tepkisini etkilemekte, sistemde çıktılardan elde edilen geribildirim girdilere işlenmesi gibi aileler de hedeflerinden uzaklaşmamak için aile içi geribildirimlerden faydalanmakta, sistemler değişikliklere adapte olabilecek şekilde geliştirildiğinden katı kurallara sahip aileler değişikliklere direndikleri için sorun yaşayabilmekte, sistemlerde girdi ve çıktı arasında denge olduğundan ailelerde gelir ve harcama arasında denge kurulmakta, sistemlerin farklı seviyeleri bulunduğundan ailede hiyerarşik düzen ve kurallar bulunmakta, sistemlerin alt sistemleri mevcut olduğundan ailede kardeşlik, evlilik ve ebeveyn-çocuk gibi alt sistemler bulunmaktadır (White, Martin, Adamsons 2019: 194-203).

1.1.3. Yaşam Seyri Teorisi (Life Course Theory)

Bazı kaynaklarda perspektif ya da yaklaşım olarak da geçen yaşam seyri teorisi, ailenin bireyin gelişimini etkileyen faktörlerin başında gelmesi nedeniyle aile üyelerinin yaşamında meydana gelen bir durumun aile yapısında değişikliğe yol açtığı, dolayısıyla da bireyin yaşantısını etkilediği varsayımına dayanmaktadır (White, Martin, Adamsons 2019: 138). Sosyoloji ve sosyal psikolojinin alanına giren (Mortimer, Shanahan 2003: xi) bu teorinin kökenlerine yönelik ilk çalışmalar Thomas ve Znaniecki

tarafından 1918’de yayınlanan göçmen ailelerin yaşantısının etnografik olarak incelediği, “doğum büyüme, evlilik, grup üyelerinin ölümü, normal ekonomik koşullar, geleneksel sosyal çevre, geleneksel dini yaşam gibi ailenin halihazırda uyum gösterdiği; kuralların ve yeni fikirlerin yayılmasındaki artış, ekonomik ve sosyal ilerleme, iş değişikliği, göç nedeniyle sosyal çevrenin değişmesi, komşu milletlerle temasa geçilmesi gibi ailenin başlangıçta uyum göstermediği yeni eğilimler gibi iç ve dış etkilerden kaynaklı süreç ve olayları” (Thomas, Znaniecki 1918: 316) ele aldığı kitabına dayanmaktadır. Glen Elder, Thomas ve Znaniecki’nin kitabında değinilen ailelerin deneyimlediği olayların birey üzerindeki etkisinin araştırılmadığını, bu nedenle de ailenin birey üzerinde zamanla oluşan etkisinin de incelenmesi gerektiğine kanaat getirerek yaşam seyri teorisini geliştirmiştir (Elder Jr., Giele 2009: 1).

Zaman içerisinde aile yapısında meydana gelen mikro ve makro boyuttaki değişikliklerin bireyin davranışlarına olan etkisinin incelendiği, paradigma ya da bakış açısı olarak da ele alınan ‘Yaşam Seyri Teorisi’nde (Bengtson, Allen 2009); bireyin belirli bir zaman diliminde deneyimlediği olayların, belli bir süreçten geçtikten sonra, bireyin ileriki yaşamına etki ettiği varsayılmaktadır (Moschis 2007). Bireylerin deneyimledikleri bu olaylar içinde bulunan dönemin özelliklerine göre de farklılık gösterebilmektedir. Örneğin ortalama yaşam süresinin artması dolayısıyla da bireylerin anne-babalarını daha geç yaşlarda kaybetmesi, doğum oranının düşmesi nedeniyle hanede yaşayan kişi sayısının azalması, kadınların çalışma hayatına daha çok dahil olması nedeniyle çocukla geçirilen sürenin azalması gibi faktörler yaşam seyrine bakış açısını değiştirebilmektedir (Green 2016).

Ailelerin yaşamları boyunca değişik aşamalardan geçtikleri ve ailede zaman içerisinde farklı durumların meydana geldiği varsayımından yola çıkılarak oluşturulan yaşam seyri teorisinde bireyin geçmişte yaşamında meydana gelen olayların ileriki dönemlerde deneyimleyeceği durumları nasıl etkilediği incelenmektedir (White, Martin, Adamsons 2019: 138). Ayrıca, aile yaşantısının bireyin duygusal, ruhsal ve fiziksel sağlığını nasıl etkilediğine, sosyo-ekonomik olarak bireye ne ölçüde katkı sağladığına, bireyin başkalarıyla olan sosyal ilişkilerini ne şekilde etkilediğine ve bireyin hayata karşı tutumunda nasıl bir rol oynadığına ilişkin bilinmeyenlere yanıt aramaya çalışılmaktadır (Uhlenberg, Mueller 2003: 125). Araştırmalar ebeveynleri boşanan, ölen ya da çeşitli nedenlerle ebeveynlerinden uzun süre ayrı kalmak zorunda kalan çocukların, yetişkinlikte fiziksel, duygusal ve sosyo-ekonomik açıdan sorun yaşadıklarını göstermektedir (McLeod, Almazan 2003: 400).

Gerek sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimin bir sonucu olarak (Hurrelmann, Bauer 2018), gerekse de geleneksel aile kavramının zaman içerisinde değişikliğe uğraması nedeniyle, yaşam seyrinde değişiklikler ortaya çıkmıştır (Alwin 2001). Settersten Jr. (2018: 33) son 50 yılda yaşam seyrinde meydana gelen değişimlerin nedenlerini “aile yapısı, cinsiyet rolleri, yüksek öğrenime erişim, iş hayatı, insan hakları ve dijital dünyada meydana gelen değişimler” olarak açıklamıştır. Aile kavramının genellikle evlilik, akrabalık bağı ve çocukların bakımı üzerinden incelenmesi (Gillies, Holland,

McCarthy 2003), değişen aile kavramındaki yenilikleri açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu nedenledir ki Settersten, Jr. (2017) yaşam seyrine yönelik modellerin güvenirliğinin tartışma konusu olmasını geleneksel ailelerin sayısının azalması, evlilik ve ocuk sahibi olma arasındaki bağın zayıflaması, boşanmaların yaygınlaşması, aile bireylerinin sayısının azalması gibi nedenlere bağlarken, Wellman (2018) ailedeki kişi sayısının azalmasını doğum kontrol uygulamalarının yaygınlaşmasına ve kadınların iş hayatına katılım oranlarının artmasına, evlilik dışı birlikteliklerin artmasıyla geleneksel olmayan aile yapılarının ortaya çıkmasına bağlamıştır.

Kültürün birey ve aile üzerindeki etkilerini incelemeye katkı sağlayan yaşam seyri yaklaşımını (Hutchison 2019), tam olarak anlayabilmek için bazı kavramların açıklanması ve kavramlar arasındaki farklılıkların bilinmesi gerekmektedir. Bireylerin maruz kaldığı olayların zamanlaması, sırası ve seyrinin, bireyin statüsünde ve sosyal rollerde meydana gelen değişimlerin, bireyin yaşamına yön verdiği dikkate alındığında (Alwin, Felmlee, Kreager 2018; Wingens vd. 2011), her yaşamın kendi içerisinde farklılıklar barındırması kaçınılmaz olmaktadır. Macmillan (2005) ğrenim görme, iş hayatına atılma, evlilik ve ebeveynlik gibi sosyal rollerin sıralamalarının değişmesini göz önünde bulundurarak, yaşam seyrinde yaşanan bu dönüşümlerin yaşamdaki aşamaların tek tipleşmiş bir hal almasından öteye giderek bireyselleştiğine hatta farklılaştığına vurgu yapmıştır.

Bir kavramı veya teoriyi açıklamak için kavramın kendisi kadar zıddının da kullanılması gerektiğini dile getiren Brown ve arkadaşları (2011) gibi, Brückner ve Mayer (2005) de evliliği boşanmayla, birlikte yaşamayı yalnız yaşamayla, ebeveynliği de çocuğa tek başına bakmakla ilişkilendirerek, Macmillan (2005)'in standardizasyon, bireyselleşme ve farklılaşma kavramlarına eklemeler yapmıştır. Yaşam seyrinin “daha önce farklılaştırılmış aşama, olay ve geçişlerin yeniden birleşmesi” sonucunda ‘kurumsuzlaştığını’ (de-institutionalization), “belirli aşama, olay ve kesitlerin daha toplumsal bazda daha evrensel ya da zamanlamasının benzer olması” nedeniyle ‘tek tipleştiğini’ (standardization), “yaşamın aşamalarının, olayların ve kesitlerin toplumun daha küçük kesimlerince deneyimlenmesi ya da daha dağınık bir zamanda ve srelerde meydana gelmesi” nedeniyle ‘standartsızlaştığını’ (de-standardization), “farklı aşamaların ya da yaşam boyunca süren benzer olmayan aşamaların sayısının artması” nedeniyle ‘farklılaştığını’ (differentiation), “yaşam seyrinde daha önce ayrılmış dönemlerin birleşmesi” nedeniyle ‘aynılaştığını’ (de-differentiation), “belirli bir toplumda meydana gelen ya da kişinin deneyimlediği yaşama dair durumların ve aşamaların eşzamanlı olarak artış göstermesi’ nedeniyle ‘oğullaştığını’ (pluralization), “bireylerin yaşamlarına ilişkin kontrolü tamamen ellerinde bulundurması ve farklı yaşam şekillerini ve yollar benimsemeleri” nedeniyle ‘bireyselleştiğini’ (individualization) belirtmiştir (Brückner, Mayer 2005: 32-33).

- ✓ Yaşam Seyri Perspektifi (Life Course Perspective): Yaşam seyri teorisini daha iyi anlayabilmek için yaşam seyri ve yaşam seyri perspektifi kavramları arasındaki farkın anlaşılması

gerekmektedir. Alwin ve arkadaşları (2018) bu ayrımı yaparken yaşam seyrini, bireyin doğduğu günden itibaren içinde bulunduğu aile yapısının da etkisiyle izlediği yollar ve kat ettiği aşamalar üzerinden tanımlamıştır.

- ✓ Geçişler (Transitions): Okula başlamak, ergenliğe girmek, okulu bırakmak, ilk iş deneyimi, evden ayrılmak, göç etmek, emekli olmak, mezun olmak, ehliyet sınavı, iş değişiklikleri ve terfi almak gibi (Hutchison 2019), bireyin sosyal rollerinde yaşanan değişimleri içermektedir.
- ✓ Yörüngeler (Trajectories): Kariyer yörüngesi gibi devamlılık taşıyan ve bireyi hedefine doğru yönlendiren süreçlerdir (Hutchison 2019; Wheaton, Gotlib 2006).
- ✓ Dönüm Noktaları (Turning Points): Yörüngenin gidişatını geri dönülmesi zor bir şekilde değiştiren dönüm noktaları, yaşamın rutin akışında bireyin karşısına çıkan, bireyin yaşamının gidişatını değiştiren ve rutini yıkacak kadar sıra dışı olabileceği gibi, tam tersi bir etki de yaratabilen olaylardır (Wheaton, Gotlib 2006). Bireyin yaşam seyrinin tamamen kendi elinde olmadığına, sosyal ilişki kurduğu başka insanların da bunda dahil olduğu (Settersten Jr. 2018; Carr 2018) varsayımından yola çıkılarak, bireyin yaşamındaki dönüm noktalarının sadece bireyin kendi seçimleriyle şekillenmediğini, başka insanların kararları ve davranışlarının da bireye etki ettiği sonucuna varılabilmektedir (Settersten Jr. 2018).
- ✓ Bağlantılı Yaşamlar (Linked Lives): Ailelerin kimliklerini kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktarmalarının bir sonucu olarak (Moschis 2019), yaşamların birbirlerine bağlı hale gelmesi kavramıdır. Alwin ve arkadaşları (2018) ‘bağlantılı yaşamlar’ kavramını çocuk ve ebeveyn ilişkisi üzerinden tanımlamanın yeterli gelmeyeceğini belirtmiş, Carr (2018: 46) ise bu kavramın “ebeveyn, çocuk, kardeş, arkadaş, iş arkadaşı, evli olunan kişinin ailesi, sevgililer ve diğer kişiler” açısından da geçerli olduğunu ifade etmiştir.
- ✓ Yaşam Aşamaları (Life Stages): “Çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi toplumun üyelerinin geneli tarafından deneyimlenen” aşamalardır (Kumagai 2016: 19). Fakat Hurrelmann ve Bauer (2018) toplumsal değişimlere bağlı olarak ergenliğe giriş yaşının erkene çekildiğini haliyle de çocukluk yaşam aşamasının kıaldığını belirtmiştir.

1.1.4. Aile Gelişim Teorisi (Family Development Theory)

Genellikle ebeveyn ve çocuk ilişkisine odaklanıp ailenin yapısını işleyişini, aile içi diğer ilişkileri geri plana atan gelişim psikolojisi (Bretherton 1993: 275), zamanla alanını genişleterek aileyi bütünüyle ele almaya başlamış ve aile gelişim teorisinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bireyin kendi içinde, başkalarıyla, aileyle, sosyal ve kültürel çevreyle tarihi düzlemde etkileşime girmesiyle bütünsel bir yapı kazanan gelişim sürecinde (Kağıtçıbaşı 2017: 34), aile içi rollerin de zamanla değişiklik gösterebildiği, bir aile üyesinin üstlendiği rolün hep aynı kalmadığı, haliyle de ailevi normların da değişime uğradığı varsayılmaktadır (Rodgers, White 1993: 234). Evelyn Millis Duvall 2. Dünya Savaşı sonrasında sorunlar

yaşamaya başlayan ailelerde gözlemlendiği değişiklikleri temel alarak gelişim psikolojisine ailevi bir bakış açısıyla yaklaşmış ve 1957 yılında sekiz aşamadan oluşan aile yaşam döngüsünü oluşturmuştur (Duvall 1988). Ailedeki kişi sayısı, en büyük çocuğun yaşı ve öğrenim durumu, çocuklar olmadan önce ve gittikten sonra ailenin durumu ve işlevi baz alınarak oluşturulan aile yaşam döngüsünün aşamaları şu şekildedir (Duvall 1958: 337):

1. Aşama: Yeni Aileler (çocuksuz evli çiftler)
2. Aşama: Yeni Çocuklu Aileler (en büyük çocuğun doğumundan 30 aylık oluncaya kadar)
3. Aşama: Okul Öncesi Çağda Çocuğu Olan Aileler (en büyük çocuk 2,5-6 yaş arasında)
4. Aşama: Okul Çağında Çocuğu Olan Aileler (en büyük çocuk 6-13 yaş arasında)
5. Aşama: Ergenlik Çağında Çocuğu Olan Aileler (en büyük çocuk 13-19 yaş arasında)
6. Aşama: Çocukları Yuvadan Ayrılan Aileler (ilk çocuğun evden ayrılmasından son çocuğun ayrılmasına kadar)
7. Aşama: Orta Yaşlı Aileler (evin boşalmasından emekliliğe kadar)
8. Aşama: Yaşlanan Aileler (emeklilikten eşlerden birinin ya da ikisinin ölümüne kadar)

Rodgers ve White (1993: 241) teorinin odak noktasındaki değişimin türleri ya da aile içinde meydana gelen değişimlerden hangilerinin bu teorinin konusuna dahil olduğunun belirtilmemiş olmasına yönelik eleştirilerini sunarak, teorinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur. Russell (1993: 256) ise bu önerileri dikkate alarak geliştirilen yeni teorinin yaş ve zaman gibi değişkenleri dikkate alarak ailede yaşanan geçişlere ilişkin tahminde bulunmaya yarayacağı fakat bu geçişlerin sonuçlarına ilişkin yeterli bilgi sağlamayacağını öne sürerek Rodgers ve White'ın teoriye getirdiği yeniliklere yönelik eleştiride bulunmuştur. Teoriye yönelik eleştirilerden bir diğeri ise her ailenin benzer gelişim süreçlerinden geçtiği yanılgısına düşmesi (Laszloffy 2002), anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aileleri temel alması ayrılmış, boşanmış, eşini kaybetmiş, hiç evlenmemiş, eşini savaşa göndermiş ebeveynlerden oluşan farklı türdeki aile yapılarını içerisine dahil etmemesidir (Hill 1986).

1.1.5. Sosyal Mübadele Teorisi (Social Exchange Theory)

Sosyolog Marcel Mauss tarafından 1925 yılında yayınlanan, İngilizce çevirisinin yayınlanması 1966 yılını bulan 'Essai sur le don: Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques (The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies)' kitabında sahip olunan bir eşyanın başkasına verilmesi neticesinde oluşan bağ ve hediye alıp verme yükümlülüğünü temel alarak sosyal ilişkilerdeki mübadele kavramını kullanmıştır (Mauss 1966). Antropolog Claude Lévi-Strauss 1958 yılında yayınladığı ve 1963'te İngilizceye çevrilen 'Anthropologie Structurale' kitabında ilkel topluluklardaki akrabalık bağlarını incelemiş, aile yapısı, akrabalar arasındaki tutum, evliliğe ilişkin kurallar gibi farklı kültürlerdeki aile ilişkilerine yönelik gözlemlerini aktarmıştır. Lévi-Strauss bu kitabında kuzen

evliliklerindeki karı-koca arasındaki karşılık ilişkisine de değinmiş ve evlilikle birlikte servetin de mübadele edildiğini aktarmıştır (Levi-Strauss 1963).

Sosyal mübadele teorisi köklerini sosyal antropoloji, davranışsal psikoloji ve sosyolojiden alan, sosyolog George Caspar Homans'ın tabiriyle “sosyolojiyi ekonomiye daha da yaklaştıran” sadece maddi varlıkların el değiştirmede, duygu barındıran sembollerin de mübadele edildiği bir teoridir (Homans 1958: 598-606). Sosyal mübadele bireyin yakınlık kurduğu her ilişkide var olan, karşılıklı beklentileri içeren, pazarlığın söz konusu olmadığı, gönüllülük esasına dayanan, değer verildiği sürece devam eden, karşılığın her zaman eşit değerde olmadığı (Blau 1964), bu nedenlerle ekonomik mübadeleden ayrılan (Konovsky & Pugh, 1994), ikili ilişkilerde gerçekleşen (Befu 1977: 276), sosyal süreçlerdeki kaynakları odağına alan (Emerson 1976), bireyin ödülü maksimize edip maliyeti minimize etme isteği varsayımıyla sunulan bir teoridir (Kelley vd. 2003: 15). Aile benzeri gruplarda yer almanın birey açısından faydasına odaklanan mübadele teorisi, aile ve birey ilişkisini ödülün maksimize edildiği ve gruba üye olmanın maliyetinin ödülü aştığı durumda bu ilişkinin devam etmesinin mantıklı olmadığı varsayımına dayanmaktadır (White, Martin, Adamsons 2019: 71).

1.1.6. Bağlanma Teorisi (Attachment Theory)

Gelişim psikolojisi alanındaki çalışmalarla bilinen Mary Dinsmore Salter Ainsworth ve arkadaşları, çocuğun anne figürüne olan bağlılığı üzerine yaptığı çalışmalarda bağlanmayı “küçük yaşta çocuk ile annesi arasındaki bağ ve kalıcı ilişki” olarak tanımlamış ve bu bağın ayrılık durumunda dahi devam ettiğini varsaymıştır (Ainsworth vd. 2014: 17). Ainsworth ve arkadaşları tarafından yürütülen sekiz bölümden oluşan deneysel bir çalışmada, annenin bebekle baş başa kaldığı, anne, bebek ve yabancı bir kadının aynı anda odada bulunduğu, bebeğin yabancı bir kadınla yalnız kaldığı, annenin aralarda odadan çıkıp tekrar döndüğü, bebeğin tek başına kaldığı farklı durumlar oluşturularak bebeğin annesinin yanındayken ve annesinden uzaktayken yabancılara nasıl tepki vereceği, annesinden ayrılması durumunda nasıl karşılık vereceğine ilişkin sorulara yanıt aranmıştır (Ainsworth, Bell, Stayton 1969). Aynı çalışmada bebekler verdikleri tepkilere göre üç ana grup ve sekiz alt gruba ayrılmış, ana gruplar şu şekilde sınıflandırılmıştır (Ainsworth, 1985: 776; Ainsworth, Bell, Stayton 1969 :5-7; Ainsworth vd. 2014: 59-62):

- ✓ Grup A (Güvensiz Kaçınmacı Bağlanma): Anneleriyle çok fazla yakınlık kurmayan, etkileşimde bulunmayan, anneyi görmezden gelip uzak duran, yabancıya da annelerine davrandıkları gibi davranan, annelerinden ayrıldıkları için değil de yalnız başına kaldıkları için strese giren bebekler.

- ✓ Grup B (Güvenli Bağlanma): Anne tekrardan odaya döndüğünde anneye etkileşim ve yakınlık kurmak isteyen, yabancıya kıyasla annesiyle yakınlık kurmak isteyen, strese girdiğinde yabancının sakinleştirebildiği ama yine de annesini isteyen bebekler.
- ✓ Grup C (Güvensiz Kararsız Bağlanma): Bilinmeyen bir ortamı keşfetmek için annesine gerek duymayan, aktif olarak keşfetmeye istekli olmayan, keşfetse dahi bundan zevk almayan bebekler.

Bebek-ane arasındaki bağlanma davranışı bebeğin “emme, sarılma, takip etme, ağlama ve gülme” gibi davranışlarıyla ortaya çıkmaktadır (Bowlby 1986: 178). Fakat bazı durumlarda annesi yanındayken bebeğin hareketsiz bir şekilde donup kaldığı da gözlemlenmiştir (Hesse 1999: 399). Daha ileri vakalarda ise bebeğin annesiyle aynı ortamda veya temas halindeyken kendini yere attığı, sersemlemiş gibi davrandığı, kafasını duvara yasladığı da gözlemlenmiştir (Main, Solomon 1986). Bu nedenle bebek-ane bağlanma biçimlerini sınıflandırmak bazı durumlarda zorlaşmıştır. Mary Main ve Judith Solomon bebeklerle yaptıkları çalışma sonucunda bazı bebeklerin bağlanma biçimlerinin Ainsworth’un üç ana gruba ayırdığı bağlanma biçimleriyle bağdaşmadığını gözlemleyip, bu üç bağlanma biçimine ek olarak dağınık bağlanma adında dördüncü bir bağlanma biçimi eklemişlerdir (Main, Solomon 1986: 114):

- ✓ Grup D (Güvensiz / Dağınık Bağlanma): Anneleri yanlarındayken bile tutarsız davranışlarda bulunan, eksik, bir amacı olmayan hareket ve ifadeler sergileyen, kafası karışıklığı ve endişe belirtisi gösteren, sersemlemiş ve depresif davranan bebekler.

Genellikle anne ve bebek arasındaki bağ temel alınarak aktarılan, koruma, ilgilenme ve güvende hissetme kavramlarıyla bağdaştırılan bağlanma teorisinin temelini oluşturan etkileşim ve ilişki zamanla değişikliğe uğrayabilmekte haliyle anne-bebek arasında dönemsel olarak farklı bağlanma stilleri gözlemlenebilmektedir (Rothbaum 2002: 329; Vaughn vd. 1979). Bunda her bebeğin annesiyle farklı dönemlerde ve yoğunlukta bağ kurmasının, bazılarının ise anneleri dışındaki kişilerle de benzer yoğunlukta bağ kurmasının payı büyüktür (Schaffer, Emerson 1964). Bu farklılıklara rağmen bağlanma biçimlerinin ileriki dönemlerde bebeğin sosyal ve duygusal davranışlarının öncüsü olduğu da bilinmektedir (Main, Solomon 1986: 96).

Her ne kadar istismara uğrayan çocuklarda (Main, Solomon 1986: 116), bebeğe gerekli ilgiyi göstermeyen ve şiddet uygulayan ailelerde dahi bağlanmanın gerçekleştiği gözlemlenmiş olsa da (Bretherton 1993: 281) aile çocuğa güvenli bir ortam sağlama işlevini yerine getiremez ya da çocuk aile ortamında sürekli olarak travmaya yol açan durumlara maruz kalırsa çocukta terkedilme ve sevilme gibi korkular oluşacağından, bu durum ileriki dönemlerde yaşantısına etki edecektir (Lieberman, Amaya-Jackson 2005: 111-112). Dört ana gruba ayrılan bağlanma biçimleri göz önünde

bulundurulduğunda her bağlanmanın bebek açısından güvenli bir bağlanma biçimi olmadığına vurgulanmasında fayda görülmektedir.

Bu teoriye yönelik eleştiri getiren Harris (2009) bağlanma teorisi üzerinde çalışan araştırmacıların çocuğun zekasını hafife aldıklarını, ailenin çocuk üzerindeki etkisini abarttıklarını, kardeş, arkadaş ve yabancıların çocuk üzerindeki etkisini görmezden geldiklerini, ilgisiz bir anneyle büyüyen çocuğun ileriki yaşlarda kimseden sevgi göremeyeceği yanılgısına düştüklerini, çoğu kişinin çocuklukta stresli ve travmatik olayların yaşadığını ve bunun ileriki dönemlerde her olayda etkisini göstermesinin mümkün olmadığını, bebeğin bir ebeveyne güvenli bağlıyken diğerine güvensiz bağlanma ihtimalinin olduğunu, bağlanma araştırmalarında genellikle her haneden tek bir biyolojik çocuğun gözlemlendiğini, diğer biyolojik kardeşlerin ya da evlat edinilenlerin araştırmaya dahil edilmediğini öne sürmüştür. Hazan ve Shaver (1994) ise kardeşler ve başka kişilerle birden fazla bağlanma biçimi kurulabileceği yönündeki eleştirilere bu ilişkilerin çocuğun annesiyle kurduğu bağ kadar önemli olmadığını savunarak karşılık vermiştir.

1.1.7. Sembolik Etkileşimcilik (Symbolic Interactionism)

“Semboller (paylaşılan anlamlar) ve etkileşimler (sözel ve sözel olmayan davranışlar ve iletişimler) arasındaki bağlantıya” odaklanan sembolik etkileşimciliğin (LaRossa, Reitzes 1993: 135) ilk örnekleri felsefe ve sosyal psikoloji alanındaki çalışmalarıyla bilinen George Herbert Mead’ın semboller, bireyler arasında paylaşılan anlamlar, jest ve mimiklerden çıkarılan ortak anlamlar, anlamla ilişkili sosyal süreçler, nesnelere yüklenen anlamlar ve iletişimdeki dilsel farklılıkları açıklayan çalışmalarında görülmektedir (Mead 1938; 1956; 1972; 1982).

Antropoloji ve dil bilimi konusundaki çalışmalarıyla bilinen Levi-Strauss (1963) akrabalık bağının sembolik bir sistem olduğunu savunmuş ve akrabalar arasında kullanılan dile farklı anlamlar yüklenebildiğini belirtmiştir. Ailede yaşanan durumların aile üyeleri tarafından nasıl yorumlandığı, özellikle kültürler arasındaki farklılıktan kaynaklı olarak paylaşılan ve zamanla değişikliğe uğrayan sembollerin ve kavramların nasıl algılandığı üzerinde durulan bu teoride, bireylerin dünyayı anlayabilmek için etkileşimde bulundukları kişiler vasıtasıyla anlamlar yarattığı varsayılmaktadır (White, Martin, Adamsons 2019: 104-108). Bu teoride “ailelerin amaç, değer, inanç ve kurallar konusunda nasıl ortak bir anlayışa sahip oldukları, ırk, etnik köken gibi faktörlerin aile gruplarıyla nasıl ilintili olduğu, yaşanan yer ve gelir gibi etmenlerin aileler arasında nasıl farklılıklara yol açtığı, aile içi yakın ilişkilerin önemi, aile içi rollerin ve beklentilerin neler olduğu, bu rollerin nasıl oluştuğu, aktarıldığı ve birbirlerine kıyasla önem derecelerinin nasıl şekillendiği, ebeveyn-çocuk etkileşiminin nasıl sağlandığı” gibi sorulara yanıt aranmaktadır (LaRossa, Reitzes 1993: 136). Aile içerisinde kullanılan kavramların anlamlarının kuşaklar arasında tıpkı bir miras gibi aktarıldığı bilindiğinden, aile

içi ilişkilerin sağlıklı yürütülebilmesi için paylaşılan anlamların var olması gerekmektedir (White, Martin, Adamsons 2019: 108). Üyeleri arasında paylaşılan anlamların bulunmadığı ailelerde aile içi ilişkiler ve ailevi durumlarla ilgili yapılan araştırmalarda, yaşanan bir olaya ilişkin her aile bireyinin farklı değerlendirmelerde bulunması mümkün olmakta (White 1984: 517) ve kişisel görüşler aktarıldığı için aile bireylerinin önyargılı değerlendirmeler yapmasına yol açabilmektedir (Thompson, Walker 1982: 890).

1.1.8. Belirsiz Kayıp Teorisi (Theory of Ambiguous Loss)

Psikolog ve aile terapisti Pauline Boss'un göçmen toplulukları gözlemlemesi sonucunda göç eden aile üyeleriyle geride kalanlar arasındaki zayıflayan bağları ve bu durumun yol açtığı olumsuz hisleri düşünerek ortaya koyduğu belirsiz kayıp kavramı, kayıpla ilgili bilgi sahibi olunmadığı ya da kişinin psikolojik ve fiziksel olarak varlığının ve yokluğunun kafa karışıklığına yol açtığı durumları açıklamak için ortaya atılmıştır (Boss 1999). Ölüm gibi kalıcı ve kesin kaybın yaşandığı, yas sürecinin yakınların desteğiyle atlatıldığı durumların aksine (Betz, Thorngren 2006), Boss (1999; 2004) savaşta kaybolan askerler, doğal afetlerde kaybolanlar, hapistekiler, kaçırılan çocuklar, bağımlılar, ciddi hastalıklarla mücadele edenler, ağır psikolojik rahatsızlık yaşayanlar, komadaki hastalar gibi kişilerin aile üyelerinde kaybın belirsizliğinden kaynaklanan psikolojik gerilimlerin daha yoğun olduğunu belirtmiştir. Gerilimin ortadan kalkması için belirsiz kayıp yaratan durum hakkında kesin bir bilgi edinilmesi, yaşanan üzücü durumla yüzleşilip geçmişte bırakılması (Abrams 2004), aile üyelerinin bir araya gelip durumla ilgili duygularını paylaşıp rahatlaması (Landau, Hissett 2008), ayrıca kişinin fiziksel olarak aile içerisinde bulunduğu fakat ölümcül bir hastalığa sahip olduğu hallerde ya da artık evde yaşamaya devam etmeyecek bireylerin var olduğu durumlarda ailenin normal rutinine dönebilmesi için aile bireylerinin bu belirsizliği kabul edip ona göre yaşamını sürdürmesi gerekmektedir (Boss 1993: 164).

1.1.9. Stres Teorisi (Stress Theory)

Özellikle istenmeyen değişimler söz konusu olduğunda, bireylerle kıyaslandığında ailelerin değişime daha olumsuz yaklaştığı bilinmektedir (Hobfoll, Spielberger 1992). Ayrılık, aile bireylerinden birinin ciddi derecede hastalanması (McCubbin 1979), çalışan ebeveynin işinin yoğun olması nedeniyle ev ve iş yeri arasında denge kuramaması (Moen vd. 2015), kaybın belirsiz olması (Boss 1992), taşınma, iş değiştirme, boşanma, cezaevine girme (Hobfoll, Spielberger 1992), aile üyelerinin savaşa katılması (Hill 1958) gibi faktörler aile yapısında değişikliğe yol açtığı için aile üyelerinde stresin oluşmasına neden olmaktadır.

Hill (1958: 141) strese yol açan olayları üç grupta sınıflandırmıştır:

- 1) Kaynağı Bakımından: Ekonomik kriz, savaş, doğal afet gibi aile dışı faktörlerden kaynaklananlar / psikolojik rahatsızlık ve intihar gibi aile içi nedenler / zorunlu göç, ekonomik kriz nedeniyle gelirden azalma, doğal afet nedeniyle yaşanan evin yok olması gibi dışsal faktörlerin dolaylı olarak etki ettikleri.
- 2) Aile Düzenine Etkisi Bakımından: Aile üyesinin ölümü, eşin hastalanması gibi ailede parçalanmaya yol açanlar / istenmeyen hamilelik, üvey anne-babayla yaşama, evlat edinme gibi ailedeki üye sayısında artışa neden olanlar / aileden destek görememek, aldatma, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi moral bozukluğuna yol açanlar / boşanma, cezaevine girme, evden kaçma, intihar gibi hem parçalanmaya hem ailedeki birey sayısında değişikliğe yol açan hem de moral bozukluğu yaratanlar.
- 3) Aileyi Etkileyen Olayın Türü Bakımından: Fakirleşme, işsizlik, doğal afetler, savaş, yoksulluk gibi ailenin ekonomik ve sosyal statüsünde ani değişim yaratanlar / ebeveyn-çocuk anlaşmazlığı, ergenlik krizleri gibi aile üyeleri arasındaki rol dağılımı nedeniyle çatışma yaratanlar.

Ailede yaşanan stresli durumlarla başa çıkmak, strese yol açan kaynağı ortadan kaldırmak, stresin etkisini azaltmak veya stresin yol açtığı yeni düzene uyum sağlamak için aile kendi içsel kaynaklarını kullanabileceği gibi; uzmanlar, benzer sorunlarla karşılaşan diğer aileler, komşular, arkadaşlar ya da akrabalar tarafından sağlanan sosyal desteklerden de yararlanabilir (McCubbin 1979). Strese yol açan faktörlerin her aile için farklı olması, stresin her ailede farklı etkiler bırakması (Hill 1958), her ailenin stresle baş etme yönteminin farklı olması (Boss 1992) ailenin stresle başa çıkabilmek için kendi dinamikleri içerisinde kendisine en uygun yöntemi bulmasını gerekli kılmaktadır.

1.1.10. Çatışma Teorisi (Conflict Theory)

Frederick Engels'in ilk olarak 1884'te yayınlanan 'Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats (The Origin of the Family, Private Property and the State)' adlı eski toplumlardaki evlilik, boşanma ve ölüm gibi durumlarda mal ve miras paylaşımını açıkladığı kitabında, evlilik birliği içerisinde özel mülkiyetin paylaşımı hususunda sorunlar olduğu, ekonomik koşullar değiştikçe anne ve babanın güç dengesinde değişiklikler yaşandığını, bunun da aile arasında çatışmaya yol açtığı ifade edilmiştir (Engels 1975). Diğer sosyal gruplara kıyasla aile üyeleri arasındaki beklentiler daha büyük olduğundan çatışma da daha yoğun bir biçimde yaşanabilmekte (White, Martin, Adamsons 2019: 231), özellikle evlilik bağının sarsıldığı durumlarda çatışma kaçınılmaz olmaktadır (Grych, Fincham 2001: 1).

Bireyin çıkarları doğrultusunda hareket ettiği, özellikle kaynakların eşit dağıtılmadığı durumlarda yoksunluk çeken bireyin adaleti sağlamak için kargaşaya yol açan kararlar aldığı (White, Martin,

Adamsons 2019: 227-230), kaynakların yetersiz olduğu ailelerde şiddet içeren çatışmaların yaşanabildiği bilinmektedir (Witt 1987). Aile içi etkileşimden kaynaklı çatışmaların çözüme kavuşturulmaması durumunda ayrılıklar meydana gelebilmektedir (White, Martin, Adamsons 2019: 227-230). Benzer şekilde çatışmaya neden olan sorunlar göz ardı edildiği ve çatışmaya ilişkin aile içinde sağlıklı bir tartışma ortamı kurulmadığı durumlar da ayrılıkla sonuçlanabilmektedir (Fine 2001: 372)

1.2. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar

Aile üyeleri arasında etkileşim diğer ilişkilere kıyasla daha yoğun bir şekilde yaşandığı için aile üyelerinin deneyimlediği duygular diğer aile bireylerinin psikolojisini de etkilemektedir (Sorokin 1970: 439-440). Özellikle ebeveynler başta olmak üzere, kardeşler ve ailede yaşayan diğer bireylerin yaşadığı olumsuzluklar aile içi etkileşimi, ailenin yapısını ve aile içi ilişkileri derinden etkilemektedir. Aile içerisindeki en savunmasız varlıklar olması nedeniyle ailede yaşanan sorunların çocuklar üzerindeki etkisi diğer aile üyelerine kıyasla daha büyük olabilmektedir. Ayrıca sorunlu durumların yarattığı olumsuz etki her ne kadar aynı yoğunlukta devam etmese de çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakabilmektedir. Ailede yaşanan sorunlu durumlara çocuğun vereceği tepki çocuğun kişisel özellikleri, yaşı, ailede daha önce deneyimlediği sorunların varlığı, aile yapısında değişikliğe yol açan sorun öncesi ailenin çocuğu yeni duruma adapte edebilme yeteneği, sorunlu durum yaşanırken sürecin sorunsuz atlatılıp atlatılmadığı, bu süreçte çocuğa destek olunup olunmadığı ve sorunlu durum sonrası çocuğun ebeveynle iletişimi gibi faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir (Berman 1977: 371-373).

Ailede yaşanan sorunlu durumlar çocuğu ekonomik, psikolojik ve fiziksel olarak etkileyebilmektedir. Bazı durumlarda çocuk sorunun kaynağı olabilirken, bazı durumlarda doğrudan sorunun merkezinde olmasa bile dolaylı yoldan etkilenmektedir. Özellikle ebeveynler arasında yaşanan anlaşmazlıkların neden olduğu tartışmalarda çocuk tartışmanın tarafı olmamasına rağmen tartışmanın yarattığı gerginlikten psikolojik olarak etkilenmektedir. Ebeveynlerin boşanması, ölümü, cezaevine girmesi, savaşa katılması gibi nedenlerle çocuğun ebeveynlerinden en az birinden uzun süreler boyunca ya da tamamen ayrı kalması çocuğu hem ekonomik hem de psikolojik olarak etkilemektedir. Aile içi tartışmalar, eleştiriler ve iletişimsizliğin yol açtığı sorunların da çocuğu psikolojik olarak etkilediği bilinmektedir. Fiziksel şiddet ve istismar gibi durumlarda çocuk hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkilendiği gibi bu tür durumların yol açtığı travmalar daha ağır olmaktadır. Literatürde ailede yaşanan sorunlu durumlar oldukça geniş yer tutmuştur. Bu sorunlardan bazılarını Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar

Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Araştırma
Ebeveynlerin boşanması, ebeveynler arası çatışma, annenin depresif tutumu	Forehand vd. (1991)
Ebeveynin fiziksel veya mental kronik hastalığa sahip olması, ebeveynin alkolik olması, annenin başkalarına aşırı bağımlı olması	Fuller & Warner (2000)
Ailenin dağılması ve ebeveynler arası çatışma (boşanma, ebeveynlerin ayrı yaşaması, ebeveynlerin evlenmeden birlikte yaşaması, üvey ebeveynle yaşama, ebeveynlerin çocukla yeterince ilgilenmemesi, ebeveynin otoriter olması, ebeveynlerin görevlerini yerine getirmemesi, ebeveynlerin çocuğu ihmal etmesi), ebeveynlerin fiziksel ve psikolojik sorunlar yaşaması, barınma sorunları ve kötü yaşam koşulları, ailenin sağlığa ayıracak yeterli finansal kaynağının olmaması, ailenin maddi durumunun sorunlu olması, ebeveynlerin çocuğa bilişsel ve duygusal açıdan destek sunmaması	Garasky (2009)
Aile yapısının bozulması (ebeveynlerin ayrı yaşaması), aile ilişkilerinin zayıf olması (aileyle geçirilen zaman, ebeveynlerin çocuğa ilgi gösterme durumu, ailenin çocuğa gözkulak olma durumu)	Butters (2002)
Boşanma, işini kaybetme, yaşanan evin kaybedilmesi, ebeveynlerin ölümü ya da hastalanması, aile içi şiddete maruz kalmak, ebeveynlerin cezaevine girmesi	Aquino vd. (2022)
Yaşanılan ülkeden göç edilmesi	Baykara-Krumme vd. (2021)
Göç nedeniyle aile üyelerinin ayrı kalması	Milewski (2007)
Ebeveynlerin ayrılması, ayrı yaşaması, başkalarıyla evlenmesi ya da başkalarıyla evlilik dışı beraberlik yaşaması, çocuğun evlilik bağı olmadan dünyaya gelmesi	Andersson (2002)
Aile üyelerinin ya da yakınların ölümü veya hastalanması	Lavee vd. (1987)
Aile üyelerinden birinin ağır bir psikolojik rahatsızlığa sahip olması	Stern vd. (1999)
Ebeveynlerin boşanmak üzere olması veya boşanması, ebeveynlerin birbirleriyle ya da çocukla anlaşamaması	Sun (2001)
Ebeveynlerin boşanması, ailenin maddi sorunlar yaşaması, ebeveynlerin tartışması veya kavga etmesi, ebeveynlerin başkalarıyla evlenmesi, ebeveynlerin alkolik olması, aile üyelerinin kaza geçirmesi, hastalanması veya ölümü, ebeveynlerin iş değiştirmesi, ailenin taşınması, kardeşin evden taşınması, çocuğun evden kaçması	Newcomb vd. (1981)
Ebeveynlerin ayrılması, üvey ebeveynle yaşamak, ebeveynlerin birinden ayrı yaşamak	McFarlane vd. (1995)
Ebeveynlerin ayrılığı, boşanması ya da hiç birlikte yaşamaması gibi durumlarda çocuğun ebeveynlerden biriyle iletişimini koparması	Drozd & Bala (2017)
Ebeveynlerin kısa süreli evden ayrılması, hastanede yatması, ayrılması, boşanması, ölümü, çocuğun velayetine ilişkin anlaşmazlıkların ortaya çıkması, çocuğun evlat edinme sürecinin iyi yönetilememesi, çocuğun koruyucu aileye verilmesi,	Berman (1977)
Ebeveynlerin cezaevine girmesi	Loper vd. (2015); Turney & Goodsell (2018)
Ebeveynlerin iş yoğunluğu nedeniyle evden uzak kalması	Moen vd. (2015); Settersten Jr. (2007)
Yaşanılan evden taşınılması	Hobfoll & Spielberger (1992)

*Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2'nin devamı

Aile üyelerinin psikolojik sorunlar yaşaması, göç etmesi, aile gelirinde düşüş yaşanması, aile üyelerinin hastalanması veya ölümü, ebeveynlerin boşanması, üvey ebeveynle yaşamak, ailedeki üye sayısının değişmesi, aile üyelerinin cezaevine girmesi veya evden kaçması, ebeveynlerin işsiz kalması, aile içi anlaşmazlıklar	Hill (1958)
Aile içi iletişimsizlik	Barnes & Olson (1985); Neves & Casimiro (2018)
Aile üyeleri tarafından yapılan eleştirilere maruz kalınması	Le Grange vd. (1992); Fiscella & Campbell (1999)
Ebeveynlerin depresyon sorunu yaşaması, ebeveynlerin gerçeklik duygusundan kopmalarına yol açacak psikolojik rahatsızlıklar yaşaması	Winnicott (1995)
Aile içi fiziksel şiddete maruz kalmak	Kashani vd. (1992); Adams (2006)
Aile içi cinsel istismara maruz kalmak	Finkelhor (1978); Magalhães vd. (2009)

**Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.*

1.2.1. Ailenin Finansal Durumunda Yaşanan Ani ve Büyük Değişiklikler

Kadınların da iş hayatına dahil olmasıyla çift gelirli ailelerin sayısının artması (Fagnani 2013), hanehalkı geliri açısından büyük önem arz ederken, riskli ekonomik koşullar göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin işsizlik korkusunu aile ilişkilerine yansıtması aile ilişkilerine zarar verebilmektedir (Settersten Jr. 2007). Ebeveynlerden birinin ya da ikisinin birden işini kaybetmesi neticesinde hanehalkı gelirinde düşüş yaşanması söz konusu olabilmektedir. Gelirde yaşanan negatif yönlü değişimler ise yoksulluğa neden olmakta, özellikle çocukluk döneminde yaşanan ani finansal değişikliklerin psikolojik sorunlara yol açtığı ve ekonomik kaynakların yetersizliğinin çocuklarda travmalara neden olduğu bilinmektedir (Charlesworth 2019; Wheaton, Roszell, Hall 2006; Woody, Hutchison 2019).

1.2.2. Ebeveynlerin Boşanması, Birinin ya da İkisinin Yeniden Evlenmesi

Her ne kadar ailenin temel fonksiyonlarında çok büyük bir değişimin yaşanmadığı düşünülse de (Alwin 2001), ailelerin daha az çocuk sahibi olması, kadınların ev dışında çalışmaya başlaması, bekar ebeveynlerin sayısının artması, evlilik yaşının ilerlemesi, evlilik dışı birlikteliklerin tercih edilmesi, boşanan ve yeniden evlenenlerin sayısının artması gibi durumlar aile yapısında değişikliğe yol açmakta (Alwin 2001; Brückner, Mayer 2005) ve aile yapısındaki çeşitliliği arttırmaktadır (Charlesworth 2019; Jackson, Jayakody, Antonucci 1996). Hewitt (2013) boşanmalarda yaşanan artışın nedenine değinirken, erkeğin işte çalışıp aile ekonomisine katkı sağladığı geleneksel cinsiyet rollerinin aksine, kadının iş hayatına girmesiyle gelenekselin dışına çıkan cinsiyet rollerinin etkisine vurgu yapmıştır. Eskiden aile içinde sorun çıkaran olayın ölümken şimdi boşanma olduğunu dile getiren Settersten Jr. (2007), boşanma ve yeniden evlenmenin yeni karmaşıklıklara yol açtığını belirtmiştir. Bu karmaşıklığın en temel nedenlerinden biri olarak boşanma durumunda çocuğun istememesine rağmen yaşımdan büyük sorumluluklar altına girmesi gösterilebilir (Gillies, Holland, McCarthy 2003). Bir başka neden ise evlilik

nedeniyle oluşan ilişkisel kazanımların ve bağların boşanma durumunda ortadan kalkmasıdır (Settersten Jr. 2018). Her ne kadar ortak velayet kavramı yaygınlaşmış ve anne babalar boşanma durumunda çocuğun sorumluluğunu paylaşmayı kabul etmiş olsalar da (Woody, Woody 2019) boşanma ve yeniden evlenme gibi durumların özellikle babalarda olmak üzere çocuk ve ebeveyn ilişkisini zayıflattığı, babaların yeniden evlenme olasılıklarının daha yüksek olduğu, yeniden evlendikten sonra genç yaştaki çocuklarıyla olan iletişimlerini azalttıkları ve bunun da ebeveyn-çocuk ilişkisine zarar verdiği bilinmektedir (Umberson 2006). Benzer bir çalışmada boşanan ebeveynlerden annenin çocuğuyla kurduğu duygusal bağın boşanma sonrası arttığına, babalarda ise tam tersi bir durumun yaşandığına vurgu yapılmıştır (Doty, Mortimer 2018). Benzer şekilde Kreyenfeld ve Trappe (2020) ve Mortelmans (2020) da boşanan ailelerde çocukların genellikle anneye kalmaya devam ettiğini bu durumun da babayla çocuk arasındaki iletişimi etkilediğini belirtmiştir. Wertlieb (2006) ebeveynlerin boşanmasının çocuklar üzerindeki etkisinin hayat boyu kalıcı olduğuna, şiddet içeren evlilikler gibi bazı durumlarda boşanmanın çocuk üzerinde olumlu etki yaratabileceğine fakat çoğu durumda bu etkinin olumsuz olduğuna dikkat çekmiştir. Ebeveynlerin boşanması gibi çocuklukta yaşanan bazı durumların yetişkinlikte ortaya çıkabilecek psikolojik sorunların ve davranışların öncüsü olduğunu belirten McLeod ve Almazan (2003) psikolojik sorunlara kıyasla, boşanmanın ekonomik koşullarda yarattığı değişimin etkisinin daha büyük olduğunu ve boşanma nedeniyle oluşan dezavantajın çocuğun ileriki yaşamına da etki ettiğini belirtmiştir. Özellikle boşanmadan önceki ve sonraki yılda ebeveynlerin ekonomik durumlarında ciddi değişiklikler olduğu (Mortelmans 2020) ve boşanmanın ekonomik durumda yarattığı olumsuzluklardan kadınların daha çok etkilendiği bilinmektedir (Woody, Woody 2019). Mortelmans (2020) bu durumu kadınların işgücüne katılım oranının göreceli olarak düşüklüğü ve velayetin genellikle annede kalmasıyla meydana gelen yoksullukla bağdaştırırken, boşanma sonrası kadın ve erkeğin ekonomik durumları arasındaki farklılığın içinde bulunulan zaman ve ülkenin koşullarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir.

1.2.3. Aile Üyelerinden Birinin Vefatı

Ölüm oranlarının azalması ve yaş ortalamalarının artması gibi nedenlerle geçen yüzyıla kıyasla gençler, ebeveyn ya da kardeşlerinin ölümüne daha az tanıklık etmektedir (Settersten Jr. 2007). Bu düşüncüyü destekler nitelikteki bir araştırmada, 21-30 yaş aralığındaki bireylerin tamamına yakınının anne ve babasının sağ olduğu, 50-70 yaş aralığındaki bireylerin ise çoğunluğunun bir ya da iki ebeveyninin öldüğü ortaya konulmuştur (Offer, Fischer 2018). Umberson (2006) ise ABD’de bireylerin sadece 10’da 1’inin 25 yaşına gelinceye kadar ebeveynlerinden birini kaybettiğini ortaya çıkarmıştır. Fakat ölüm oranlarının azalmasının aile yaşantısına olumlu katkıları olduğu gibi olumsuz etkileri de bulunabilmektedir. Settersten Jr. (2007)’a göre bireylerin aile üyeleriyle geçirdiği vakit arttığından, kaybetme korkusu azalmakta, haliyle de bireylerin ailelerine verdiği önemde azalma yaşanabilmektedir.

Çocukların ebeveynlerinin ölümü halinde ihtiyaçların nasıl karşılanacağı yönünde düşünceleri olduğu (Settersten Jr. 2018), özellikle annesini erken yaşta kaybeden bireylerin psikolojik sorunlar yaşadığı bilinmektedir (McLeod, Almazan 2003). Umberson (2006) yetişkinliğe erişen çocukların anne ve babalarının ölümüne farklı tepkiler verdiği, anneyle ilişkinin boyutu ve durumu ne olursa olsun annenin ölümünden sonra çocuğun psikolojik sorunlar yaşadığı, babanın ölümünden sonra verilen tepkinin çocuğun cinsiyetine ve babası ile olan ilişkinin durumuna göre farklılık gösterdiği, sorunlu babaya sahip kız çocuklarının babası öldükten sonra psikolojik gerginliğinin azaldığı, sorunlu babaya sahip çocukların ise babasıyla sorun yaşamamış çocuklara kıyasla babalarının ölümüne daha büyük bir duygusal tepki verdiğini saptamıştır.

1.2.4. Ebeveynlerden Birinin ya da İkisinin İşleri Nedeniyle Ev Dışında Vakit Geçirmeleri

Ebeveynlerin zamanlarını çocuklarıyla geçirmeleri gerekirken, işleri ve diğer sorumlulukları nedeniyle evde geçirdikleri vaktin azalması ya da eve iş getirmeleri dolayısıyla aileyle geçirilen zamanın azalması gibi nedenlerle aile ilişkileri yara alabilmekte ve bu tür yükümlülükler evlilik bağına zedeleyebilmektedir (Settersten Jr. 2007; 2018). Buna rağmen geçmişe kıyasla günümüzde ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdiği ve çocuklarına daha çok önem gösterdiği de bilinmektedir (Alwin 2001). Bu duruma neden olan etmenlerin başında ise ebeveynlerin artık az çocuk sahibi olması gelmektedir (Bianchi, Mattingly 2004). Araştırmalar bazı kültürlerde erkeklerin kadınlara kıyasla iş hayatında daha fazla yer aldıklarını, kadınların ise genellikle çocukla ilgilenmek için çalışma hayatına ara verdiklerini ya da tamamıyla vazgeçtiklerini, bazı etnik kökenlerde ise kadınların önce evlenip çocuk sahibi olduktan sonra çalışma hayatına atıldıklarını göstermektedir (Jackson, Berkowitz 2005). Fakat 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra artan eğitim ve iş olanakları kadınların iş hayatında aktif rol oynamasına neden olmuş (Carr 2018), bu da çocukla ilgili sorumluluğun ebeveynler arasında bölüşülmesine yol açmıştır (Fagnani 2013). Çocuğun sorumluluğunu üstlenen babaların sayısının artması 1960'lerden sonra babanın çocuğun hayatındaki rolünün sosyolojik ve psikolojik açıdan değişmesine, çift maaşlı hanelerin sayısının artması nedeniyle de ekonomik açıdan başkalaşmasına yol açmıştır (Di Giulio, Carrozza 2007; Jackson, Jayakody, Antonucci 1996). Bu rolün değişmesinde bazı ülkelerde babalara hak olarak tanınan ve babanın çocukla olan bağının güçlenmesine neden olan doğum izninin verilmeye başlamasının da önemi büyüktür (O'Brien, Twanley 2017).

1.2.5. Aile İçi İletişimsizlik

Neves ve Casimiro (2018) günümüzde bireysel iletişimin aile arası iletişiminin önüne geçtiğini, aile bireyleri arası paylaşım duygusunun ortak ilgi alanlarının değişmesinden dolayı giderek azaldığını, bu durumun da aile bağlarını zayıflattığını dile getirmiştir. Aile bireylerinin birbirlerinin hayatına daha az

müdahil olması ve çocukların büyüdükçe bireyselliğin de etkisiyle ayrı vakit geçirme isteğinin artması zamanla aile içi iletişimin değişmesine yol açmıştır (Gillies, Holland, McCarthy 2003). Özellikle gelişmiş ülkelerde ebeveyn-çocuk ilişkisinin itaatkar yaklaşımdan çıkıp daha bağımsız hale gelmesi aile içi iletişime farklı bir boyut kazandırmıştır (Alwin 2001). Duygusal açıdan birlik oluşturamayan ailelerde aile içi iletişimin sorunlu olacağı varsayımından yola çıkılarak (Henry vd. 2018), birbirleriyle sağlıklı iletişim kuramayan aile üyelerinin aile içinde sorun yaşamasının kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

1.2.6. Aile Üyelerince Yapılan Eleştirilere Maruz Kalmak

Woody ve Hutchison (2019: 319) aileyi “büyük ölçüde sevgi, destek, ilgi ve kabul görmeyi umduğumuz sosyal grup” olarak tanımlamış fakat buna rağmen ailevi ilişkilerin “toplumdaki en sert ilişkilerden” biri olduğunu da dile getirmiştir. Bu ikilem içerisinde, duygusal açıdan çocuğu koruma görevini üstlenmesi beklenen aile bireylerinin çocuğa yönelik eleştirel yaklaşım sergilemesi, çocukta travmaların oluşmasına neden olabilmektedir. Güçlü bir ailevi bağın kurulabilmesi için ebeveynin çocuğu koruması ve ilgi göstermesi gerekmektedir (Woody, Hutchison 2019). Bireye zarar verme amacıyla kullanılan ve sözel şiddet olarak kabul gören sözler (Kumagai 2016), çocukta psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Aile bireylerinin öfkesini ve üzüntüsünü aktarmanın bir yolu olarak seçtiği eleştirel yaklaşımın ortadan kalkması için aile bireylerinin duygusal açıdan birlik olması gerekmektedir (Henry vd. 2018).

1.2.7. Ebeveynlerden Birinin ya da İkisinin Sıklıkla ve Uzun Dönemlerle Evde Bulunmaması

Ebeveynlerin her zaman çocuklarıyla birlikte yaşamadığı (Seltzer, Bianchi 1988), cezaevine girme (Hill 1958; Hobfoll, Spielberger 1992; Murray, Farrington 2008), asker olarak savaşa katılma (Faber vd. 2008; Hill 1986), hastanede uzun süre tedavi görme ya da komada kalma (Boss 1999; McCubbin 1979), aile üyelerini geride bırakarak başka bir ülkeye göç etme (Boss 1999; Falicov 2007), boşanma (Hobfoll, Spielberger 1992; Settersten, Jr. 2017) gibi durumlarda çocukların ebeveynlerinden uzun süreler boyunca ayrı kaldığı bilinmektedir. Ebeveynlerinden ayrı yaşamak durumunda kalan çocukların bu ayrılığa verdikleri tepki çocuğun yaşına, ebeveynleriyle olan bağlılığın düzeyine, ebeveyninden ayrı kalmasının nedenine, ebeveynin ayrılık öncesi çocukla ilgilenme düzeyine göre farklılık göstermektedir (Freeman vd. 2004). Yapılan araştırmalar ebeveynleri cezaevinde olan çocukların çok sayıda sorunlu davranışlar sergilediklerini, özellikle ebeveyni cezaevine girmeden önce ebeveyniyle yakın ilişki içerisinde olan çocuklarda bu sorunların daha çok gözlemlendiğini ortaya çıkarmıştır (Fritsch, Burkhead 1981). Benzer şekilde ebeveyni savaşa katılan çocuklarda ebeveynin savaşta kalma süresiyle doğru orantılı olarak davranış bozuklukları ve çocuğun yaşına bağlı olarak bağlanma sorunları ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Baker, Berry 2009). Özellikle yasadışı yollarla göç eden ebeveynin eşi ve çocuklarıyla

bir araya gelmesi uzun zaman aldığından, ayrı kaldıkları süre boyunca da bir araya geldiklerinde de çocukta stres, anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıkların yaşanması kaçınılmaz olmaktadır (Falicov 2007). Benzer psikolojik sorunların çocuklar ebeveynlerini geride bırakıp eğitim için başka ülkelere göç ettiğinde de ortaya çıktığı görülmüştür (Suárez-Orozco, Bang, Kim 2011).

1.3. Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar

Ailenin çocuğa sunabildiği ekonomik ve duygusal kaynaklar ailenin yapısı, gelir durumu, aile içi etkileşimin yoğunluğu, ailenin sahip olduğu çocuk sayısı başta olmak üzere çeşitli faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Sorunların yoğun olduğu ve bu sorunların kolaylıkla krize dönüşebildiği ailelerde özellikle duygusal açıdan çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi ve desteği görebilme olasılığı düşük olmaktadır. Ekonomik açıdan çocuğa daha iyi fırsatlar sunan, çocukla daha sağlıklı ilişkiler kuran ailelerin çocuklarının daha düzgün davranışlar sergiledikleri, okul ve iş hayatlarında daha başarılı sonuçlar elde ettikleri, sorunlu ailelerde yaşayan ve ebeveynleri tarafından ilgi gösterilmeyen çocukların ise tam tersi sonuçlar elde ettikleri bilinmektedir (Sorokin 1928: 713). Bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde maddi ve manevi olarak ebeveynlerinden yeterli destek görmeyen çocuklar bu süreçte bilişsel, gelişimsel ve duygusal açıdan sorunlar yaşamakta ve bu sorunlar ileriki dönemlerde davranışsal bozukluklara yol açmaktadır.

Gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçlardan sevgi gösterme ve zaman ayırma gibi duygusal ihtiyaçlara kadar çeşitlilik barındırması itibarıyla (Cherlin 2010; Dunst, Leet 1987; McLoyd 1998) ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklarda ebeveynlerin eğitim seviyesi ve sorumluluk duygusu büyük rol oynamaktadır (Lugo-Gil, Tamis-LeMonda 2008; Sugarman 1995). Çocuğun doğduğu andan itibaren öğrenim hayatını tamamlayana kadar ailesinden sevgi, ilgi ve maddi destek görmesi, fiziksel ve duygusal olarak temel ihtiyaçlarının karşılanması ebeveynlerin sorumluluğunda olduğu için (Cherlin 2010) bu süreçte ailenin çocuğa ihtiyaç duyduğu kaynakları sağlayacak maddi ve manevi gücünün olması önem arz etmektedir.

1.3.1. Zaman ve İlgi

Aile bireylerine ilgi göstermenin aile bağına güçlendirdiği bilinmektedir (Baldassar 2016). Refah düzeyinin artması, ölüm oranlarının azalması nedeniyle aile üyeleriyle geçirilen zamanın artması, az çocuklu ailelerin sayısının artması (Buchanan, Rotkirch 2021) gibi etmenler güçlü bir aile bağına sahip olmayı değerli kılmıştır. Ailedeki çocuk sayısının günümüzde giderek azalmasının ilginin az sayıda çocukla paylaşılmasına yol açmıştır (Woody, Hutchison 2019). Doucet (2017) özellikle yeni doğanlar olmak üzere çocuğun bakımının genellikle annede olduğunu, fakat bazı toplumlarda bu sorumluluğu babaların devralmaya başladığını, bu durumun da çocukla baba arasındaki duygusal bağı artırdığını belirtmiştir. Fagnani (2013) ise çocukların babalarıyla daha çok zaman geçirebilmeleri, babaların çocuklarına daha çok ilgi gösterebilmelerinin annelerin çabalarının bir sonucu olduğuna değinmiştir.

Babaların çocuklarıyla ilgilenme şekilleri çocuklarla oynama, çocuklara göz-kulak olma ve çocukların karınlarını doyurma üzerinden değerlendirilirken; annelerinki çocukların yemeklerini hazırlama, çocuklar hastalanınca onlarla ilgilenme, çocuklarla oyun oynama, çocukların ev ödevlerinde yardımcı olma ve küçük çocukların üzerlerini değiştirme üzerinden değerlendirilmiştir (Di Giulio, Carrozza 2007). İlgilenme şekilleri arasındaki bu farklılıklar çocuklarla ilgili bazı aktivitelerin sadece annelerin görevi olarak algılandığını göstermektedir. Fakat oyun oynamanın çocuğun duygusal gelişimine olan katkısı ve çocuğun oyun yoluyla duygularını ifade edebilmesi gibi faktörler göz önünde bulundurulduğunda (Woody, Hutchison 2019), çocuğun bu ve benzeri aktiviteleri her iki ebeveyniyle de yapması önem arz etmektedir. Di Giulio ve Carrozza (2007) babaların çocuklarıyla ilgilenme olasılığının babanın ve çocuğun yaşıyla, babanın eğitim düzeyi ve iş yüküyle ilişkili olduğunu saptamıştır. Günümüzde cinsiyet rolleri arasındaki farkın giderek ortadan kalkmasının bir sonucu olarak (Bianchi, Mattingly 2004), annelerin iş yükü artmış ve bu durumda babalar çocuklarıyla daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır (Di Giulio, Carrozza 2007).

1.3.2. Disiplin

Disiplin “ebeveynin çocuklarına kabul edilebilir davranışları öğretmek ve çocuklarını bu tür davranışlara yönlendirmek için kullandığı yöntemler” olarak tanımlanmaktadır (Woody, Hutchison 2019: 308). Alwin (2001) ebeveynlerin çocuklarının kişisel gelişimine çok önem verdiklerini, çocuğun kendi disiplinini kendinin oluşturmaya yardım ettiklerini ve çocuğun kendi kendine yetebilecek düzeye erişebilmesi için çaba sarf ettiklerini belirtmiştir. Bu durumu destekler nitelikte Woody ve Hutchison (2019) da çocukların erken yaşta sorumluluk almaya başlamasının önemine değinmiş fakat Alwin (2001)’nin daha özgürlükçü yaklaşımının aksine, ebeveynlerin çocuklarına belirli sınırlar çizmelerinin daha faydalı olacağını belirtmişlerdir.

1.3.3. Yaşam Becerileri ve Yönlendirmeleri

Büyümenin doğal bir süreçten ziyade değişimlere adapte olabilme yeteneğiyle açıklanmasından yola çıkarak (Gillies, Holland, McCarthy 2003), Alwin (2001) ebeveynlerin amacının çocuklarını gelecekteki muhtemel değişimlere hazırlamak olduğunu ve bu amaçla çocuklarının gelecekte ihtiyaç duyabileceği beceriler konusunda kendilerini geliştirmeleri gerektiğini savunmuştur.

1.3.4. Duygusal Destek ve Sevgi

Buchanan ve Rotkirch (2021) insanların yardım etme güdülerinin altında yatan farklı sebepler olabileceğini, bazı durumlarda bu sebebin karşılıklı yardım beklentisi olduğunu belirtmiştir. Settersten Jr. (2018)’ın bir aile üyesinin tercih, davranış ve kaynaklarının diğer aile üyelerini de etkilediği varsayımını göz önünde bulundurduğumuzda, aile üyelerinin birbirlerine destek sağlamasının ailenin

tamamı için olumlu sonuçlar doğuracağını düşünmek yanlış olmaz. Ebeveynlerin çocuklarına destek anlamında süreç içerisinde çeşitli rollere büründüğünü belirten Offer ve Fischer (2018) araştırmaları sonucunda duygusal destek sağlama, acil durumlarda yardım etme, sırdaşlık etme, öğüt verme, güvenlik ihtiyacını karşılama, yardımcı olma gibi rollerin ebeveynlerin ve çocuğun yaşına bağlı olarak belirli dönemlerde farklılık gösterebileceğini saptamıştır. Ailenin çocuğa yeterince duygusal destek sağlayamadığı noktada geniş aile üyelerinin yardıma yetişmesi de çocuk açısından önem arz etmektedir (Woody, Hutchison 2019). Gillies ve arkadaşları (2003) çocuğun yaşı ilerledikçe ebeveynlerin çocuğa vermesi gereken ilgi ve bakımın yerini, ebeveyn ve çocuk arasında kurulan arkadaşça bir bağa bıraktığını ve çocuğun kişisel alanına ve bir birey olarak gelişimine katkı sağlamak için bazen ebeveynlerin çocukla arasındaki ilişkiye mesafe koyabileceklerini belirtmiştir. Benzer şekilde Doty ve Mortimer (2018) de çocukların anneleriyle kurdukları yakınlığın ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir. Bu farklılık sadece dönemsel açıdan yaşanmamakta cinsiyetin de duygu paylaşımı açısından farklılıklara yol açabileceği bilinmektedir (Fivush vd. 2004).

1.3.5. Örnek Olma ve Yol Gösterme (Rehberlik Etme)

Çocuklar doğal olarak ebeveynlerini örnek alma eğiliminde oldukları için (Aronson 2007) her ne kadar çocuğun bireyselliğinin artması ailelerde çocuğa karşı sorumluluk duygusunun azalmasına yol açsa da çocuğa örnek olma ve yol gösterme açısından ailenin önemi belirli bir dönemle sınırlandırmak çok doğru olmayabilmektedir (Gillies, Holland, McCarthy 2003). Rol model alma hem olumlu hem de olumsuz açıdan ele alınabildiğinden (Aronson 2007), çocukların ebeveynlerinin olumlu davranışlarını kendilerine aktarmak istediklerini, olumsuz davranışlardan ize uzak kalmak istediklerini varsaymak yanlış olmaz. Yapılan bir araştırmada kız çocuklarının yarısına yakınının annelerini olumlu açıdan örnek aldıkları, bir kısmının ise annelerini kötü rol model olarak adlandırdıkları, genellikle evliliği boyunca zorluklar yaşamış, yoğun çalışma şartlarına rağmen çocuklarına zaman ayırmış annelerin olumlu rol model olarak görüldüğü, buna rağmen kız çocuklarının annelerinin yaşadığına benzer hayatlar yaşamak istemedikleri ortaya çıkmıştır (Aronson 2007).

1.3.6. Para Harcama

Dünya Bankası (World Bank) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (UNICEF) ortaklaşa yayınladığı 2017 yılı araştırma raporu yetişkinlere kıyasla çocukların daha yoğun bir şekilde yoksulluk çektiğini göstermektedir. Raporda aşırı yoksulluk çeken yani günde 1,90 \$'dan daha az bir tutarla geçinmeye çalışan çocukların oranı %17,5 iken; 18 yaş üstü yetişkinlerde bu oranın %7,9'a düştüğü görülmüş ve çocuğun yaşı küçüldükçe yoksulluk oranının arttığı tespit edilmiştir (Silwal vd. 2020). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2020 yılı verilerine göre Türkiye'de yoksul çocukların oranı %32,1 iken, Dünya bankası ve UNICEF'in raporunun aksine Türkiye'de çocuğun yaşı ilerledikçe

yoksulluk oranının arttığı tespit edilmiştir (TÜİK 2022a). Çocuk yoksulluğu yoksul kesimin daha fazla çocuk sahibi olma eğilimiyle açıklanabildiğinden (Kotler, Lee 2009) ebeveynlerin finansal açıdan destekleyebileceklerinden fazla çocuk doğurmaları çocukların gelişim sürecinde yeterli maddi kaynağa erişmelerine engel olmaktadır. Çocuğun ileriki yaşlarda bu yoksulluktan kurtulabilmesi için erken yaşta iyi bir eğitim alması gerekmektedir. Fakat araştırmalar çocuğun iyi bir şekilde öğrenim görebilmesi için finansal açıdan destek görmesi gerektiğini göstermektedir (Myers, Myers 2014). Bu durum halihazırda yoksulluk çeken çocuk için çelişki yaratırken, çocuğun eğitimi için maddi olanaklar sunma, kişisel ihtiyaçlarını karşılaması için para verme gibi sorumlulukları olan ebeveynlerin bu görevlerini yerine getiremediği durumlarda finansal açıdan katkı sağlama görevi çoğunlukla büyük anne ve büyük babanın öncülüğünde geniş aile bireylerine düşmektedir (Woody, Hutchison 2019).

1.3.7. Beslenme

İhtiyaçlar hiyerarşisinde beslenmeyi en temel fizyolojik ihtiyaçlardan sayan Maslow her ne kadar aşırı açlığın çok nadir görüldüğünü belirtmiş olsa da (Maslow 1943) Dünya Gıda Programı (WFP) 2022 yılında 60 milyonu 5 yaş altı olmak üzere, 153 milyon çocuğun aşırı derecede açlık çekeceği tahmininde bulunmuştur (WFP 2022). Dezavantajlı ülkelerde yaşanan ve sayıları azımsanmayacak kadar çok olan çocuklar yetersiz beslenmeye bağlı sağlık sorunları yaşamakta ve gıdaya erişim konusunda sorunlarla karşılaşmaktadırlar (UNICEF 2022). Yoksulluğu en yoğun şekilde deneyimleyen grubun 0-4 yaş arasındaki çocuklar olması (Silwal vd. 2020), beslenme ve beslenmeye bağlı gelişim için en önemli dönemde olan bu çocuklar için tehlike arz etmektedir. Makro düzeyde yaşanan bu soruna bir de mikro düzeyde yani ailede yaşanan sorunlu durumların olumsuz etkisi eklenince sorun daha da vahim bir hal almaktadır. Ebeveynleri boşanmış çocukların gıda harcamalarında azalma olması bu durumu kanıtlar niteliktedir (Page, Stevens 2004).

1.3.8. Giyim

Birleşmiş Milletler'in (United Nations) çocuk hakları sözleşmesinde yer verdiği ve temel ihtiyaçlardan saydığı giyim (UN 1990), çeşitli araştırmacılar tarafından ailenin çocuğa sunması gereken başlıca gereksinimlerden biri olarak sınıflandırılmıştır (Baker vd. 2013a; Cherlin 2010; Dunst, Leet 1987; Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997; Sugarman 1995; Taylor, Crowley, White 1993). Ebeveynlerin çocuğa yeterli düzeyde kıyafet almamasının çocuk ihmali sayıldığı gerçeği temel alınarak (Roberts 2014) çocuğuna kıyafet satın alacak maddi yeterliliği olmayan ebeveynlerin çocukta yoksunluk duygusunun oluşmasına neden olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 3: Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar

Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Araştırma
Beslenme, giyim, barınma, rol model olma, kontrol etme, zaman ayırma, ilgi gösterme, yetişkinlikte işlerine yarayacak beceriler kazandırma, sevgi gösterme, eğitim için maddi destek sağlama, özel ihtiyaçlar için para verme, bakımını sağlama	Cherlin (2010)
Rol model olma, kontrol etme	McLanahan (1985)
Duygusal destek sağlama, koşulsuz sevgi sunma, güvenli ortam oluşturma, rol model olma	Barranti (1985)
Temel ihtiyaçlar, para, kendine zaman ayırma, aileyle ve çocukla vakit geçirme	Van Horn vd. (2001)
Çocuğun eğitimine destek sağlama ve ilgi gösterme	Myers & Myers (2014)
Sevgi, güvenlik, para	Dollahite (1991)
Barınma, beslenme, giyim, eğitim, eğlence ve spor aktivitelerine katılım	Winnicott (1995)
Maddi olanaklar, çocuğu tatile çıkarma, zaman ayırma, öğrenim görmesini sağlama, bakıcı tutma, besleme, sağlıklı olmasını sağlama	Foster (2002)
Zaman ayırma, çocuğun barınma, yiyecek ve giyecek gibi temel gereksinimlerini karşılama, oyuncak alma, bakıcı tutma, sosyal aktivitelere katılmasını sağlama, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlama gibi ekstra ihtiyaçlarını karşılama	Taylor vd. (1993)
Beslenme, giyinme, barınma	Sugarman (1995)

**Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.*

İKİNCİ BÖLÜM

AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLARIN ZAMAN PERSPEKTİFİ, KOMPULSİF SATIN ALMA VE MATERYALİZMLE İLİŞKİSİ

Psikolojik faktörler göz önünde bulundurulduğunda, zaman algısının kişiden kişiye değişiklik gösterdiği ve duyguların zamanın algılanmasında önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Duygular sadece anlık oluşan ruh hallerinden ibaret olmadığı, geçmişten izleri de barındırdığı için geçmişte yaşanan olayların bugünkü davranışlara etki etmesi kaçınılmaz olmaktadır. Çocuğu korumakla, şefkat göstermekle, ilgilenmekle, fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan ebeveynleriyle yaşadıkları sorunlar ya da çocuktan bağımsız olarak aile üyelerinin birbirleriyle yaşadıkları sorunlar çocuğu olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuğun ileriki yıllarda hala etkisini sürdüren bu olumsuz duygulardan kurtulmak ve geçmişte ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanamaması nedeniyle oluşan yoksunluk hissini ortadan kaldırmak için istenmeyen, toplum tarafından onaylanmayan ve bireyi maddi açıdan zora sokan davranışları sergilemesi olası görünmektedir. Bu tür istenmeyen ve onaylanmayan davranışlar pazarlama literatründe yer alan materyalizm ve kompulsif satın almaya karşılık geldiğinden, araştırmanın bu kısmında zaman perspektifiyle birlikte materyalizm ve kompulsif satın alma literatüründe yer alan bilgiler ailede yaşanan sorunlu durumlar ve ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar özelinde açıklanacaktır.

2.1. Zaman Perspektifi

Zamanın fiziksel boyutunun yanı sıra psikolojik bir boyutunun da olduğu (Block 1989; Droit-Volet 2014; Grondin 2001), zaman kavramının kişinin algısından bağımsız olmadığı, geçmiş deneyimlerin zamanın algılanmasına etki ettiği, haliyle de zamanın sübjektif bir yönünün olduğunu bilinmektedir (Arstila, Lloyd 2014; Kanai 2014; Poynter 1989). Zimbardo ve Boyd (2008) zamanın göreceli olduğuna, çevresel etkilerin yanı sıra kişinin duygu durumunun da zamanı algılayışına etki ettiğine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde Droit-Volet (2014) de duyguların zamana yönelik algıya etki ettiğini ve bireyin mutlu olduğu anlarda zamanın daha çabuk geçtiği, travmatik anlarda ise daha ağır ilerlediği algısına kapıldığını belirtmiştir. Zimbardo ve arkadaşları (2017: 22) her ne kadar bireyin “geçmişte yaşadıklarının değil anımsadıklarının daha önemli olduğuna” vurgu yapmış olsa da Lewin (1951: 75) kişinin karar almasına etki eden nedenleri açıklarken sadece içinde bulunulan anı referans almanın yeterli olmayacağını geçmiş deneyimleri ve geleceğe ilişkin beklentilerinin de davranışa etki edebileceğini belirtmiştir. Lewin (1951: 75) zaman perspektifini “bireyin belirli bir zaman dilimindeki geleceğine ve geçmişine ilişkin psikolojik görüşlerinin toplamı”, Zimbardo ve arkadaşları ise (2017b: 41) “kişisel ve devam eden deneyimlerimizi zaman aralıklarına, zaman dilimlerine ya da geçici

kategorilere ayırma” olarak tanımlamış ve bu sürecin çocukluktan itibaren başladığını belirtmiştir. Zaman dilimleri ayrıca geçmişte deneyimlenen olayların hafızada yer etmesi ve yorumlanması açısından önem arz ettiğinden bugüne ve geleceğe ilişkin beklentilerin şekillenmesine de katkı sağlamaktadır (Keough, Zimbardo, Boyd 1999). Bireyin zaman perspektifine yönelik algısına etki eden faktörlerin öğrenim seviyesi, yetiştirilme tarzı, sosyal sınıf, din, cinsiyet, yaş, coğrafi konum, politika, yaşam koşulları, aile, travmatik deneyimler, sosyo-ekonomik koşullar, sosyal ve kültürel yapı olduğu ortaya konulmuştur (D’Alessio vd. 2003; Fieulaine, Apostolidis 2015; Holman 2015; Sircova vd. 2014; Zimbardo, Boyd 2008). Satın alma davranışını açıklarken, bireyin satın alma kararının altında yatan içsel tartışmaların bireyin uzun dönemdeki tercihlerine göre şekillenebileceği (Hoch, Loewenstein 1991), karar alma süreçlerinde farklı durumlara bağlı olarak geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman arasında geçişlerin yaşanabileceği (Zimbardo, Boyd 1999), dolayısıyla da satın alma davranışı ile zaman perspektifi arasında bir ilişkinin olduğu (Klicperová-Baker, Košťál, Vinopal 2015) varsayımlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

2.1.1. Zaman Perspektifi Envanterinin Boyutları

Zimbardo ve Boyd (1999) tarafından geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan zaman perspektifi envanteri olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, gelecek, olumlu geçmiş ve kaderci şimdi olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Benzer şekilde Zimbardo’nun zaman perspektifi envanterinin Türkçe uyarlamasında da aynı alt boyutların ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Akırmak 2019). Fakat, orijinalinde tek boyuttan oluşan gelecek zaman perspektifinin İsveççe versiyonunda gelecek zaman perspektifine yeni ifadeler eklenerek olumlu ve olumsuz olarak iki boyuta ayrılmış, dolayısıyla da envantere altıncı bir boyut eklenmiştir (Carelli, Wiberg, Wiberg 2011). Rohr ve arkadaşları (2017) ise algılanan yaşam ömrü ve gelecekteki muhtemel fırsat ve engeller temel alınarak gelecek zaman boyutunun kişinin yaşına bağlı olarak üç farklı alt boyuta ayrıldığını ortaya çıkarmıştır. Kişinin ölüme yaklaştıkça ailesiyle paylaştığı duygusal anların artması bu durumu kanıtlar niteliktedir (Lang, Carstensen 2002). Benzer şekilde Brothers ve arkadaşları (2014) da gelecek zamanı üç alt boyuta ayırmıştır. Zimbardo ve arkadaşları (2017b: 45) kaderci ve hazcı şimdiki zamanın “çok derin bir şekilde anın içinde olmak” kavramını yeterince açıklayamadığı gerekçesiyle şimdiki zaman perspektifine bütünsel bir bakış açısıyla yaklaşmış ve genişletilmiş şimdiki zaman alt boyutunu ortaya atmıştır. Bu durumun nedeni olarak da anı yaşamanın sadece anlık zevk ya da kaderci bir yaklaşımla açıklanamayacağını, “akli, duygusal, fiziksel ve ruhani deneyimlerin bütünsel olarak bir araya gelmesinden” de kaynaklanabileceğini öne sürmüştür (Zimbardo, McDermott, Zimbardo 2017b: 45)

Orijinalinde 56 ifadeden oluşan ve uzun olduğu için eleştiri getirilen envanter Tablo 4’te de görüldüğü üzere farklı araştırmacılar tarafından bazı ifadeler çıkarılarak kısaltılmıştır (Košťál vd. 2015; Laghi vd.

2013; Orkibi 2014; Orosz vd. 2015; Sircova vd. 2014; Worrell vd. 2016; Zhang, Howell, Bowerman 2013). Perry ve arkadaşları (2020) zaman perspektifi envanterinin kısaltılmış hallerinin sonuçlarını karşılaştırmış ve olumsuz geçmiş, olumlu geçmiş ve gelecek zaman boyutlarının orijinaliyle arasında uyum, varyans ve güvenilirlik açısından büyük farklar bulunmadığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde McKay ve arkadaşları (2015) da kısaltılmış versiyonun içsel tutarlılıkta olumlu sonuçlar verirken yapısal geçerlilik hususunda iyi sonuçlar vermediğini belirtmiştir. Yapılan bu araştırmalar zaman perspektifi envanterinin kısaltılmış versiyonlarının bazı konularda orijinal halinden üstünlük taşımakla birlikte diğer konularda orijinalinin daha baskın olduğunu anlamamızı sağlamıştır. Yapılan araştırmaların çokluğu bu konuda tartışmanın hala devam ettiğini göstermekle birlikte, daha uyumlu ve tutarlı bir envanterin geliştirilmesine de öncülük etmektedir.

Tablo 4: Zimbardo Zaman Perspektifi Envanterinin Kısa ve Uzun Versiyonları

Zaman Perspektifinin Bileşenleri	Bileşen Sayısı	İfade Sayısı	Araştırma
Olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, gelecek, olumlu geçmiş, kaderci şimdi	5	56	Zimbardo & Boyd (1999); Akırmak (2019)
Gelecek (algılanan yaşam süresi, hayatın geri kalanında ortaya çıkabilecek fırsatlar, gelecekte oluşabilecek engeller)	3	10	Rohr vd. (2017)
Olumsuz geçmiş, olumlu geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, olumlu gelecek, olumsuz gelecek	6	64	Carelli vd. (2011)
Olumsuz geçmiş, olumlu geçmiş, kaderci şimdi, hazcı şimdi, gelecek	5	25	Worrell vd. (2016)
Olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, gelecek, olumlu geçmiş, kaderci şimdi	5	36	McKay vd. (2015); Sircova vd. (2014)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, gelecek	5	56-36-25-20-17-15	Perry vd. (2020)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, gelecek	5	17	Orosz vd. (2015)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, gelecek (olumlu ve olumsuz)	5-6	15-18	Košťál vd. (2015)
Geçmişte yaşanan travmatik deneyimler, gelecek zaman oryantasyonu, risk alma ve heyecan arayışı, günlük plan yapma, bireyin yaşam seyrinin dışsal kontrolü, hayattan zevk almaya yönelik tutum, geçmişe yönelik olumlu hisler	7	56	Kolesovs (2009)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, gelecek	5	20	Orkibi (2014)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, gelecek	5	15	Zhang vd. (2013)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, gelecek	5	25	Laghi vd. (2013)
Olumlu geçmiş, olumsuz geçmiş, hazcı şimdi, kaderci şimdi, genişletilmiş şimdi, gelecek	6	68	Zimbardo vd. (2017b)
Gelecek zaman (açık, sınırlı, belirsiz)	3	37	Brothers vd. (2014)
Gelecek, hazcı şimdi, kaderci şimdi	3	22	D'Alessio vd. (2003)

*Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

2.1.1.1.Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi

Geçmişe dair pişmanlıklar ve hataları içinde barındıran olumsuz geçmiş zaman perspektifi (Sircova vd. 2014; Zimbardo, Boyd 1999) geçmiş hatırlatan kötü, üzüntü ve acı veren anıları içermektedir (Orkibi 2014; Zhang, Howell, Bowerman 2013). Geçmişe ait olumsuz ve istenmeyen durumlar (Worrell vd. 2016), başarısızlıklar (Zimbardo, Boyd 2008), reddedilme ve istismar gibi travmatik deneyimlerin etkisinde kalınması sonucunda gelişen olumsuz geçmiş zaman perspektifi (Holman 2015; Zimbardo, Boyd 1999) aileye odaklanmaktadır (Laghi vd. 2013). Bu zaman perspektifine yatkın olan bireylerin sosyal ilişkilerinin kısa sürdüğü, aile üyeleri ve akrabalarıyla az görüştükleri, aile üyeleri ve tanıdıkları kişilerden sosyal açıdan az destek gördükleri ve aile üyeleriyle çatışma yaşadıkları bilinmektedir (Holman, Zimbardo 2009). Geçmişinde ailesinde kötü deneyimler yaşayan bireylerin çevresindeki insanlara güvenme konusunda sorunlar yaşadığı bilindiğinden (Zimbardo, Clements, Leite 2017a: 23), bu perspektifteki bireyler depresyon ve mutsuzluk gibi duygusal dengesizlik sorunları yaşamakta ve benlik saygıları düşük olmaktadır (Anagnostopoulos, Griva 2012; Dunkel, Weber 2010).

2.1.1.2.Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi

Geçmişe dair güzel anıları, sıcak duyguları hikayeleri, nostalji hissini ve ritüelleri barındıran olumlu geçmiş zaman perspektifine sahip bireyler geçmişten zevk duyup geçmişe ait hikayeleri dinlemekten mutlu olmaktadır (Zimbardo, Boyd 1999). Geçmişe dair duygusal anıları içerdiğinden (Worrell vd. 2016), bu perspektife yatkın bireyler geçmişinde iyi anıları olan aile üyeleriyle vakit geçirip sohbet etmekten hoşlanmaktadır (Zimbardo, Clements, Leite 2017a: 26; Zimbardo, Boyd 1999). Bu perspektifteki bireyler aile ilişkilerinin sürdürülmesi konusunda çaba sarf ettiklerinden (Sircova vd. 2014), daha uzun süreli ilişkiler kurabilmekte, akraba ve aile üyeleriyle iyi iletişim sağlayabilmekte ve başta aileleri olmak üzere çevresindeki insanlardan sosyal açıdan destek görmektedirler (Holman, Zimbardo 2009). Ailelerinden destek gördükleri için (Holman 2015) özsaygıları ve yaşam tatminlerinin yüksek (Anagnostopoulos, Griva 2012; Zhang, Howell, Bowerman 2013) ve daha mutlu oldukları bilinmektedir (Drake vd. 2008). Zimbardo ve arkadaşları (2017a) geçmişe yönelik olumlu anıları olan kişilerin bu olumlu tutumu hayatlarının ileriki evrelerine taşıdıklarını belirtmiştir. Bu perspektifteki bireylerin dışa dönük, konuşkan, olumlu duygular besleyen, uyumlu kişilik özelliklerine sahip olmaları bu durumu destekler niteliktedir.

2.1.1.3.Hazcı Şimdiki Zaman Perspektifi

Hazcı şimdiki zaman perspektifi hayatlarına heyecan katmak ve hayatın sıkıcı rutininden kurtulmak için risk almayı seven, anlık zevkler için geleceği düşünmeden anı yaşayan, davranışlarının ileride doğuracağı muhtemel sonuçlarını hesaba katmadan anlık kararlar alıp hareket eden kişileri temsil etmektedir. (Anagnostopoulos, Griva 2012; Sircova vd. 2014; Zhang, Howell, Bowerman 2013;

Zimbardo, Boyd 1999). Bu perspektifi benimseyen bireyler arkadaşlarıyla eğlenmekten zevk almakta (Zimbardo, Boyd 1999) ve aileden göremedikleri desteği arkadaş ve tanıdıklarından görmektedirler (Holman, Zimbardo 2009). Yaratıcı, derin düşünen, değişime açık, dışa dönük, konuşkan (Dunkel, Weber 2010), tutkulu, mantığıyla hareket etmektense duygularıyla hareket etmeyi seçen (Zimbardo, Boyd 1999), acı verici deneyimlerden uzak durmayı tercih eden (Zimbardo, Clements, Leite 2017a: 27) kişilik özelliklerine sahiptirler. Alışveriş dürtülerini kontrol etmek için paraları olmasa bile borç alma eğiliminde olduklarından (Klicperová-Baker, Košťál, Vinopal 2015), maddi konularda sorun yaşama ihtimalleri yüksektir (Zimbardo, Clements, Leite 2017a: 27).

2.1.1.4.Kaderci Şimdiki Zaman Perspektifi

Kaderci şimdiki zaman perspektifi hayatın akışını kadere bırakan, geleceğe ilişkin endişe edip plan yapmayı gereksiz bulan, olacaklara müdahale etme yetisinin olmadığını düşünen, davranışlarının ve hayatının kontrolünün kendi elinde olmadığına inanan, gelecekte olabilecekleri değiştirmenin mümkün olmadığını düşünen (Anagnostopoulos, Griva 2012; Papastamatelou vd. 2015; Zimbardo, Boyd 1999) kişileri temsil etmektedir. Bu kişiler bugüne sıkışıp kalmış gibi hissetmekte (Zimbardo, Clements, Leite 2017a: 29), hayata ve geleceğe yönelik umutsuz tutum sergilemekte (Zimbardo, Boyd 1999) ve tanıdıklarıyla sosyal çatışma yaşamaktadırlar (Holman, Zimbardo 2009).

2.1.1.5.Gelecek Zaman Perspektifi

Gelecek zaman perspektifine sahip bireyler, hayatlarının her alanında plan yapmakta, bir davranış sergilerken gelecekteki hedef ve muhtemel kazanımları hesaba katmakta, karar alırken fayda ve zarar hesabı yapmakta, davranışları kendi sorumluluğunda olduğu için mantık çerçevesinde hareket etmektedirler (Anagnostopoulos, Griva 2012; Papastamatelou vd. 2015; Zimbardo, Boyd 1999). Bu perspektife yatkın olanlar güvenilir, sorumluluk sahibi, iş birliğine açık, uyumlu (Dunkel, Weber 2010), görevlerini zamanında yerine getiren (Zimbardo, Boyd 1999), akademik ve çalışma hayatında başarılı kişilerdir (Zimbardo, Boyd 2008). Anlık doyumunu geri plana atıp (Sircova vd. 2014) birikim yapmaya meyillidirler (Klicperová-Baker, Košťál, Vinopal 2015). Yoksulluk içinde yaşayan bireylerin geleceği öngörememeleri ve günü kurtarma derdinde olmaları gelecek zaman perspektifine sahip olmalarını zorlaştıran en önemli etmenlerden biridir (Fieulaine, Apostolidis 2015: 218). Çocuğun ileriki yıllardaki gelişimine katkı sağlamak için ebeveynlerin çocukla vakit geçirip aktivite yapmalarının gerekli olduğunu bildiklerinden (Harber, Zimbardo, Boyd 2003), az çocuk sahibi olma eğilimindedirler (Dunkel, Weber 2010). Çocuklarıyla iletişim kurarken şimdiki zaman perspektifine yatkın olanların kurduğu emir cümleleri yerine ödül ceza yaklaşımı doğrultusunda koşullu cümleler kullanmaktadırlar (Fieulaine, Apostolidis 2015: 218). Bu durum çocuğun davranışlarını gelecekteki kazanımları dikkate

arak gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu zaman perspektifindeki bireylerin partnerlerinden sosyal açıdan destek gördükleri bilinmektedir (Holman 2015; Holman, Zimbardo 2009).

2.2. Materyalizm

Felsefi kaynaklarda fizikalizm (fizikselcilik) olarak da geçen materyalizm (Moser, Trout 2005; Tye 2009), psikoloji ve tüketici davranışları literatüründe “Bireyin mutluluk dahil olmak üzere arzu edilen sonuca ulaşmak için gerekli ya da arzulanan bir davranış biçimi olarak sahiplik ve edinime verdiği değer.” olarak tanımlanmaktadır (Richins, Dawson 1992: 307). Bireyi sahip olduğu ya da sahip olmayı arzu ettiği varlıklar üzerinden değerlendiren, bireyin özünde kendini ne ölçüde başarılı olarak değerlendirdiği, sahip olduklarıyla ne derece mutlu hissettiği, yaşamında edindiği konumdan ne kadar tatmin olduğuna ilişkin düşünce ve tutumların irdelendiği materyalizm kavramı Belk (1984: 291) tarafından kısaca “dünyevi mallara atfedilen önem” olarak tanımlanmıştır. Bireyin varlığını sürdürebilmesi için fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği, bu ihtiyaçlarını karşılamak için de en temel düzeyde dahi olsa maddi varlıklara ihtiyaç duyduğu temel alındığında, materyalist sıfatının sadece belirli bir kesime atfedilmesinin mümkün olmayacağı sonucuna varılabilir. Bu nedenledir ki Richins ve Dawson (1992: 308) her bireyin az da olsa materyalist değerlere sahip olduğuna dolayısıyla da materyalist olan ya da olmayan olarak sınıflandırılmayacağına vurgu yaparak bireyleri yüksek ve düşük materyalist değerlere sahip olanlar olarak ikiye ayırmışlardır. Çocukların bile eşyalarını arkadaşlarıyla paylaşmama ve arkadaşlarının sahip oldukları oyuncakları arzulama gibi materyalist eğilimler sergiledikleri göz önünde bulundurulduğunda (Goldberg vd. 2003), var olan her bireyin materyalizmle ilintili olduğu söylenebilir.

Tim Kasser 2002’de yayınlanan tüketim toplumunun maddi varlıklara atfettiği önemi kaynakların kullanımındaki gelir adaletsizliği açısından ele aldığı “The High Price of Materialism” kitabında, maddi varlıklara sahip olmanın bireylerin kişilik özelliklerinin önüne geçtiğine yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Kasser (2002) ihtiyaç duyulanan ötesinde mal varlığına sahip olmanın başkalarına karşı üstünlük sağlamak adına bir gösteriş aracı olarak kullanıldığına, başarılı görünmek ve iyi bir hayata sahip olmak için lüks eşyalara sahip olmak gerektiğine yönelik algının yanlış olduğuna, istenilen maddi varlıkları satın almaya yetecek ekonomik güce sahip olmanın her zaman arzu edilen sonuçları doğurmayacağına, aksine paranın mutluluğu satın alamayacağına ve en nihayetinde tatminsizliğe neden olacağına vurgu yapmıştır. Temel fizyolojik gereksinimler için gerekli olan maddi varlıklara sahip olmayla özsaygıyı arttırma, kendini sahip olunan maddi varlıklar aracılığıyla ifade etme ve estetik tatmin amacıyla maddi edinim sağlama arasındaki farka vurgu yapan Inglehart (1990: 68) gibi Kasser (2002: 4) de materyalizmi temel gereksinimler üzerinden açıklamış ve hayatta kalabilmek için karşılanması gereken temel gereksinimlerin bireyin mutluluğuna katkısının sınırlı olduğunu, dolayısıyla da tüketim

kültürünün etkisi altında kalan toplumun mutluluğun ölçütü olarak eşya sahipliğini ve maddiyatı ön plana çıkardığını belirtmiştir. Bu durumda hayatının belirli evresinde gerek psikolojik gerek fizyolojik yoksunluk çeken bireylerin, bu yoksunluğun yarattığı mutsuzluk hissini gidermek için materyalist eğilimler sergilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Her ne kadar Ger ve Belk (1996: 62) materyalizmi güvensizlik hissi ve mutlulukla ilişkilendirmiş olsa da Khalid ve Qadeer (2018: 2054) materyalist eğilimler sonucu gerçekleştirilen satın almaların yarattığı mutluluğun sürdürülebilir olmadığına yönelik kaygılarını dile getirmiş ve mutluluğu yakalamak için satın alım gerçekleştiren tüketicilerin sonunda üzüntüyle karşılaşabileceğini dile getirmiştir. Urien ve Kilbourne (2008: 412) de benzer şekilde mutlu olmak ya da yaşama ilişkin kaygıları azaltmak için materyalist eğilimler gösteren kişilerin sonunda hayal kırıklığına uğrama ihtimallerinin yüksek olduğuna değinmiştir. Araştırmalar ayrıca yüksek materyalist eğilimler gösteren bireylerin yaşam kalitelerine yönelik algılarının (Urien, Kilbourne 2008: 412), yaşam tatminlerinin ve yaşam standartlarına yönelik tatmin düzeylerinin düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır (Atay, Sirgy 2008: 907).

Tablo 5: Materyalizm Tanımları

Materyalizm Tanımı	Araştırma
"Mallara yönelik genel bir arzu"	Mukerji (1983:8)
"Tüketicinin dünyevi mallara atfettiği önem."	Belk (1984:291)
"Bir şeye sahip olmakla meşgul olma... Bir şeyleri sırf sahip olmak (elde etmek) için isteme."	Fournier & Richins (1991:408)
"Bireyin yaşamındaki nesnelerin edinimi ve sahipliği hususundaki göreceli önemine ilişkin düşünce yapısı ya da tutumlar kümesi... Bireyin mutluluk dahil olmak üzere arzu edilen sonuca ulaşmak için gerekli ya da arzulanan bir davranış biçimi olarak sahiplik ve edinime verdiği değer."	Richins & Dawson (1992:307)
"Nesneler, insanlar ve hatıralar da dahil olmak üzere varlıklara sahip olma ve onları elde tutmaya yönelik aşırı istek."	Ger & Belk (1996:62)
"Mutluluk dahil olmak üzere arzu edilen sonuca ulaşmanın bir aracı olarak maddi varlıklara verilen önem."	Nairn, Bottomley & Ormrod (2010:197)

*Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

2.2.1. Materyalizmin Alt Boyutları

Literatürdeki materyalizmle ilgili uygulamalı araştırmalar incelendiğinde genellikle Richins ve Dawson (1992) ve Belk (1984) tarafından geliştirilen ölçeklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu tezin uygulama kısmında Richins ve Dawson (1992) tarafından geliştirilen 'Materyal Değerler Ölçeği' kullanıldığından bu ölçeğe ait üç alt boyuta (mutluluk, maddi edinim ve başarı) ayrıntılı bir şekilde yer verilecek olup, diğer ölçeklerde yer alan alt boyutlara (sahiplik, cömert olmama, imrenme, muhafaza etme ve ayırt edicilik) ise kısaca değinilecektir.

2.2.1.1. Mutluluk (Happiness)

Yüksek materyalist değerlere sahip bireylerin hayatlarında meydana gelen olumsuzluklardan daha fazla etkilendikleri dolayısıyla da mutlu olmak adına maddi varlıklara daha fazla önem verdikleri (Mick 1996)

ve mücevher, kıyafet gibi varlıkları mutlu olabilmek için bir kıstas saydıkları bilinmektedir (Richins, Dawson 1992: 309; Fournier, Richins 1991). Fakat mutlu olabilmek için materyalist eğilimler sergileyen bireylerin amaçlarına ulaşmadıkları gibi tam tersi sonuçlarla karşılaşması da bu durumun tezatlığını ortaya koymaktadır (Khalid, Qadeer 2018; Urien, Kilbourne 2008; Fournier, Richins 1991). Özellikle geçmişte deneyimlediği olumsuzluklardan kaynaklanan mutsuzluğun izlerini örtmek için maddi varlıkları kullanan bir bireyin belirli bir süre sonra tekrar mutsuzluğa yenilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

2.2.1.2. Maddi Edinim (Centralıty)

Sahiplik ve edinimin kişinin yaşamında ne denli önemli olduğuna vurgu yapılan bu alt boyutta (Richins 2017: 481), maddi varlıklara sahip olmanın yaşam tatmini ve başarı hissini arttırdığı kanısına varılmıştır (Nairn vd., 2010:195; Richins, 2017:481). Araştırmalar yüksek materyalist değerlere sahip bireylerin deneyimlerden ziyade sahip olmaya önem verdiklerini ortaya çıkarmıştır (Van Boven, 2005; Millar & Thomas, 2009). Bu durumda lüks bir aracı sürerek deneyimlemektense onu elinde bulundurmanın verdiği duygu yoğunluğunun daha fazla olması kaçınılmaz olmaktadır. Yüksek materyalist eğilimlere sahip bireyler için yapma, deneyimleme, başkalarıyla paylaşma gibi kavramların göreceli olarak önemli olmadığı, aksine bu bireylerin elde tutmaya, sahip olmaya, fiziksel olarak edinmeye daha çok değer verdikleri sonucuna varılabilir. Mutluluk, tatmin ve yaşam standardını yükseltmek gibi olumlu duygular edinmek için maddi varlık edinmeye kıyasla sadece sahip olma hissi için maddi varlıklar edinmeyi daha yıkıcı ve ciddi boyutlarda bir sorun olarak ele alan Fournier & Richins (1991:405), bu tür durumlarda sahipliğin satın almanın ötesine geçmediğini ve herhangi bir kullanım amacı olmadığını belirtmişlerdir.

2.2.1.3. Başarı (Success)

Bireyin gerek kendisi gerek başkalarını başarılı olarak değerlendirip değerlendirmedeği (Nairn, Bottomley, Ormrod 2010: 195), maddi varlıkların başarının ölçütü olarak algılanıp algılanmadığına ilişkin ifadeler bu alt boyutta yer almaktadır (Richins, Dawson 1992: 309). Yüksek materyalist değerlere sahip bireyler sahip oldukları varlıkları statü, zenginlik ve başarılarının bir göstergesi olarak sunmaktan gurur duymakta ve sahip oldukları aracılığıyla kendilerini önemli, değerli ve üstün hissetmektedirler (Fournier, Richins 1991: 408-409). Maddi varlıklara sahip olmayı başarı simgesi olarak gören bireylerin, mutluluk göstergesi olarak görenlere kıyasla yaşam tatminlerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Sirgy vd. 2021). Araştırmalar çocuklarının düşüncelerini önemsemeyen, çocuklarının duygularıyla ilgilenmeyen, çocuğuna seçim şansı sunmayan ebeveynlerin çocuklarının başarılı olmayı maddi varlıklara sahip olmayla ilişkilendirdiklerini göstermiştir (Williams vd. 2000).

2.2.1.4. Diğer Alt Boyutlar

Belk (1984)'in kişilik özelliklerini temel alarak oluşturduğu, Atay ve Sirgy (2008)'nin ise Richins ve Dawson (1992)'in ölçeğine yeni bir alt boyut ekleyerek katkı sunduğu materyalizm ölçeklerinin alt boyutları şu şekildedir:

- **Sahiplik (Possessiveness):** Bireyin ihtiyacı olmasa bile bir şeye ne denli sahip olmak istediğine, maddi değeri düşük olsa bile sahip olduğu eşyalardan vazgeçemeye ne derece olumlu baktığına yönelik ifadeleri içermektedir (Belk 1984).
- **Cömert Olmama / Cimrilik (Nongenerosity):** Bireyin sahip olduğu varlıkları başkalarıyla paylaşmaya ne derece istekli olduğu bu alt boyutta değerlendirilmektedir (Belk 1984).
- **İmrenme (Envy):** Bireyin gerek yakın arkadaşları gerek çevresindeki başka kişilerin sahip oldukları varlıklara ne derece özendiği, başkalarının elde ettiği başarıların bireyi ne ölçüde mutsuz ve rahatsız ettiği bu alt boyutta kavramsallaştırılmıştır (Belk 1984).
- **Muhafaza Etme (Preservation):** Bu alt boyut sadece maddi varlıkların değil anılar, hatıralar, deneyimler gibi manevi değeri olan olaylara ilişkin de hatırlatıcı nesnelerin saklanması, kullanılması dahi sahip olunan eşyaların atılmaktan çekinilmesi, eşya biriktirilmesi gibi davranışları içermektedir (Ger, Belk 1996).
- **Ayırt Edicilik (Distinctiveness):** Bireyin başkalarına kıyasla kendini önemli, eşsiz ve farklı olarak aktarmak ve kalabalık bir ortamda bile ön planda olmak için materyalist eğilimler göstermesidir (Atay, Sirgy 2008).
- **Gereklilik (Essentiality):** Sahiplik, maddi birikim, maddi varlıkların tüketimindeki artışın bireyin yaşamında önemli bir yer aldığı ve yaşamındaki her şeyin sahiplikle açıklanabileceği varsayımına dayanan bir alt boyuttur (Trinh, Phau 2012).

Tablo 6: Materyalizm Ölçeklerinin Alt Boyutları

Materyalizm Ölçeği Alt Boyutları	İfade Sayısı	Araştırma
Sahiplik eğilimi, kişisel mutluluk ve sosyal gelişim için para	6	Moschis & Churchill (1978)
Sahip olma, cömert olmama, imrenme	24	Belk (1984)
Başarı, maddi edinim, mutluluk	18	Richins & Dawson (1992)
Sahip olma, cömert olmama, imrenme, muhafaza etme	21	Ger & Belk (1996)
Mutluluk, başarı, ayırt edicilik	14	Atay & Sirgy (2008)
Başarı, mutluluk, gereklilik, ayırt edicilik	16	Trinh & Phau (2012)

*Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

2.2.2. Materyalist Eğilimleri Yüksek Bireylerin Özellikleri

“Düşünce, söylem ve davranışlarında sahipliğe odaklanan” kişileri ifade etmek için kullanılan materyalist kavramı (Fournier, Richins 1991: 408), sadece kendisini değil çevresindeki kişileri de sahip oldukları varlıklara bakarak değerlendiren kişileri betimlemek için kullanılmaktadır. Richins ve Dawson

(1992: 308) ve Van Boven (2005) materyalist kişileri ben merkezci, sadelikten yana olmayan, elde ettikleriyle yetinmeyen, mutlu olmak için hep daha fazlasını isteyen ve yaşam tatmini düşük olan bireyler olarak betimlemişlerdir. Yüksek materyalist değerlere sahip bireyler deneyim satın almak yerine yaşamlarını sürdürmek için zorunlu bir ihtiyaç olmasa dahi fiziksel olarak sahip olabilecekleri nesneleri satın alma eğilimde oldukları için (Millar, Thomas 2009) bu bireylerin alışveriş yapma sıklıklarının düşük materyalist değerlere sahip bireylere kıyasla daha yüksek olduğu bilinmektedir (Mick 1996). Ayrıca bu bireyler alışveriş yapmayı duygu yoğunluğu yüksek ve heyecan verici bir deneyim olarak adlandırmaktadırlar (Fournier, Richins 1991:409). Kendi araştırmaları ve başka araştırmacıların bulgularından yola çıkarak materyalist bireylerin genel özelliklerine ilişkin derleme yapan Kasser (2002), bu bireyleri depresyon ve kaygı düzeyleri yüksek, psikolojik açıdan sağlıklı olmayan, topluma ve kurallara uyum sağlamakta zorluk çeken, antisosyal davranışlar sergileyen, insanlarla ilişki ve arkadaşlık kurmakta zorluk yaşayan, öz saygıları düşük, geçmişte aile üyeleri tarafından ihtiyaçları yeterince karşılanmayan, ebeveynleriyle ilişkileri iyi olmayan, düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerde büyüyen, maddi varlıklara sahip olmayı başarı simgesi olarak gören ebeveynler tarafından yetiştirilen, kendine güveni olmayan, kendini değersiz hisseden, servete ve mal varlığına aşırı önem atfeden, işbirliği oluşturmak yerine kendini ön planda tutmaya çalışan bireyler olarak tanımlamıştır.

2.3. Kompulsif Satın Alma

Bazı araştırmacılar tarafından ‘tüketici davranışlarının karanlık yüzü (dark side)’ (Mick 1996; Hoyer, MacInnis 2010; Moschis 2017), ‘normal olmayan tüketici davranışı’ (O’Guinn, Faber 1989; Edwards 1993), ‘işlevsel olmayan alıcı davranışı’ (Faber vd. 1987), ‘tüketici davranışlarının olumsuz tarafı’ (Shoham, Brenčić 2003) gibi olumsuz özelliklere vurgu yapılarak betimlenen kompulsif satın alma uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurması nedeniyle literatürde genellikle istenmeyen bir davranış olarak aktarılmıştır. Fakat kompulsif satın almanın aynı zamanda olumsuz duygulardan kurtulmak için bir terapi yöntemi olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda, olumsuz özelliklerinin yanı sıra olumlu özelliklerinin varlığının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Dittmar 2004). “İnsanların tekrarlanan düşünceleri (obsesyon) susturmak amacıyla tekrarlanan davranışlar (kompulsif) sergilemesine neden olan tekrarlanan düşünceleri içeren karmaşık bir psikolojik hastalık” (Parks 2011: 7) olarak adlandırılan obsesif-kompulsif bozuklukla aynı kökenden gelen ve benzer özellikleri taşıyan kompulsif satın alma “olumsuz olay ve hislere tepki olarak yapılan kronik, tekrarlanan satın alma” (O’Guinn, Faber 1989: 149) olarak tanımlanmıştır. Kompulsif satın almanın da bir tür bağımlılık olduğunu savunan Dittmar (2004), kompulsif satın almanın temelinde duyguların büyük bir yer kapladığını ifade etmiştir. Bağımlılıktaki suçluluk ve utanç duygusu gibi (Elster 1999: 240); alışveriş bağımlılığı olarak da adlandırılan (Griffin, Tyrrell, Winn 2005) kompulsif satın alma sonrası da utanç

ve pişmanlık hissi oluşabilmektedir (O'Guinn, Faber 1989). Tıpkı zararlı maddelere olan bağımlılığın nedenleri arasında aileden yeterince ilgi görememek, aile içi fiziksel, duygusal, sözel şiddete ve istismara maruz kalmak, duygusal açıdan dengesiz aile üyeleriyle birlikte yaşamak gibi ailevi faktörler yer alabileceği gibi (Nakken 1996), kompulsif satın almaya neden olan etmenler arasında da ailede yaşanan sorunlar önemli bir yer tutmaktadır (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997). Bağımlılık içeren davranışların temelinde beklentiler yattığı gibi (Griffin, Tyrrell, Winn 2005), kompulsif davranışların temelinde de psikolojik açıdan rahatlama beklentisi yatmaktadır.

Kompulsif satın almanın özellikleri incelendiğinde geçmişteki deneyimler sonucu ortaya çıktığı (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997), aşırıya kaçacak şekilde ve tekrarlayan biçimde gerçekleştiği, satın alma sonrasında hem satın alan kişi için hem de çevresindeki kişiler için sorun oluşturduğu, dürtüsel olarak kontrol edilmesi zor bir davranış ve karşı konulamaz bir arzu olduğu, kişinin maddi durumunu zora sokacak raddeye geldiği, satın alma öncesi ve sonrası kişinin aşırı düşünmesi, hayal kurması gibi nedenlere bağlı olarak kişiye zaman kaybettirdiği, kişinin günlük yaşamındaki sorumluluklarına odaklanmayı zorlaştırdığı (O'Guinn, Faber 1989; Dittmar 2004: 414-429) ortaya konulmuştur. Stres ve gerilimin yol açtığı olumsuz duygulardan kurtulmak için satın alma davranışında bulunan kompulsif kişilerin (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997) satın aldıklarına karşı ilgileri ve bağımlılıklarının düşük oldukları, dahası satın aldıklarının paketini dahi açmadıkları bilinmektedir (O'Guinn, Faber 1989). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda kompulsif tüketicilerin ürünleri fonksiyonel faydasından ziyade sembolik faydası için satın aldıkları çıkarımının yapılması yanlış olmaz.

Tablo 7: Kompulsif Satın Alma Tanımları
Kompulsif Satın Alma Tanımı

Araştırma

“Dürtüsel olarak tüketime itilmiş görünen bireylerin yaşamları için ve net bir şekilde yıkıcı olan, uygunsuz ve genellikle aşırıya kaçan tüketici davranışı”	Faber, vd. (1987:132)
“Olumsuz olay ve hislere tepki olarak yapılan kronik, tekrarlanan satın alma”	O'Guinn & Faber (1989:149)
“Birçok kişi için sorun oluşturan ve en nihayetinde bu kişilerin aşırı borçlanmasına neden olan, tüketici harcamalarının anormal şekli”	Edwards (1993:67)
“Zarara yol açan uygunsuz alışveriş ve harcama davranışı”	Black, vd., (1998:960)
“Anlık, kontrolsüz, kişi için olumsuz sonuçlara yol açan satın alma”	Dittmar (2004:414)
“Alışveriş ve harcama yapmaya ilişkin kişiye özgü sıkıntıya ya da işlev bozukluğuna yol açan, aşırı ya da kötü biçimde kontrol edilen kaygı, arzu ve davranışlar”	Black (2007:124)
“Tüketicinin tekrarlanan satın alımlarla ve satın alma hususundaki dürtüsel kontrol eksikliğiyle ortaya çıkan satın almayla meşgul olma eğilimi”	Ridgway, vd. (2008:622)
“Olumsuz olaylara ve hislere karşılık verilen, güçlü bir arzu ve bağımlılık yapan maddeden vazgeçme sürecinde yaşanan yoksunluğa eşdeğer semptomlar içeren kronik, tekrarlanan satın alma”	Lejoyeux & Weinstein (2010:248)
“Rasyonel olmayan tüketim davranışları sergilemeye yönelik karşı konulmaz bir arzu”	Hoyer & MacInnis (2010:472)
“Gerginlik, kaygı, depresyon ya da sıkıntıdan kurtulmak için yapılan, tekrarlanan, sıklıkla aşırıya kaçan alışveriş süreci”	(Solomon, 2018: 573)
“Tüketicinin alışverişe aşırı odaklanma eğilimi, tekrarlanan satın alma ve alışveriş alışkanlıklarında dürtü kontrolünün düşük olmasına yönelik davranışlar”	Leonard, vd. (2019:144)

*Tablo araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

2.3.1. Kompulsif Satın Alma Davranışına Neden Olan Faktörler

Valence ve arkadaşları (1988: 421) kompulsif satın almaya neden olan kültürel, çevresel ve psikolojik faktörlerin olduğuna vurgu yapmış ve ailenin, genetik faktörlerin, durumsal değişkenlerin ve biyolojik yapının kompulsif satın almaya dolaylı yoldan etki ettiğine değinmiştir. Benzer şekilde Faber ve O'Guinn (2008) de kompulsif satın almanın temelinde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin yer aldığını belirtmiştir. Black (2007) ise gelişimsel, nörobiyolojik ve kültürel faktörlerin kompulsif satın almaya etki ettiğine vurgu yapmıştır. Bu araştırmanın ana konusu aile olduğundan araştırmanın bu kısmında kompulsif satın almaya etki eden bütün faktörleri açıklamak yerine ailenin büyük önem taşıdığı biyolojik/genetik, ailevi ve ailede yaşanan sorunların neden olabileceği psikolojik faktörlere değinilecektir.

2.3.1.1. Biyolojik ve Genetik Faktörler

Kompulsif satın alma sorunu yaşayan 46 kişiyle yapılan mülakatlar neticesinde bu kişilerin büyük bir çoğunluğunun majör depresyon gibi duygudurum bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı, panik atak, kaygı, obsesif kompulsif bozukluk gibi anksiyete sorunları, çeşitli yeme bozuklukları, psikolojik nedenlere bağlı olarak hissedilen fiziksel hastalıklar, antisosyal kişilik bozuklukları, psikotik ve psikoseksüel bozukluklar, dürtü kontrol bozuklukları, paranoid, narsistik, obsesif kompulsif, kaçınmacı, pasif agresif kişilik yapıları ve sınırda (borderline) kişilik bozukluğu gibi farklı kişilik bozukluklarına ilişkin sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir (Schlosser vd. 1994). Kompulsif satın alma gerçekleştiren 33 tüketiciyle yapılan başka bir çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiş ve bu kişilerin büyük çoğunluğunun majör depresyon, duygudurum bozukluğu ve çeşitli psikiyatrik rahatsızlıklara sahip oldukları ortaya konulmuştur (Black vd. 1998). Yapılan çalışmalarda birinci dereceden aile üyelerinde alkol, uyuşturucu gibi madde bağımlılığı ve depresyon, duygudurum bozukluğu ve anksiyete (kaygı) gibi psikolojik rahatsızlıkları olanların kompulsif satın almaya daha fazla eğilimli oldukları ortaya çıkmıştır (Valence, d' Astous, Fortier 1988; Black vd. 1998; Black 2007).

2.3.1.2. Ailevi Faktörler

Benson ve Gengler (2004:461) ilgisiz, sorunlu, şiddete meyilli ve dağılmış ailelerde ebeveynlerin çocuklarına ilgi göstermek yerine hediyeler vererek ilgisizliklerinin üstünü örttüklerini, çocuğun içinde oluşan boşluk duygusunu maddi varlıklarla doldurmaya çalıştıklarını, bazı ebeveynlerin ise çocuklarına ödül olarak para ve oyuncak verdiklerini, çocuğun değersizlik hissini hediyelerle gidermeye çalıştıklarını, ailelerinden yeterli ilgiyi ve zamanı göremeyen çocukların mutluluğu maddi varlıklarda aradıklarını ve en nihayetinde de kompulsif eğilimler geliştirdiklerini belirtmiştir. Araştırmalar aile içerisinde yaşanan sorunlardaki artışın ailenin geliri, çocuğa sunabildiği duygusal destek ve aile içi iletişimde azalmaya yol açtığını, dolayısıyla bu durumun çocuğun kompulsif satın alma eğilimi

göstermesine neden olduğunu ortaya çıkarmıştır (Baker vd. 2013b). Benzer şekilde Rindfleisch ve arkadaşları (1997) da sorunlu ailelerde büyüyen çocukların duygusal ve finansal kaynaklar bakımından dezavantajlı olduklarını, bu durumun çocuğun kompulsif eğilimler edinmesinde büyük bir rol oynadığını tespit etmişlerdir.

2.3.1.3. Psikolojik Faktörler

Alman psikiyatrist Emil Kraepelin'in ilk olarak 1902'de yayınlanan 'Lehrbuch der Psychiatrie' kitabında istem dışı ve bilinçsizce yapılan davranışlar olarak betimlenen, içerisinde duygusal heyecan barındıran ve davranış sonrası rahatlama hissi uyandıran kompulsif davranışlar, İsviçreli meslektaşı Eugen Bleuler'in aynı adlı kitabında ciddi psikolojik hastalıklarla bağdaştırılmış, bu davranışların deneyimlenen belirli bir olayla tetiklenebileceği, çocukluk çağında başlayabileceği ve depresif ruh hali, obsesyon, histeri, güvensizlik gibi olumsuzluklar neticesinde ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir (Bleuler 1934). Temelini kompulsif davranışlardan alan kompulsif satın alma da literatürde çeşitli psikolojik rahatsızlıklar, olumsuz duygular ve eğilimlerle ilişkilendirilmiştir. Genellikle kaygı, gerginlik, üzüntü, can sıkıntısı, depresif ruh hali, obsesif düşünceler, stres, düşük benlik saygısı, yüksek materyalist eğilimler veya hali hazırda var olan farklı türden davranışsal bağımlılıklar neticesinde ortaya çıkan kompulsif satın almanın (Faber, O'Guinn 1992; Miltenberger vd. 2003; Benson, Gengler 2004, Black 2007; Ridgway, Kukar-Kinney, Monroe 2008; Yıldırım 2022) alışverişin zevk ve heyecan uyandırması, haz yaratması, başarı göstergesi olarak lanse edilmesi, kişinin imajını güçlendirmeye katkı sağlaması, kişinin kendini özel ve önemli hissetmesi gibi olumlu sonuçlar doğurduğu düşünülse de (Dittmar 2004) alışveriş sonrası hissedilenlerin alışveriş öncesi hissedilen olumsuz duygulara benzer özellikler sergilemesi aslında alışveriş sırasında hissedilen rahatlama hissini ve mutluluğun geçici olduğunu kanıtlar niteliktedir (Miltenberger vd. 2003).

2.3.2. Kompulsif Satın Alma Davranışı Sergileyen Tüketicilerin Genel Özellikleri

Kompulsif satın alma eğilimi gösteren ve bu eğilimi davranışa dönüştüren tüketicilerin satın alma öncesinde, satın alma sırasında ve sonrasında sergilemiş oldukları davranış biçimleri bu kişilerin cinsiyet, yaş ve gelir durumları başta olmak üzere genel karakteristik özellikleri, kompulsif eğilimler edinmesine neden olan duygular, psikolojik sorunlar ve kişilik özelliklerine ilişkin bilgilere araştırmanın bu kısmında yer verilecektir.

2.3.2.1. Sosyo-Demografik Özellikleri

O'Guinn ve Faber (1989) kompulsif satın alma gerçekleştirenlerin kişilerin terapi seansını gözlemleyip, bu kişilerle derinlemesine mülakat yapıp, bu kişiler tarafından gönderilen mektupları incelediği ve normal satın alma gerçekleştirenlerle kompulsifleri karşılaştırdığı araştırmalarında kompulsif satın alma

gerçekleştiren kişilerin genellikle kadın olduklarını, yaş ortalamalarının düşük olduğunu ve çok sayıda kredi kartına sahip olduklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda da kompulsif satın alma davranışı gösterenlerin genellikle kadın oldukları tespit edilmiştir (Shoham, Brenčić 2003; Yıldırım 2022). Faber ve arkadaşları (1987) bu durumu kadınların alışverişi bir sosyalleşme aracı olarak kullanmasına ve kompulsif olduklarını erkeklere kıyasla daha kolay kabul etmelerine bağlamıştır. Genellikle genç yaştakilerin kompulsif satın alma eğilimlerinin yüksek olması ise kişilerin bu yaşlarda yalnız yaşamaya başlamaları ve finansal bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle açıklanmaktadır (Faber, O'Guinn 2008). Ayrıca sorunlu ailelerde büyüyen ve ailesinden yeterli düzeyde maddi ve manevi destek göremeyen bireylerin sorunsuz ailelerde yaşayanlara kıyasla kompulsif eğilimlerin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997). Bu kişilerin aynı zamanda maddi açıdan yeterli kaynakları olmasa bile, ileriki dönemlerde ödemede sorun yaşayacaklarını tahmin etmelerine rağmen kendilerini bir şeyler satın almak zorunda hissettikleri bilinmektedir (Faber, O'Guinn, Krych 1987). Ödeme konusunda sorun yaşayan fakat satın alma konusunda kendini kontrol edemeyen kompulsif tüketicilerin ekonomik durumlarını göz önünde bulundurarak satın aldıkları ürünleri iade etmeleri kaçınılmaz olmaktadır (Hassay, Smith 1996).

2.3.2.2. Kişilik Özellikleri

Kompulsif satın alma gerçekleştiren tüketicilerin aşırı ve tekrarlayan davranışlar sergiledikleri, borçlanmaya meyilli oldukları, fantezi kurma yetilerinin yüksek olduğu ve hayalperest bir kişiliğe sahip oldukları (O'Guinn, Faber 1989), alışverişi hayatlarının merkezine koydukları (Smith, Wedderburn 2021), sadece kendileri için değil başkalarını memnun etmek için de alışveriş yaptıkları (Faber, O'Guinn, Krych 1987) bilinmektedir. Faber ve arkadaşları (1987) kompulsif satın alma davranışı sergileyenlerin başarılı, çekici, statü sahibi, güçlü, önemli ve zengin görünmek için alışveriş yaptıklarını belirtmiştir.

2.3.2.3. Psikolojik Özellikleri

Kompulsif satın alma eğilimleri yüksek olan kişilerin olumsuz duygulara kolaylıkla kapılabildikleri, duygusal açıdan dengesiz oldukları ifade edilmiştir (Aksoy, Akpınar, Özkara 2022). Benlik saygıları düşük olan bu kişiler obsesif düşüncelerin neden olduğu kaygı, stres, gerilim gibi psikolojik sorunları gidermek için satın alma gerçekleştirmektedirler (O'Guinn, Faber 1989). Bazı durumlarda mutluyken bile alışveriş yapmaya karşı şiddetli bir istek duysalar da genellikle olumsuz durumların yarattığı stresle baş edebilmek için güdüsel ve dürtüsel olarak satın alma davranışında bulunan bu kişiler, satın almayı bir ihtiyaç veya zorunluluk olarak görmekte ve satın almaya dair şiddetli bir arzu duymaktadırlar (Faber, O'Guinn, Krych 1987).

2.3.2.4. Davranışsal Özellikleri

Alışveriş yapmak için yaşayan bu kişiler (Smith, Wedderburn 2021; Solomon 2018) kullanmayacaklarını bile bile satın alma gerçekleştirmekte (Griffin, Tyrrell, Winn 2005), alışveriş sırasında kontrollerini kaybetmekte, işlerine yaramayan ve ihtiyaç duymadıkları ürünler satın almakta (Faber, O'Guinn, Krych 1987; Lejoyeux, Weinstein 2010), bazen aynı üründen sayılamayacak kadar çok satın almakta (Solomon 2018) yani satın alma davranışını fayda amacıyla değil tatmin için gerçekleştirmektedirler (O'Guinn, Faber 1989). Materyalist eğilimleri yüksek bu kişiler satın alma davranışını sahiplik olarak algılamayıp genellikle psikolojik açıdan fayda sağladığı için satın alma gerçekleştirmektedirler (O'Guinn, Faber 1989). Karşı koyamadıkları satın alma davranışı kendileri açısından ciddi derecede olumsuz sonuçlar doğursa bile, satın alma sonrası çevresindeki kişiler tarafından yargılanma korkusuyla pişmanlık, korku ve kaygı duysalar dahi bu davranışlarını devam ettirme konusunda ısrarcı olabilmektedirler (Faber, O'Guinn, Krych 1987). Kompulsif satın alma davranışı sergileyen kadınların genellikle kıyafet, kozmetik ve mücevher; erkeklerin ise araba, silah ve elektronik eşyalara yöneldiği (Faber, O'Guinn, Krych 1987; Solomon 2018) ortaya çıkmıştır. Plansız alışveriş yapanların ve alışverişe çıkarken satın alacakları ürünlerin listesini oluşturmamayanların kompulsif satın almaya daha yatkın oldukları tespit edilmiştir (Shoham, Brenčič 2003).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAM SEYRİ TEORİSİ AÇISINDAN AİLEDE YAŞANAN SORUNLU DURUMLARIN, AİLENİN ÇOCUĞA SUNABİLDİĞİ KAYNAKLAR, ZAMAN PERSPEKTİFİ, KOMPULSİF SATIN ALMA VE MATERYALİZMLE İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Çocuklukta ailede yaşanan sorunlu durumların geçmişe ait zaman perspektifi, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar, materyalizm ve kompulsif satın almayla olan ilişkisini tespit etmek için yapılacak araştırmanın hangi sorulara yanıt vermesinin beklendiği, araştırmanın sınırlarının neler olduğu, araştırmanın akademik ve sektörel çevreler açısından taşıdığı önem, araştırmayı literatürde yer alan benzer çalışmalardan ayıran özellikleri, araştırma sorularına cevap bulmak için hangi araştırma yöntemlerinin kullanılacağı, test edilecek hipotezlerin neler olduğu ve bu hipotezlerin dayanak noktaları, hipotezler kullanılarak oluşturulan araştırma modeli, hipotezleri test etmek için kullanılacak ölçme yöntemleri, araştırmanın evreni ve örneklem seçimine ilişkin kıstaslar, verinin hangi yöntemler kullanılarak ve nasıl toplanacağına ilişkin bilgilere tezin bu kısmında yer verilecektir. Ayrıca araştırmaya katılanların demografik özellikleri, katılımcılardan elde edilen verilerin hipotezlerle örtüşecek şekilde test edilmesinden elde edilen analiz sonuçları, sonuçların literatürde halihazırda var olan çalışmalarla benzeşen ve ayrışan yönleri ve bulguların genel bir değerlendirmesinin yapılarak yorumlanmasına yönelik sonuçlar ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler de tezin bu bölümünde aktarılacaktır.

3.1. Araştırmanın Kapsamı

Tezin bu bölümde araştırmanın amacının ne olduğu, bu amacı gerçekleştirmek için yanıtlanması gereken soruların neler olduğu, araştırma sonuçlarının genellenmesine engel oluşturabilecek sınırlamaların neler olduğu, bu kısıtlamaların neden koyulduğu, araştırmanın kavramsal ve uygulama açısından taşıdığı önem, literatüre sağlayacağı katkı ve özgün değerine ilişkin bilgiler sunulacaktır. Öncelikle aile ve çocuğa ilişkin teoriler incelendikten, literatürde aile, çocuk ve tüketimle ilişkin çalışmalar incelendikten sonra elde edilen bulgulara dayanarak araştırmanın amacı tespit edilmiş, sonrasında ise amaca uygun olarak ortaya çıkan sorulara yer verilmiştir. Ayrıca dünya genelindeki popülasyonun tamamına ulaşmak mümkün olmadığından araştırmanın daha makul bir düzeyde yürütülmesi için belirli kısıtlamalar getirilmiştir. Yanıt bulması gereken araştırma sorularının literatüre ne ölçüde katkı sağlayacağı, bu araştırmayı halihazırda var olan araştırmalardan farklı kılan yönlerin ne olduğuna tezin bu kısmında yer verilecektir.

3.1.1. Araştırmanın Sorusu, Amacı ve Kısıtlamaları

Araştırmanın amacı çocukluk dönemlerinde ailede deneyimlenen olayların, yetişkinlikte tüketim ve satın alma kararlarına ne derece etki ettiğinin anlaşılmasıdır. Araştırmanın amacı doğrultusunda yanıtlanması beklenen ana sorusu şu şekildedir:

“Çocukluk döneminde ailede sorun yaşayan ve bu sorunlar nedeniyle ailesinden yeterli desteği göremeyen bireyler ileriki yaşlarda bu yoksunluk duygusunu gidermek için maddi varlıklara ne ölçüde tutunurlar?”

Araştırmada ayrıca çocukluk dönemlerinde ailede yaşanan sorunların bireyleri daha çok maddi açıdan mı yoksa duygusal açıdan mı etkilediği, çocukluk dönemlerinde ailede deneyimlenen olayların bireylerin geçmişe dair algısına nasıl etki ettiği, geçmişe dair güzel anıları olan tüketiciler ve geçmişte kötü anılarla hatırlayan tüketiciler arasında tüketim davranışı açısından bir farklılık olup olmadığı, geçmişte yaşanan duygusal yoksunluğun mu yoksa maddi yoksunluğun mu bireyin maddi varlıklara yönelik eğilim göstermesine neden olduğuna yönelik sorulara yanıt aranacaktır.

Katılımcılara yöneltilmesi planlanan soruların hassas içerikli olması nedeniyle yüz yüze sorulması uygun görülmediğinden, sorular çevrim içi ortamlar vasıtasıyla aktarılacaktır. Bu da internete erişimi olmayan bireylerin araştırmaya dahil olamamasına neden olacaktır. TÜİK (2022b) verilerine göre 2022 yılında yetişkin bireylerin ise %85’inin internete erişimi bulunmakta. Bu da internete erişimi olmayan %15’lik bir kesimin araştırmaya dahil olamaması anlamına gelmektedir.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada pazarlama literatüründe çok sayıda çalışmada yer almayan ailevi sorunlar ve zaman algısına yönelik kavramlarının tüketim eğilimini açıklamak için kullanılması Türkçe literatüre katkı sağlayacağı gibi, başka bilimsel araştırmalarda da kullanılmak üzere kaynak niteliği taşıyacaktır. Araştırmanın sonucunda elde edilecek bulgular, geçmişinde ailesinde sorun yaşamış bireylerin tüketim davranışının altında yatan nedenlerin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda işletmelerin, reklam verenlerin ve reklam ajanslarının tüketicileri daha iyi anlayabilmesi için tüketicinin doğumundan itibaren aile içerisinde yaşadığı olayların tüketim alışkanlıklarına etkisinin öğrenilmesi faydalı olacaktır. Bu bağlamda, bu bireylerin satın alma kalıplarının, eşya sahipliğine yönelik tutumlarının altında yatan nedenlerin tespit edilmesi bu kitleye yöneltilecek reklam mesajlarının içeriğinin oluşturulmasına da yardımcı olacaktır.

3.1.3. Araştırmanın Orijinalliği

Bireyin dünyaya geldiği ilk andan itibaren tutum ve davranışlarına etki eden, hayatının büyük bir kısmında yanında olan anne ve babasının etkisinin belirli bir zaman dilimiyle kısıtlı olmadığı, bireyin

kararlarına doğrudan ya da dolaylı olarak etkisinin olduğu aşıkardır. Bu nedenle bireyin davranışlarının altında yatan nedenleri anlamak için doğduğu ev ortamının, aile yapısının, ebeveynleriyle olan ilişkilerinin iyi bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Literatürde aile ve tüketimle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle ailenin çocuk üzerindeki psikolojik etkilerinin temel alındığı görülmüştür. Benzer şekilde literatürde materyalizm ve kompulsif satın almaya etki eden faktörler incelendiğinde çoğunlukla psikolojik faktörler üzerinde çalışmalar yürütüldüğü görülmüştür. Zaman perspektifine yönelik Türkiye’de yayımlanmış tezler incelendiğinde, genellikle psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarında yayımlar yapıldığı, işletme alanında ise yönetim ve organizasyon anabilim dalıyla sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle yaşam seyri teorisi temel alınarak zaman perspektifi ve ailede yaşanan sorunlu durumlar değişkenlerinin birlikte kullanılması araştırmanın orijinalliğini oluşturmaktadır. Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklara ilişkin olarak yazılan tezlerin azlığı, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ve zaman perspektifinin pazarlama alanında çok az çalışılması bu çalışmanın literatüre yenilik katmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca ailede yaşanan sorunlu durumların, zaman perspektifi, materyalizm ve kompulsif satın almayla ilişkisi önceki çalışmalarda ayrı olarak incelenmiş olup, bu çalışmada bir arada kullanılmıştır. Bu sayede bireyin materyalist eğilimler sergilemesi ve kompulsif satın alma gerçekleştirmesinde aile içerisinde yaşadıkları sorunlar temelinde ‘yaşananların’ mı yoksa zaman perspektifi bağlamında ‘hatırlananların’ mı daha büyük bir rol oynadığı tespit edilebilecektir.

3.2. Araştırma Yöntemi ve Tasarımı

Tezin bu kısmında araştırma sorusuna yanıt bulabilmek için hangi araştırma türünün kullanılacağı, literatür taraması sonucunda oluşturulan hipotezlerin neler olduğu ve bu hipotezlerin dayanak noktalarının hangi çalışmalar olduğuna ilişkin bilgiler verilecektir. Hipotezler ışığında araştırma modeli oluşturularak bu modeli test etmek için hangi ölçme araçlarının kullanılacağı, araştırmanın örnekleminin kimlerden oluşacağı, verilerin hangi yöntemle toplanacağı ve araştırmanın ön çalışmasına yönelik bilgiler aktarılacaktır.

3.2.1. Araştırmanın Türü

Ailede yaşanan sorunlu durumların bireyin tüketim davranışını nasıl etkilediğine yani araştırma sorusuna yanıt bulabilmek için yapılan literatür taraması sonucunda araştırmanın düzeyine göre uygulamalı, değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için de amacına göre açıklayıcı araştırma türlerinden ilişkisel araştırma olmasına karar verilmiştir. Literatürden faydalanılarak elde edilen bilgiler ışığında verilerin ölçülebilir olması için nicel araştırma yöntemlerinden anket yönteminin kullanılması uygun görülmüştür (Dawson 2007: 15-32).

3.2.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Araştırma sorusu ve araştırmanın amacına uygun olarak gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda değişkenler ve değişkenler arası ilişkiler kapsamlı şekilde incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde hipotezler kurulmuş ve hipotezlere uygun olarak araştırma modeli geliştirilmiştir.

- **Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar ve Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar Arasındaki İlişki:** Yapılan araştırmalar ailedeki sorunların ailenin gelirinde dolayısıyla da ailenin çocuğa sunabildiği maddi ve manevi kaynaklarda azalmaya neden olduğunu göstermektedir (Baker vd. 2013b). Boşanma ve ayrılık durumlarında özellikle kadınların gelirinde düşüş yaşanmakta, annenin çalışmak zorunda kalması ya da babanın başka bir eve taşınması neticesinde çocuğun ebeveynlerinden biriyle ya da ikisiyle geçirebileceği zaman azalmaktadır (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997).

H₁: Ailede yaşanan sorunlu durumlar ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklara istatistiki açıdan negatif yönde etki etmektedir.

- **Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar ve Zaman Perspektifi Arasındaki İlişki:** Bireyin zaman perspektifine karşı düşüncelerine etki eden faktörler arasında aile (Sircova vd. 2014), aile yapısı (Boniwell, Zimbardo 2004) ve aileye bağlılık (Akırmak 2014) yer almaktadır. Ayrıca geçmiş zaman perspektifiyle aileye odaklanma arasında ilişki olduğu da bilinmekte olup geçmişe yönelik olumlu duygular besleyen kişilerin ailevi ilişkileri sürdürme konusunda daha istekli olduğu bilinmektedir (Boniwell, Zimbardo 2004). Tam tersi durumda, aile geçmişinde kötü deneyimler barındıran bireylerin olumsuz zaman perspektifine yatkın oldukları bilinmektedir (Zimbardo, Clements, Leite 2017a).

H₂: Ailede yaşanan sorunlu durumlar geçmiş zaman perspektifine istatistiki açıdan etki etmektedir.

- **Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar ve Materyalizm Arasındaki İlişki:** Yoksulluk içerisinde büyüyen bireylerin temel ihtiyaçlarının düzenli olarak karşılanması konusunda güvensizlik yaşamalarının bir sonucu olarak yüksek materyalist eğilimler sergiledikleri, ileriki yıllarda ekonomik durumlarında iyileşme olsa dahi bu eğilimlerinden vazgeçemedikleri bilinmektedir (Kasser 2002: 32-33). Sorunlu ailelerde büyüyen çocuklar maddi varlıklara daha fazla önem verdikleri, ailesinden yeterli düzeyde maddi ve manevi destek göremeyen çocukların daha yüksek materyalist eğilim gösterdikleri bilinmektedir (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997).

H₃: Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar materyalizme istatistiki açıdan etki etmektedir.

- **Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar ve Kompulsif Satın Alma Arasındaki İlişki:** Sorunlu ailelerde büyüyen, ailelerinden yeterince duygusal destek göremeyen, temel ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılanmayan çocuklarda kompulsif satın alma eğiliminin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997). Ailede yaşanan ve soruna neden olan değişimler neticesinde çocuk sorunlu durumla baş edebilmek için maddi kaynakların önemini daha iyi anlayabilecek düzeye gelmekte, bu da çocuğun kompulsif satın alma eğilimi sergilemesine neden olmaktadır (Moschis 2017).

H₄: Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar kompulsif satın almaya istatistiki açıdan etki etmektedir.

- **Zaman Perspektifi ve Materyalizm Arasındaki İlişki:** Materyalizm ve geçmiş zaman perspektifi arasındaki ilişki üzerine çalışma yapan Watson (2017; 2019) özellikle olumsuz zaman perspektifinin materyalist eğilimleri açıklamakta önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiş, olumlu geçmiş zaman perspektifi ile materyalizm arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

H₅: Geçmiş zaman perspektifi materyalizme istatistiki açıdan etki etmektedir.

- **Zaman Perspektifi ve Kompulsif Satın Alma Arasındaki İlişki:** Unger ve arkadaşları (2018) yapmış oldukları çalışmada, zaman perspektifinin kompulsif satın almaya etki ettiğini ortaya koymuşlardır. Olumsuz geçmiş zaman perspektifine sahip bireylerin kompulsif satın almaya meyilli oldukları (Aksoy, Akpınar, Özkara 2022), ayrıca bu bireylerin depresyon eğilimleri yüksek olduğundan (Van Beek 2011) kompulsif satın alma olasılıklarının yüksek olduğu bilinmektedir. Tam tersi durumda, olumlu geçmiş zaman perspektifine yatkın olan bireylerin özsayıları yüksek olduğundan (Boniwell, Zimbardo 2004) kompulsif satın alma eğilimlerinin düşük olduğu yönünde çalışmalar bulunmaktadır (Unger, Lyu, Zimbardo 2018).

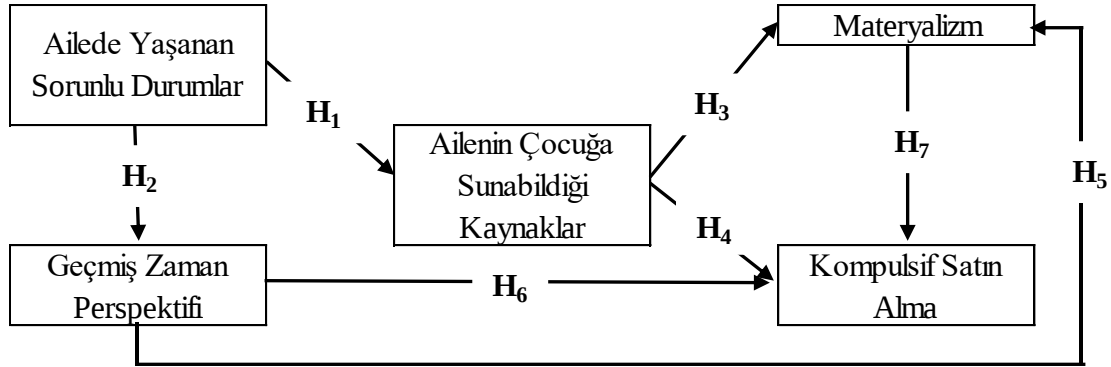
H₆: Geçmiş zaman perspektifi kompulsif satın almaya istatistiki açıdan etki etmektedir.

- **Materyalizm ve Kompulsif Satın Alma Arasındaki İlişki:** Yüksek materyalist değerlere sahip bireylerin daha fazla tüketim odaklı olmalarından yola çıkılarak (Pangestu, Karnadi 2020), materyalizmin kompulsif satın almanın temel nedenlerinden biri olduğu kabul edilmiştir (Islam vd. 2017). Yapılan araştırmalar materyalizm ile kompulsif satın alma arasında doğrudan ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Tarka 2019; Xu 2008).

H₇: Materyalizm kompulsif satın almaya istatistiki açıdan etki etmektedir.

Hipotezlerin oluşturulmasından sonra bağımlı ve bağımsız değişkenlerin hangileri olduğuna ve hipotezlerin daha önce test edilerek doğrulandığı çalışmalara yönelik bilgiler Tablo 8’de verilmiştir.

Literatürdeki çalışmalardan destek alınarak belirlenen hipotezler doğrultusunda oluşturulan araştırma modeli şu şekildedir:

Şekil 2: Önerilen Araştırma Modeli

Tablo 8: Araştırmanın Hipotezleri, Bağımlı / Bağımsız Değişkenleri ve Hipotezi Destekleyen Çalışmalar

	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Hipotezi Destekleyen Çalışmalar
H₁	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Furstenberg Jr. & Teitler (1994); Baker vd. (2013); Umberson (2006); Grougiou & Moschis (2015); McLeod & Almazan (2003); Kiernan (1992); Thomson vd. (1994)
H₂	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Geçmiş Zaman Perspektifi	Holman & Zimbardo (2009); Laghi vd. (2008); Zimbardo vd. (2017a); Zimbardo & Boyd (1999)
H₃	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Materyalizm	Nairn vd. (2010); Allen & Wilson (2005); Kasser vd. (1995); Baker vd. (2013a); Chaplin vd. (2014)
H₄	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma	Rindfleisch vd. (1997)
H₅	Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm	Watson (2017); Watson (2019)
H₆	Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma	Unger vd. (2018); Aksoy vd. (2022); Leonard vd (2019)
H₇	Materyalizm	Kompulsif Satın Alma	Islam vd. (2017); Tarka (2019); Xu (2008)

3.2.3. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada yer alan beş değişken literatürde halihazırda yer alan ölçekler ya da literatür taraması sonucu elde edilen ifadeler kullanılarak ölçülmüştür. Ayrıca literatürde yer alan farklı ölçeklerin üstün ve zayıf yönleri gözetilerek, araştırmanın amacına en uygun ölçeğin seçilmesine özen gösterilmiştir. Materyalizm ölçeği olduğu gibi tüm boyutlarıyla kullanılırken, zaman perspektifi ve kompulsif satın alma ölçekleri tamamen kullanılmamış olup sadece belirli alt boyutlarına yer verilmiştir. Ailede yaşanan sorunlu durumları ölçmek için çok sayıda farklı çalışmadan faydalanılmış, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklara ilişkin ifadeler ise tek bir çalışmadan alınmıştır.

- **Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar:** Ailede yaşanan sorunlu durumları ölçmek için Sarason ve arkadaşları (1978) tarafından oluşturulan kişinin yaşamında meydana gelen değişikliklerin ele alındığı ‘Yaşam Deneyimleri Anketi’nde yer alan 57 ifadeden oluşan anketin aile ve aile üyeleriyle ilgili olan ‘ailenin finansal durumunda yaşanan ani ve büyük değişiklik, aile üyelerinden birinin vefatı’ ifadeleri, Baker ve arkadaşları (2013a) tarafından kullanılan ‘Yıkıcı Olaylar’ ölçeğinde kullanılan ‘ebeveynlerden birinin ya da ikisinin sıklıkla ve uzun dönemlerle evde bulunmaması’ ifadesi, ailede yaşanan sorunlu durumlar literatüründe yer alan ‘ebeveynlerin boşanması ya da birinin ya da ikisinin yeniden evlenmesi’ (Andersson 2002), ‘ebeveynlerden birinin ya da ikisinin işleri nedeniyle ev dışında vakit geçirmeleri’ (Moen vd. 2015; Settersten Jr. 2007), ‘aile içi iletişimsizlik’ (Barnes, Olson 1985; Neves, Casimiro 2018), ‘aile bireylerince yapılan eleştirilere maruz kalmak’ (Le Grange vd. 1992; Fiscella, Campbell 1999) ifadeleri kullanılmıştır. Bu ifadeler seçilirken, ifadelerin ailevi sorunlar literatürüyle birlikte materyalizm ve kompulsif satın alma literatüründe de kullanılmış olmaları kriterinden faydalanılmıştır. Katılımcılara belirtilen durumlardan hangilerinin doğumlarından başlayarak 18 yaşına girdikleri güne kadar çekirdek ailelerinde yaşandığı, bu durumların katılımcıları nasıl etkilediği sorulmuştur. Toplam 7 ifadeden oluşan ölçek 7’li Likert tipinde sorulmuş ve 1=aşırı derecede olumsuz etkiledi, 7=aşırı derecede olumlu etkiledi şeklinde kodlanmıştır. Eğer katılımcı belirtilen durumlardan biri ya da birkaçını hiç yaşamadıysa ‘(0) Yaşanmadı’ seçeneğini işaretlemesi istenmiştir.
- **Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar:** Ailenin çocuğa sağlamakla yükümlü olduğu kaynakları ölçmek için para harcama, beslenme, giyim, zaman ve ilgi, disiplin, yaşam becerileri ve yönlendirmeleri, duygusal destek ve sevgi, örnek olma ve yol gösterme (rehberlik etme) olmak üzere 8 bileşenden oluşan ve Rindfleisch ve arkadaşları (1997) tarafından literatürdeki kaynaklar incelenecek derlenen ‘Ailevi Kaynaklar’ ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılara “Doğumunuzdan başlayarak 18 yaşına girdiğiniz güne kadar, aşağıda belirtilen ihtiyaçlar özelinde çekirdek ailenizden ne derece destek gördüğünüzü belirtiniz.” şeklinde sorular yöneltilmiş ve 7’li Likert tarzında sorulan ifadeler 1=aşırı derecede yetersiz, 7= olağanüstü derecede yeterli olacak şekilde kodlanmıştır. Bu ölçek daha sonraları çeşitli araştırmalarda kullanılmış, soyut ve somut kaynaklar olarak iki alt boyuta ayrıldığı görülmüştür (Baker vd. 2013a). Ölçekte yer alan ifadeler tekil ya da çoğul olarak çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır. Bu araştırmalar şu şekildedir:
- ✓ Para harcama: Dunst, Leet (1987); Foster (2002); Dollahite (1991); Van Horn, Bellis, Snyder (2001); Cherlin (2010)

- ✓ Beslenme: Dunst, Leet (1987); Sugarman (1995); Taylor, Crowley, White (1993); Foster (2002); Cherlin (2010)
- ✓ Giyim: Sugarman (1995); Taylor Crowley, White (1993); Cherlin (2010)
- ✓ Zaman ve ilgi: Amato, Ochiltree (1986); Dunst, Leet (1987); Kalil (2013); Taylor, Crowley, White (1993); Foster (2002); Myers, Myers (2014); Cherlin (2010)
- ✓ Disiplin: Alwin (2001); Woody, Hutchison (2019)
- ✓ Yaşam becerileri ve yönlendirmeleri: Cherlin (2010)
- ✓ Duygusal destek ve sevgi: McLoyd (1998); Dollahite (1991); Barranti (1985); Cherlin (2010)
- ✓ Örnek olma ve yol gösterme (rehberlik etme): Barranti (1985); McLanahan (1985)
- **Zaman Perspektifi:** Zaman perspektifini ölçmek için Zimbardo ve Boyd (1999) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Akırmak (2019) tarafından yapılan ve Türkçe versiyonuna 25 Ekim 2021 tarihinde e-posta vasıtasıyla erişilen, orijinalinde olumsuz geçmiş, şimdiki hazcı, gelecek, olumlu geçmiş ve kaderci şimdi olmak üzere beş alt boyuttan oluşan ‘Zimbardo Zaman Perspektifi Envanteri’ kullanılmıştır. Araştırmanın ana konusu geçmişte ailede yaşanan sorunlar olduğu için bu envanterin aile ve geçmişle ilgili “Ailem bir şeylerin eskiden nasıl olduğuyla ilgili konuşurken, kendimi bunları duymazdan gelirken bulurum. Düzenli olarak tekrarlanan aile ritüelleri ve geleneklerini severim. Geçmiş güzel günlerin nasıl olduğunu anlatan hikayeleri dinlemekten hoşlanırım. Geçmişimde, düşünmek istemediğim oldukça fazla tatsız anı var.” gibi ifadeleri içeren (olumsuz geçmiş ve olumlu geçmiş zaman perspektifleri) iki alt boyutu kullanılmıştır. Zaman perspektifini ölçmek için 7’li Likert kullanılmıştır (1=hiç doğru değil, 7=çok doğru). Orijinal versiyonu 56 ifadeden oluşan zaman perspektifi envanterinin olumsuz geçmiş alt boyutunda 10 ifade, olumlu geçmiş alt boyutunda ise 9 ifade yer almaktadır. Çok uzun olduğu için eleştiriler yöneltilen zaman perspektifi envanterinin farklı araştırmacılar tarafından daha kısa versiyonları geliştirilmiş olsa dahi (Worrell vd. 2016; McKay, vd. 2015; Sircova vd. 2014; Orosz vd. 2015; Orkibi 2014; Zhang, Howell, Bowerman 2013; Laghi vd. 2013) bu yeni ölçeklerin güvenirlik ve geçerlilik açısından orijinalinden ve birbirlerinden çok farklı sonuçlar vermedikleri gerekçesiyle (Perry vd. 2020) orijinal ölçeğin kullanılmasında karar kılınmıştır.
- **Materyalizm:** Literatürde materyalizme yönelik çalışmalar incelendiğinde 2 ölçeğin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bunlardan ilki Belk (1984) tarafından kişilik özellikleri temel alınarak geliştirilen 24 ifade ve 3 alt boyuttan (sahip olma, cömert olmama, imrenme) oluşan ölçek, diğeri ise Richins ve Dawson (1992) tarafından materyalist değerler temel alınarak geliştirilen

18 ifade ve 3 alt boyuttan (başarı, maddi edinim, mutluluk) oluşan ‘Materyal Değerler Ölçeği’dir. Bu araştırmada ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar, zaman perspektifi ve kompulsif satın almanın materyalizmle olan ilişkisi incelendiğinden, mutluluğun zaman perspektifi (Zimbardo, Boyd 1999; Droit-Volet 2014) ve ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklarla (Drake vd. 2008) ilişkili olması, ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların çocuğun başarısını etkilemesi, (Sorokin 1928), bireylerin başarılı görünmek için kompulsif satın alma gerçekleştirmeleri (Faber, O’Guinn, Krych 1987; Dittmar 2004) gibi etmenler göz önünde bulundurulduğunda Richins ve Dawson (1992) tarafından geliştirilen ölçeğin bu araştırmanın doğasına daha uygun olduğuna karar verilmiştir. 7’li likert kullanılan materyalizm ölçeği 1=kesinlikle katılmıyorum, 7=kesinlikle katılıyorum ifadesine denk gelecek şekilde sorulmuştur.

- **Kompulsif Satın Alma:** Literatürde kompulsif satın almaya ilişkin ölçekler incelendiğinde en yaygın olarak kullanılan iki ölçek olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki Faber ve O’Guinn (1992) tarafından geliştirilen, ikincisi ise Edwards (1993) tarafından geliştirilen ölçeklerdir. Bu iki ölçek karşılaştırıldığında ilkinin materyalizmle ilişkili olmadığı, kompulsif satın almaya dar bir bakış açısıyla yaklaştığı, eğilimden ziyade uç noktadaki kompulsif satın alma davranışına ilişkin ifadeler içerdiği; ikincisinin ise tam tersi şekilde materyalizmle ilişkili olduğu, sorunlarla baş etmeye yönelik kompulsif satın alma gerçekleştiren tüketicileri daha iyi açıkladığı saptanmıştır (Manolis, Roberts, 2008). Bu nedenle bu araştırmada Edwards (1993) tarafından geliştirilen ‘Kompulsif Satın Alma’ ölçeği kullanılmıştır. Black (2007) kompulsif satın alma gerçekleştiren tüketicilerin genel yetişkin nüfusa oranının %5,8 olduğunu belirtmiş, Black ve arkadaşları (1998) ise bu kitlenin tahmini olarak nüfusun %2 ile %8’i arası bir oranda olduğunu öne sürmüştür. Kompulsif tüketicilerin oranındaki bu düşüklük nedeniyle, bu araştırmada davranış ve davranış sonrası duygulara ilişkin alt boyutları kullanmak yerine eğilimi ölçmenin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle de Edwards (1993) tarafından geliştirilen, orijinalinde 13 ifade ve 5 alt boyuttan oluşan (harcama eğilimi, karşı konulmaz harcama arzusu, alışveriş yapma ve harcamaya ilişkin mutluluk duygusu, fonksiyonel olmayan harcama ve satın alma sonrası pişmanlık) ölçeğin tamamını kullanmak yerine sadece 5 ifadeden oluşan ‘harcama eğilimi’ alt boyutunun kullanılması uygun görülmüştür. 7’li Likert kullanılarak ölçülen kompulsif satın almaya ilişkin harcama eğilimi 1=kesinlikle katılmıyorum, 7=kesinlikle katılıyorum ifadesine denk gelecek şekilde katılımcılara aktarılmıştır.

Tablo 9: Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Ölçekler	Araştırma
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	(Sarason, vd., 1978; Baker, vd., 2013a; Andersson, 2002; Moen vd., 2015; Settersten Jr., 2007; Barnes & Olson, 1985; Neves & Casimiro, 2018; Le Grange vd., 1992; Fiscella & Campbell, 1999)
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	(Rindfleisch vd., 1997)
Zaman Perspektifi	(Zimbardo ve Boyd, 1999)
Materyalizm	(Richins & Dawson, 1992)
Kompulsif Satın Alma	(Edwards, 1993)

3.2.4. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın teorik altyapısı oluşturulurken kullanılan yaşam seyri teorisinde aile yapısında meydana gelen değişikliklerin bireyin ileriki yaşamına etki ettiği varsayılmaktadır. Araştırmanın amacının çocukluk döneminde yaşanan ailevi sorunların bireyin yaşamının sonraki aşamalarını nasıl etkilediğinin belirlenmesine yönelik olduğundan katılımcıların 18 yaş üstü bireylerden oluşması gerekmektedir. 18 yaş sınırı belirlenirken Türk Pediatri Kurumu'nun çocukluk tanımından (0-18 yaş) faydalanılmıştır (Türk Pediatri Kurumu, 2019). Araştırmanın evreni Türkiye'de yaşayan 18 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır.

Araştırma sonuçlarının ana kütleyi en iyi şekilde temsil etmesi, hata payının en aza indirgenmesi ve örneklemde elde edilen verilerin ana kütlenin özelliklerine yakın değerler alması için geçerli ve güvenilir örneklem büyüklüğüne ulaşılması gerekmektedir (Sekaran 2003: 286). Yeterli örneklem büyüklüğünün belirlenmesi tutarlılığın oluşması, yanlılığın giderilmesi, ölçümlerin ve sonuçların güvenilir olması, örnekleme hatalarından kaynaklı farklılıkların ortadan kaldırılması, rassal ve standart hataların giderilmesi, örnekleme hatasından kaynaklı olarak grupların yanlış oluşması riskinin en aza indirilmesi açısından önem arz etmektedir (Nunnally, Bernstein 1994: 36-659).

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi için farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Örneğin Sekaran (2003: 294) 1.000.000'un üzerindeki bir popülasyon için gerekli örneklem büyüklüğünün 384 olduğunu, Muthén ve Kaplan (1985: 187) ise yanlılığın en aza indirgenmesi için en az 400 katılımcıya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Kumar ve arkadaşları (2019: 373) örneklem büyüklüğünü hesaplarken istatistiki yöntemlerin yanı sıra araştırmacının deneyimi, araştırmanın sınırlılıkları ve benzer araştırmalarda kullanılan örneklem sayısının da göz önünde bulundurulması gerektiğine vurgu yapmış ve gruplar arası kıyaslamaların yapılacağı bir araştırmada her bir alt grup için en az 100 katılımcının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Malhotra (2020: 359) da verilerin alt gruplara bölünüp analiz edildiği durumlarda örneklem büyüklüğünün tek grupla yapılan araştırmalara kıyasla daha fazla olması gerektiğini belirtmiştir. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılan yöntemler arasında değişken sayısının ve bu değişkenlerdeki ifade sayısının hesaba katıldığı hesaplamalar da yer almaktadır. Everitt (1975: 238) örneklem büyüklüğü hesaplanırken her bir değişkenin 10 katı kadar katılımcının

yeterli olduğunun bu sayının 5'in altına düşmesi durumunda veriye şüpheyle yaklaşılması gerektiğini belirtmiştir. Benzer bir yaklaşım Hair ve arkadaşları (2019: 133) tarafından da benimsenmiştir. Bu yöntemle göre araştırmada yer alan 5 değişken için toplam 50 veriye ($5 \times 10 = 50$) ihtiyaç duyulmaktadır. Her ne kadar Hair ve arkadaşları (2019: 132) faktör analizi için en az 50 verinin yeterli olduğuna değinmiş olsalar da Gorsuch (2015: 137) faktör analizi için 50 verinin çok yetersiz olduğunu faktörlerin doğru oluşması için daha fazla veriye ihtiyaç duyulduğunu (en az 200) belirttiği için Everitt (1975) tarafından belirtilen Hair ve arkadaşları (2019: 132) tarafından desteklenen bu hesaplama bu araştırma özelinde geçersiz kalmıştır. İfade sayısının hesaba katıldığı yöntemde ise Costello ve Osborne (2005) araştırmacılar tarafından genellikle ifade sayısının 10 katı ya da daha azının tercih edildiğini tespit etmiştir. Zaman perspektifi ölçeğinde 19 ifade, kompulsif satın alma ölçeğinde 5 ifade, materyalizm ölçeğinde 18 ifade, ailede yaşanan sorunlu durumlarda 7 ifade ve ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların ölçümünde 8 ifade yer almaktadır. Toplamda 57 ifade olduğundan ve her bir ifadeye 10 katılımcı gerektiğinden gerekli örneklem sayısı ($57 \times 10 = 570$) 570 olarak hesaplanmıştır. Yani en az 570 katılımcının anketi yanıt vermesi gerekmektedir.

Araştırmada veriler olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemiyle toplanmıştır. Katılımcıların araştırmaya katılma olasılığının bilinmediği, araştırmaya katılıp katılmama tercihinin tamamıyla katılımcıya bırakıldığı bu örneklem türü özellikle internet ortamında paylaşılan anketlerde sıklıkla kullanılmaktadır (Fricker 2017: 166).

3.2.5. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın amacına uygun olarak kurulan hipotezlerin test edilmesi için gerekli veriler, birincil veriler arasında yer alan anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Özellikle ailede yaşanan sorunlarla ilgili sorular dikkate alındığında, ankette yer alan soruların katılımcılar için hassasiyet oluşturabileceği, karşılıklarında başka biri varken yanıtlamaktan çekinebilecekleri düşünüldüğü için anketin yüz yüze yerine çevrim içi olarak yapılmasına karar verilmiştir. Anketi katılımcılara uygulamak için gerekli olan etik kurul onayı 2022-1/6 protokol numarası ile 4 Şubat 2022 tarihinde Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu tarafından verilmiştir. Veriler Google Formlar kullanılarak oluşturulan anket vasıtasıyla çevrim içi olarak 6 Nisan – 6 Kasım 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Toplamda 667 anket verisi toplanmış, sistemsel bir hatadan kaynaklı olarak tek bir kullanıcı tarafından mükerrer girilen 7 anket çıkarıldıktan sonra geriye 660 veri kalmıştır.

3.2.6. Anket Tasarımı

Ankette ilk olarak katılımcılara anketin amacı açıklanmış ve ankete katılım için 18 yaşını doldurmuş olmaları gerektiği hatırlatılmıştır. Katılımcılara anketi yanıtlamanın gönüllülük esasına dayandığı, istedikleri zaman anketi yanıtlamayı bırakabilecekleri ve elde edilen verilerin sadece bilimsel amaçla

kullanılacağına ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Anketin birinci kısmında katılımcılardan zaman perspektifi, kompulsif satın alma ve materyalizm ölçeklerindeki ifadeleri 7'li Likert kullanarak yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılardan zaman perspektifi ölçeğinde yer alan ifadelerin kendi karakterini ne kadar yansıttığı ve kendileri açısından ne kadar doğru olduğunun; materyalizm ve kompulsif satın alma ölçeklerinde ise ifadelere katılma derecelerinin belirtilmesi istenmiştir. İkinci kısmında ise ailede yaşanan sorunlu durumlar ve ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar listelenmiş ve katılımcılardan doğumlarından itibaren 18 yaşını dolduruncaya kadar listede yer alan ailevi sorunlardan hangilerini yaşadıkları ve bu sorunlardan ne ölçüde etkilendikleri, ailenin sunabildiği kaynakların ne derece yeterli olduğuna ilişkin soruları cevaplaması istenmiştir. Benzer şekilde ailede yaşanan sorunlu durumlar ve ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar da 7'li Likert kullanılarak ölçülmüştür. Buna ek olarak katılımcıdan ailede yaşanan sorunlu durumlardan bir ya da daha fazlasını hiç yaşamaması halinde 0 (sıfır) seçeneğini işaretlemesi istenmiştir. Anketin üçüncü kısmında cinsiyet, medeni durum, doğum yılı, hanehalkı geliri ve öğrenim durumu gibi katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir.

3.2.7. Araştırmanın Ön Çalışması

Araştırmada kullanılan ölçeklerden sadece zaman perspektifi envanterinin Türkçe uyarlaması bulunmaktadır. Kompulsif satın alma ve materyalizm ölçeklerinin Türkçe uyarlaması bulunmadığından, Türkçe literatürde yer alan ve aynı ölçekleri kullanan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda kullanılan çevirilere ek olarak araştırmacının kendi çevirisi de eklenerek İngilizce ve Türkçe karşılaştırmalarının yapılması için bir İngilizce öğretmeni ve bir İngiliz dil bilimciye gönderilmiştir. Uzman görüşü alındıktan sonra hangi çevirinin daha uygun olduğu belirlenmiş ve ankette anlaşılmayan ifadeler olup olmadığının tespiti için 20-30 Kasım 2021 tarihleri arasında 53 katılımcıya çevrim içi anket uygulanmıştır. Bu katılımcılardan gelen öneriler sonucunda anlaşılamayan yerler düzeltilip anket nihai formuna getirilmiştir.

3.3. Araştırma Bulguları ve Analizi

Tezin bu bölümünde araştırmaya dahil edilen katılımcılara ilişkin demografik verilere, çevrim içi anket yöntemiyle toplanan verilere ilişkin ortalamalara, araştırma sorusundan yola çıkılarak oluşturulan ve literatürdeki çalışmalarla desteklenen hipotezleri test etmeye yönelik faktör ve regresyon analizlerine yer verilecektir. 6 Nisan – 6 Kasım 2022 tarihleri arasında toplanan 660 verinin SPSS programıyla yapılan analizinin sonuçlarının aktarılacağı bu bölümde ayrıca analiz sonuçlarının literatürdeki sonuçlarla benzer ve farklı yönlerinin neler olduğuna ilişkin tespitler yapılacak olup farklılıkların nedenlerine ilişkin düşünceler aktarılacaktır.

3.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Vermiş Oldukları Yanıtların Ortalamaları

Diğer değişkenlere kıyasla kompulsif satın alma gerçekleştiren tüketicilerin toplam nüfusa oranının çok düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Black vd. 1998; Black 2007), bu kitleye ulaşabilmek için kompulsif satın alma gerçekleştiren tüketicilerin genel demografik özelliklerine yakın katılımcıların araştırmaya dahil olması önem arz etmektedir. Araştırmaya dahil olan 660 katılımcının demografik verileri incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun kadın (%61,97) olduğu görülmektedir. Kompulsif satın alma davranışı sergileyenlerin genellikle kadınlar olduğunu gösteren araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda (O'Guinn, Faber 1989; Shoham, Brenčić 2003; Schlosser vd. 1994), katılımcıların genellikle kadınlardan oluşmasının analizi olumlu yönde etkileyeceği düşünülebilir. Türkiye’de yapılan çalışmalar da benzer sonuçlar vermiş ve erkeklere kıyasla kompulsif satın alma eğiliminin kadınlarda daha yüksek olduğunu göstermiştir (Ergin 2010; Türk 2018; Yıldırım 2022).

Tablo 10: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Veriler

Değişken	Grup	Sıklık	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	409	61,97
	Erkek	251	38,03
Medeni Durum	Evli	211	31,97
	Bekar	449	68,03
Öğrenim Durumu (<i>En Son Mezun Olunan Okul</i>)	Okur-Yazar	3	0,45
	İlköğretim (İlkokul ve Ortaokul)	21	3,18
	Lise	144	21,82
	Üniversite	423	64,09
	Yüksek Lisans	57	8,64
	Doktora	12	1,82
Yaş Ortalaması	$\cong 30$ (18-70 yaş arası)		

Not: Ankette hanehalkı gelirinе yönelik soru olduğu halde verilerin toplanma aşamasında yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle artan ücret ve maaşlar göz önünde bulundurularak bu bilgiler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bekar (%68,03) olduğu tespit edilmiştir. Kompulsif satın alma literatürü incelendiğinde kompulsif düzeyleri yüksek tüketicilerin genellikle bekar oldukları görülmekte olup (Lejoyeux vd. 2007: 44) Türkiye’de yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Yıldırım 2022). Yüksek lisans ve doktora mezunları da hesaba katıldığında katılımcıların çok büyük bir çoğunluğunun (%74,55) en az üniversite mezunu olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda öğrenim seviyesi arttıkça kompulsif satın alma eğiliminin de yükseldiği sonucuna varılmıştır (Türk 2018; Yıldırım 2022). Araştırmaya katılanların en genci 18 yaşında iken en yaşlısının 70 yaşında olduğu ve yaş ortalamasının 30 olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş ortalaması Schlosser ve arkadaşlarının (1994) kompulsif satın alma gerçekleştiren tüketicilerle yapmış oldukları çalışmadaki

yaş ortalamasıyla aynı çıkmakla birlikte, katılımcıların yaş ortalamasının düşük olması kompulsif satın alma gerçekleştirenlerin genellikle gençler olmasıyla örtüşmektedir (O'Guinn, Faber 1989; Faber, O'Guinn 2008). Türkiye’de yapılan araştırmalar kompulsif satın almaya yatkın bireylerin genellikle gençler olduğunu ortaya çıkarmıştır (Ergin 2010; Türk 2018).

Tablo 11: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlara Yönelik İstatistik Veriler

Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Sorunu				Yaşamayanlar Dahil		Sadece Yaşayanlar	
	Yaşamayanlar	%	Yaşayanlar	%	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.
1. Ailenin finansal durumunda yaşanan ani ve büyük değişiklik	234	35,45	426	64,55	2,24	2,221	3,48	1,832
2. Ebeveynlerin boşanması ya da birinin ya da ikisinin yeniden evlenmesi	484	73,33	176	26,67	0,90	1,782	3,36	1,901
3. Ebeveynlerden birinin ya da ikisinin sıklıkla ve uzun dönemlerle evde bulunmaması	341	51,67	319	48,33	1,56	2,039	3,22	1,800
4. Aile üyelerinden birinin vefatı	344	52,12	316	47,88	1,42	2,089	2,96	2,136
5. Ebeveynlerden birinin ya da ikisinin işleri nedeniyle ev dışında vakit geçirmeleri	297	45,00	363	55,00	1,85	2,118	3,36	1,754
6. Aile içi iletişimsizlik	218	33,03	442	66,97	1,91	1,977	2,85	1,776
7. Aile bireylerince yapılan eleştirilere maruz kalmak	136	20,61	524	79,39	2,36	1,980	2,97	1,767

Not: Yukarıdaki sorunlardan hiçbirini yaşamadığını belirten 40 katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 11’de görüldüğü üzere, katılımcıların ailelerinde maruz kaldığı sorunların en başında %79,39 ile ‘aile bireylerince yapılan eleştirilere maruz kalmak’, ikinci sırada %66,97 ile ‘aile içi iletişimsizlik’, üçüncü sırada %64,55’le ‘ailenin finansal durumunda yaşanan ani ve büyük değişiklik’, dördüncü sırada ise %55 ile ‘ebeveynlerden birinin ya da ikisinin işleri nedeniyle ev dışında vakit geçirmeleri’ gelmektedir. Bu dört sorun katılımcıların yarısından fazlası tarafından deneyimlenen sorunlar arasında yer alırken; katılımcıların çok az bir kısmı (%26,67) ‘ebeveynlerinin boşandığını ya da birinin ya da ikisinin yeniden evlendiğini’ belirtmiştir. Türkiye’de 2001 ve 2022 yıllarındaki evlenen ve boşananların sayısı karşılaştırıldığında, evliliklerdeki artış %0,6 olurken, boşanmaların neredeyse iki katına (%96,70) çıktığı görülmüştür (TÜİK 2023). Aynı verileri kullanarak yapılan hesaplamada 2022 yılında evlenenlerle boşananların sayısı birbirleriyle kıyaslandığında, boşananların %23,95’e denk geldiği görülmektedir. Bu yüzde katılımcılar tarafından belirtilen ‘ebeveynlerin boşanması ya da birinin ya da ikisinin yeniden evlenmesine’ çok yakın bir değerdedir.

Katılımcılara Tablo 11’de belirtilen durumlardan hangilerinin doğumlarından başlayarak 18 yaşına girdikleri güne kadar çekirdek ailelerinde yaşandığı ve bu durumların kendilerini nasıl etkilediğini sorulmuştur. Ayrıca belirtilen durumlardan biri ya da birkaçı ailelerinde hiç yaşanmadıysa ‘(0) yaşanmadı’ seçeneğini, yaşandıysa da ‘(1) aşırı derecede olumsuz etkiledi’, ‘(7) aşırı derecede olumlu etkiledi’ seçeneğine denk gelecek şekilde 7’li Likert kullanılarak işaretlemeleri istenmiştir. Belirtilen durumların birini ya da birkaçını yaşamayanlar yani 0 (sıfır) seçeneğini işaretleyenler çıkarıldıktan sonra hesaplanan ortalamalar, katılımcıları en çok aile içi iletişimsizliğin (2,85) olumsuz etkilediğini göstermiştir. En yüksek ortalamanın 3,48 olması yani ‘(3) hafif derecede olumsuz etkiledi’ ve ‘(4) ne olumlu ne de olumsuz etkiledi’ arasında bir değer alması katılımcıların ailede yaşanan sorunlu durumlardan büyük ölçüde olumsuz etkilendiklerini göstermektedir.

Araştırmada kullanılan zaman perspektifi, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar, materyalizm ve kompulsif satın alma ölçekleri 7’li Likert şeklinde tasarlanmış ve katılımcılardan ölçek ifadelerini yanıtlaması istenmiştir. Tablo 12 ve 13’te katılımcıların ölçek ifadelerine vermiş oldukları yanıtların ortalamaları yer almaktadır. Ankette katılımcılara ters kodlanmış şekilde sunulan ifadeler tekrar kodlandıktan sonra ortalama alınmıştır.

Zaman perspektifine yönelik ifadeler sorulurken katılımcılardan verilen ifadelerin karakterlerini ne kadar yansıttığı ve kendileri için ne kadar doğru olduğunu ‘(1) hiç doğru değil, (7) çok doğru’ olacak şekilde puanlamaları istenmiştir. Katılımcıların zaman perspektifine yönelik yanıtları incelendiğinde ortalaması en düşük (3,65) ifadenin ‘Kararlarım genellikle etrafımdaki şeylerin ve insanların etkisi altında kalır.’ olduğu görülmüştür. Ortalaması en yüksek (5,87) ifade ise ‘Geçmiş güzel günlerin nasıl olduğunu anlatan hikayeleri dinlemekten hoşlanırım.’ olmuştur. Zaman perspektifi ölçeğindeki yüksek ortalamaya sahip ifadeler incelendiğinde, çocukluğa dair özlem barındıran, geçmişteki mutlu ve güzel anıları temsil eden ifadelerden oluştuğu görülmektedir. Düşük ortalamaya sahip ifadelerin ise genellikle geçmişteki kötü anıları içeren cümlelerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ölçeğinde, katılımcılara doğumlarından başlayarak 18 yaşına girene kadar listede belirtilen ihtiyaçların çekirdek aileleri tarafından ne derece karşılandığı sorulmuş ve ‘(1) aşırı derecede yetersiz, (7) olağanüstü derecede yeterli’ olacak şekilde yanıt vermeleri beklenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde en düşük ortalamanın haliyle de en büyük yetersizliğin para harcama konusunda olduğu anlaşılmaktadır. Ortalamaların genellikle 4 ve 6 arasında bir değerde olması ailelerin belirtilen hususlarda yeterli kaynakları sunduğunu göstermektedir. En düşük ortalamanın bile 4,51 olması bu düşüncüyü kanıtlar niteliktedir. Tablo 12’deki veriler incelendiğinde maddiyatı simgeleyen kaynakların ortalamasının daha yüksek, duyguları barındıran kaynakların ortalamalarının ise daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu da ailelerin çocukların temel gereksinimlerini daha iyi bir şekilde karşılarken duygusal destek anlamında göreceli olarak zayıf kaldıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 12: Katılımcıların Ölçek İfadelerine Vermiş Oldukları Yanıtların Ortalamaları ve Standart Sapmaları (Zaman Perspektifi ve Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar)

	İfadeler	Ort.	Std. S.
Zaman Perspektifi	1. Çocukluğumu hatırlatan manzaralar, sesler ve kokular sıklıkla harika anıları geri getirir.	5,61	1,479
	2. Geçmişim hakkında düşünmek bana keyif verir.	4,80	1,772
	3. Her şeyi göz önünde bulundurduğumda, geçmişimde hatırlanacak kötünden daha çok iyi şeyler bulunmaktadır.	5,12	1,693
	4. Geçmiş güzel günlerin nasıl olduğunu anlatan hikayeleri dinlemekten hoşlanırım.	5,87	1,511
	5. Güzel zamanlara ait mutlu anılar kolayca aklıma gelir.	5,83	1,382
	6*. Geçmişimde, düşünmek istemediğim oldukça fazla tatsız anı var.	4,00	1,848
	7. Çocukluğuma özlem duyarım.	5,36	1,725
	8*. Ailem bir şeylerin eskiden nasıl olduğuyla ilgili konuşurken, kendimi bunları duymazdan gelirken bulurum.	4,81	1,909
	9. Düzenli olarak tekrarlanan aile ritüelleri ve geleneklerini severim.	5,24	1,749
	10. Sık sık hayatımda neleri farklı yapmalıydım diye düşünürüm.	5,33	1,624
	11. Kararlarım genellikle etrafımdaki şeylerin ve insanların etkisi altında kalır.	3,65	1,858
	12. Acı veren geçmiş deneyimlerim, zihnimde sürekli canlanır.	4,23	1,902
	13. Geçmişten payıma düşen reddedilme ve kötü muameleden nasibimi aldım.	4,08	2,039
	14. Geçmişimde, geri alabilmeyi istediğim hatalar yaptım.	4,56	2,014
	15. Olaylar nadiren beklediğim gibi gelişir.	4,13	1,796
	16. Eskiye ait tatsız görüntüleri unutmak benim için zordur.	4,38	1,974
	17. Anın tadının çıkarırken bile, kendimi geçmişte yaşadığım benzer deneyimlerle kıyaslama yaparken bulurum.	4,18	1,999
	18. Geçmişte başıma gelen kötü şeyleri düşünürüm.	4,10	1,943
	19. Hayatta kaçırmış olduğum iyi şeyler hakkında düşünürüm.	4,97	1,731
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	1. Para harcama	4,51	1,501
	2. Beslenme	5,51	1,425
	3. Giyim	5,14	1,474
	4. Zaman ve ilgi	4,77	1,713
	5. Disiplin	5,30	1,484
	6. Yaşam becerileri ve yönlendirmeleri	4,85	1,692
	7. Duygusal destek ve sevgi	5,02	1,745
	8. Örnek olma ve yol gösterme (rehberlik etme)	4,98	1,730

* Ters kodlanmış ifadeler tekrar kodlandıktan sonra ortalama alınmıştır.

Katılımcılara materyalizm ve kompulsif satın alma ölçeklerindeki ifadelere katılma derecelerini ‘(1) kesinlikle katılmıyorum’, (7) kesinlikle katılıyorum’ olacak şekilde belirtmeleri istenmiştir. Tablo 13’te yer alan materyalizme ait ifadelerin ortalamaları incelendiğinde, en yüksek ortalamaya (4,78) sahip ifadenin ‘Sahip olmadığım bazı şeylere sahip olsaydım yaşamım daha iyi olurdu.’ olduğu, en düşüğünün (2,03) ise ‘Kullanışlı olmayan şeylere para harcamak hoşuma gider.’ olduğu görülmektedir. Yüksek ortalamalı ifadelerde genellikle istenilen şeylere sahip olmak mutluluk ve iyi bir yaşamla ilişkilendirilirken, düşük ortalamalı ifadelerde ise maddi varlıklara sahip olmak başarılı olmakla özdeşleştirilmiştir. Kompulsif satın alma eğilimine yönelik ifadelerden en düşük ortalamaya (2,42) sahip ifade ‘İhtiyacım olmayan veya kullanmayacağım şeyler satın alırım.’ olurken, en yüksek (2,98) ise ‘Aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaparım.’ olduğu görülmektedir. Bu ölçeğe ait ifadelerin ortalamaları

incelendiğinde genellikle birbirlerine çok yakın değerler aldıkları ve yığılımlarının 2-3 arasında olduğu yani katılımcıların bu ifadelere pek katılmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 13: Katılımcıların Ölçek İfadelerine Vermiş Oldukları Yanıtların Ortalamaları ve Standart Sapmaları (Materyalizm ve Kompulsif Satın Alma)

	İfadeler	Ort.	Std. S.
Materyalizm	1. Pahalı ev, araba ve giysilere sahip insanları takdir ederim.	3,03	1,903
	2. Yaşamımdaki en önemli başarılarından biri maddi varlıklara sahip olmaktır.	2,94	1,839
	3*. Başarı göstergesi olarak insanların sahip oldukları varlıkların miktarına çok önem vermem.	3,06	2,008
	4. Sahip olduğum maddi varlıklar yaşamım hakkında ne kadar başarılı olduğumu gösterir.	3,18	1,788
	5. İnsanları etkileyen şeylere sahip olmayı severim.	4,07	1,971
	6*. İnsanların sahip olduğu maddi varlıklara çok dikkat etmem.	3,02	1,879
	7*. Genellikle sadece ihtiyaç duyduğum şeyleri satın alırım.	2,52	1,625
	8*. Mümkün olduğunca mal mülk edinme kaygısından uzak, sade bir yaşam biçimini tercih ederim.	3,16	1,881
	9*. Sahip olduğum maddi varlıklar benim için önemli değildir.	3,96	1,935
	10. Kullanışlı olmayan şeylere para harcamak hoşuma gider.	2,03	1,592
	11. Bir şeyler satın almak hoşuma gider.	4,69	1,876
	12. Yaşamımda lüks şeyleri severim.	4,05	2,004
	13*. Maddi varlıklara tanıdığım çoğu insandan daha az önem veririm.	3,32	1,977
	14*. Yaşamdan zevk almak için gerekli her şeye sahibim.	3,44	1,863
	15. Sahip olmadığım bazı şeylere sahip olsaydım yaşamım daha iyi olurdu.	4,78	1,875
	16*. Eğer daha çok maddi varlığa sahip olsaydım şu anki durumumdan daha mutlu olmazdım.	3,92	1,908
	17. Daha çok şey satın almaya gücüm olsaydı daha mutlu olurum.	4,33	1,998
	18. İstedğim şeyleri satın alamadığımda bu durum bazen beni rahatsız eder.	4,71	1,832
Kompulsif Satın Alma	1. Aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaparım.	2,98	1,765
	2. Aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaptığımda kendimi muhteşem hissederim.	2,94	1,913
	3. Hiçbir şeye ihtiyacım olmasa bile bir şeyler satın alırım.	2,97	1,937
	4. Üzgün, hayal kırıklığına uğramış, depresif ve kızgın olduğumda aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaparım.	2,56	1,809
	5. İhtiyacım olmayan veya kullanmayacağım şeyler satın alırım.	2,42	1,701

* Ters kodlanmış ifadeler tekrar kodlandıktan sonra ortalama alınmıştır.

3.3.2. Faktör Analizi Sonuçları

Katılımcılara anket vasıtasıyla sorulan her bir ifadenin ayrı olarak analize katılarak değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi mümkün olmadığından, tezde kullanılan ölçekler arasında yer alan zaman perspektifi, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar, materyalizm ve kompulsif satın almanın katılımcılar tarafından kaç boyutta algılandığının tespit edilmesi için keşifsel faktör analizi yapılacaktır. Faktör analizinin amacı değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkiyi kısa bir şekilde özetlemek olduğundan (Gorsuch 2015: 2), faktör analizi sayesinde ölçeklerde yer alan çok sayıda ifade bir ya da daha fazla gruba indirgenecektir. Bu sayede değişkenler arasındaki ilişkinin en yüksek, gruplar arasındaki ilişkinin ise en düşük seviyeye getirilmesi sağlanacaktır (Karagöz 2017: 402). Tezin önceki bölümünde

oluşturulan hipotezlerin istatistiki olarak test edilmesi için keşifsel faktör analizinden yararlanılacaktır. Ayrıca diğer rotasyon yöntemlerine kıyasla sadeleştirilmiş bir faktör yapısı oluşturduğu için (Hair vd. 2019: 124) varimax faktör rotasyon yönteminin kullanılması uygun görülmüştür.

Ayrıca örneklemin faktör analizi için yeterli düzeyde olduğunu ölçmek için KMO örnekleme yeterliliği istatistiği ve değişkenler arası ilişkinin analiz yapmaya yetecek düzeyde olup olmadığını test etmek için Barlett küresellik testinin sonuçlarına bakılacaktır. Durmuş ve arkadaşları (2018: 79-80) KMO değerinin 0,80'in üstünde olmasını mükemmel, 0,70-0,80 arasında olmasını iyi olduğunu, 0,50'nin altında bir değer ise kabul edilemez olduğunu; Barlett testinin P değerinin ise 0,05'ten düşük olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Faktör analizi sonucunda elde edilen değer bu kriterlerin altındaysa verinin faktör analizine uygun olmadığı sonucuna varılır. Bu ön koşullar sağlandıktan sonra faktör analizine sokulan her bir ifadenin faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak için anti-image korelasyon matrisindeki MSA değerlerine bakılması gerekmektedir. Her bir sorunun MSA değerinin 1'e ne kadar yakınsa o kadar iyi olduğu kabul edilirken, ifadelerden herhangi biri 0,50'nin altındaysa o ifadenin çıkarılıp analizin tekrarlanması gerekmektedir (Hair vd. 2019: 123).

Her bir ifadenin MSA değerlerinin 0,50'nin üstünde olduğundan emin olduktan sonra, rotasyonlu bileşen matrisine bakılması gerekmektedir. Durmuş ve arkadaşları (2018: 84) her faktörde en az iki ifadenin yer alması gerektiğini, haliyle de öncelikle tek ifadeden oluşan faktörün analizden çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. İkinci aşamada birden fazla faktöre birbirine yakın değerlerle yüklenen ifadelerin çıkarılması gelmektedir. Durmuş ve arkadaşları (2018: 85-86) faktör yükleri arasındaki yakın değerlerin hangi orana karşılık geldiğine ilişkin referans alınacak bir değer olmadığını, haliyle de araştırmacının kendisinin karar vermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Hair ve arkadaşları (2019: 155) ise bu konuyu araştırmacının inisiyatifine bırakmak yerine birden fazla faktöre yakın değerlerle yüklenen ifadelerde yüklerin karelerinin oranına bakılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Üçüncü aşamada faktör yükü belirli bir değer altındaki ifadelerin analizden çıkarılması gelmektedir. Faktör ağırlığındaki artış ifadenin faktörü açıklama gücünü de arttıracığından (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 87), değişkenler ve faktörler arasındaki ilişkinin derecesini gösteren faktör yükünün 0'dan oldukça uzakta bir değer alması istenmektedir (Gorsuch 2015: 3). Kabul edilebilir faktör yükleri konusunda araştırmacılar arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Hair ve arkadaşları (2019: 152) veri sayısı 350'in üzerindeyse 0,30'luk bir faktör yükünün bile anlamlı sonuçlar vereceğini ifade ederken, Durmuş ve arkadaşları (2018: 87) faktör yüklerinin 0,50'nin üstünde olması gerektiğini belirtmiştir.

Rotasyonlu bileşen matrisi yukarıda belirtilen üç aşamada değerlendirildikten sonra bakılacak kriter toplam açıklanan varyanstır. Hair ve arkadaşları (2019: 144) toplam açıklanan varyansın 0,60'ın üstünde bir değer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Fakat psikoloji alanında yapılan araştırmaların incelendiği bir çalışmada toplam açıklanan varyans yüzdelерinin ortalamasının %52,03 olduğu tespit edilmiş ve

faktördeki ifade sayısı arttıkça toplam açıklanan varyansın düşme eğilimi gösterdiği sonucuna varılmıştır (Henson, Roberts 2006). Bu tezde kullanılan zaman perspektifi ölçeği ifade sayısının fazla olması ve psikoloji alanında geliştirilen bir ölçek olması nedeniyle Hair ve arkadaşlarının belirlediği (2019: 144) toplam açıklanan varyans kriterine uygunluk göstermeyebilir.

Toplam açıklanan varyansa ilişkin gerekli koşullar yerine getirildikten sonra, değişkenlerin ölçülmek istenenle ne kadar uyumlu olduğunun ve değişkenlerin ölçülmek isteneni ne derece ölçebildiğinin tespiti için güvenirlik analizi yapılarak Cronbach's Alpha değerine bakılması gerekmektedir (Hair vd. 2019: 123). Cronbach's Alpha değeri için alt limit 0,70 kabul edilirken, ifade sayısı azsa ya da keşifsel faktör analizi yapılacaksa 0,60'ın da yeterli olabileceği belirtilmiştir (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 89; Hair vd. 2019: 161). Durmuş ve arkadaşları (2018: 94) ayrıca bir ifadenin analizden çıkarılması Cronbach's Alpha değerini arttıracaksa o ifadenin analizden çıkarılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yukarıda belirtilen kıstaslar dahilinde verilere faktör analizi uygulanmış, sırasıyla tek ifadeden oluşan faktörler, birden fazla faktöre yakın değerlere yüklenen ifadeler ve faktör yükleri 0,50'nin altında olan ifadeler çıkarıldıktan sonra kalan ifadelerin oluşturduğu faktör alt boyutları Tablo 14'te verilmiştir. Faktörlerin hepsinin Barlett testinin P değeri 0,05'ten düşük çıkmış ve KMO değerleri mükemmel olarak atfedilen 0,80'in üstünde değer almıştır. Bu değerler elde edilen verilerin değişkenler arası ilişkisinin ve örneklemin analiz yapmaya yetecek düzeyde olduğunu göstermektedir. Cronbach's Alpha değerleri incelendiğinde, materyalizmin maddi edinim alt boyutu hariç tüm faktörlerin kabul edilebilir alt limit olan 0,70'den yüksek olduğu görülmektedir. Üç ifadeden oluşan maddi edinim boyutunun Cronbach's Alpha değerleri (0,697) istenilenden biraz düşük çıkmasına rağmen, ifade sayısı azsa 0,60'ın üstündeki bir değer de kabul edilebileceğini belirten Durmuş ve arkadaşlarının (2018: 89) çalışması dayanak gösterilerek bu değer kabul edilmesine karar verilmiştir. Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ve kompulsif satın almanın toplam açıklanan varyansları %70'in üstünde çıkarken, zaman perspektifi ve materyalizm ölçeklerinin toplam açıklanan varyansları sırasıyla %52,761 ve %59,815 çıkmıştır. Her ne kadar Hair ve arkadaşları (2019: 144) toplam açıklanan varyans için kabul edilebilir alt sınırın %60 olduğunu belirtmiş olsalar da psikoloji alanında geliştirilen ölçeklerin toplam açıklanan varyans yüzdelerinin genellikle düşük olması (Henson, Roberts 2006) ve zaman perspektifi ölçeğinin orijinal versiyonunda da toplam açıklanan varyansın düşük çıkması (Zimbardo, Boyd 1999) gibi nedenlerle nedeniyle bu iki faktörün bu şekilde kalmasına karar verilmiştir.

Tablo 14: Faktör ve Güvenilirlik Analizlerinin Sonuçları

Faktör	Alt Boyut	İfade	Faktör Yüğü	Cronbach's Alpha	KMO	Barlett (P)	Toplam Açıklanan Varyans
Zaman Perspektifi	Olumsuz Geçmiş	TPPN18	0,831	0,860	0,869	0,000	52,761
		TPPN16	0,796				
		TPPN12	0,791				
		TPPN17	0,765				
		TPPN19	0,680				
		TPPN13	0,632				
		TPPN10	0,575				
		TPPN11	0,566				
	Olumlu Geçmiş	TPPP4	0,777	0,812			
		TPPP2	0,773				
		TPPP5	0,727				
		TPPP3	0,722				
		TPPP7	0,669				
		TPPP1	0,614				
Materyalizm	Başarı	MS2	0,778	0,763	0,801	0,000	59,815
		MS1	0,732				
		MS4	0,726				
		MC12	0,596				
		MC10	0,580				
	Mutluluk	MH15	0,793	0,736			
		MH18	0,785				
		MH17	0,767				
	Maddi Edinim	MC9*	0,791	0,697			
		MC8*	0,789				
		MS6*	0,724				
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Manevi	FR8	0,863	0,881	0,870	0,000	70,578
		FR7	0,832				
		FR6	0,818				
		FR4	0,734				
		FR5	0,634				
	Maddi	FR3	0,821	0,827			
		FR1	0,818				
		FR2	0,817				
Kompulsif Satın Alma		CB3	0,863	0,894	0,863	0,000	70,319
		CB1	0,841				
		CB4	0,835				
		CB2	0,831				
		CB5	0,822				

* Ters kodlanmış ifadeler

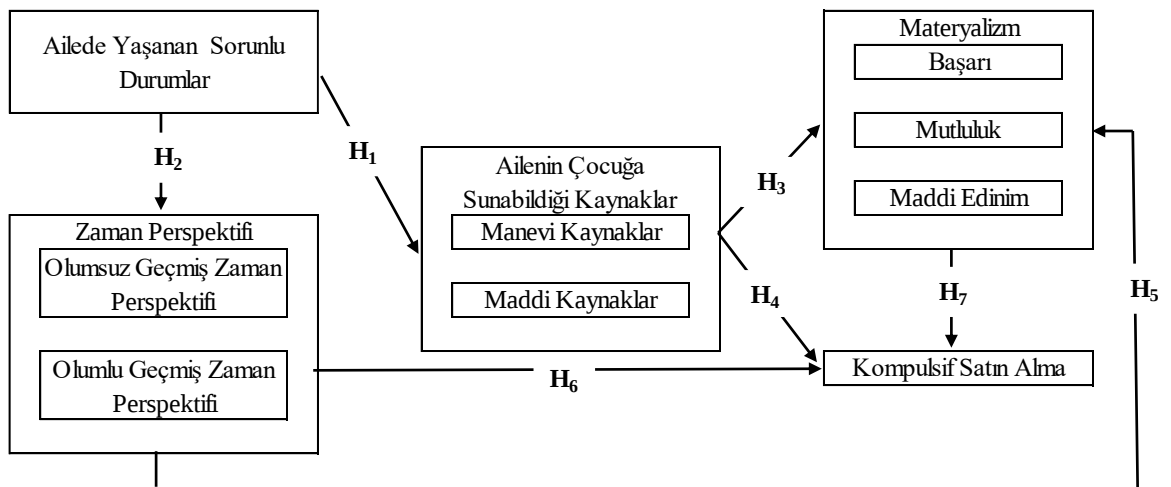
Verinin normal dağılıma uyup uymadığının anlaşılması için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin incelenmesi gerekmektedir. Çarpıklıkta normal dağılıma kıyasla dağılımın simetrik ve dengede olup olmadığı yani sağa ya da sola yatık olup olmadığı ölçülürken, basıklıkta dağılımın normal dağılıma kıyasla sivri ya da basık olup olmadığına bakılmaktadır (Hair vd. 2019: 48-94). Normal dağılım için çarpıklığın ve basıklığın referans aralığına ilişkin farklı yaklaşımlar olmakla birlikte (Bandalos 2018), aşırı çarpık ya da basık bir dağılım analiz sonuçlarının yanıltıcı olmasına, değişkenler arasındaki ilişkinin büyüklüğünün yanlış yorumlanmasına neden olabileceğinden (Nunnally, Bernstein 1994: 130-156), bu referans aralığını minimum seviyede tutmak adına Hair ve arkadaşları (2019: 48) tarafından önerilen -1 ile +1 aralığı referans alınacaktır.

Tablo 15: Normallik Değerleri

Faktör	Çarpıklık	Basıklık	Ortalama	Standart Sapma
Kompulsif Satın Alma	0,791	-0,220	2,775	0,060
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar - Maddi	-0,546	-0,025	5,055	0,049
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar - Manevi	-0,467	-0,386	4,982	0,054
Materyalizm - Başarı	0,572	0,051	3,047	0,051
Materyalizm - Mutluluk	-0,333	-0,533	4,608	0,060
Materyalizm - Maddi Edinim	0,167	-0,659	3,378	0,058
Zaman Perspektifi - Olumsuz Geçmiş	-0,630	-0,553	4,367	0,052
Zaman Perspektifi - Olumlu Geçmiş	-0,982	0,969	5,430	0,045

Tablo 15'te görüleceği üzere faktörlerin hepsinin basıklık ve çarpıklık değerleri -1 ile +1 referans aralığındadır. Bu da veri setinin normal dağılıma uyduğu anlamına gelmektedir. Faktör analizi sonrası oluşan faktörlerin ortalamalarına bakıldığında ortalaması en düşük (2,775) faktörün kompulsif satın alma, en yüksek olan (5,430) ise olumsuz geçmiş zaman perspektifi olduğu görülmektedir.

Faktör analizi sonrası oluşan araştırma modeli ve hipotezler şu şekildedir:

Şekil 3: Faktör Analizi Sonrası Revize Edilmiş Araştırma Modeli

Tablo 16: Faktör Analizi Sonrası Araştırmanın Hipotezleri ve Bağımlı / Bağımsız Değişkenleri

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken
H ₁ Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar
H _{1a} Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar
H _{1b} Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar
H ₂ Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Geçmiş Zaman Perspektifi
H _{2a} Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi
H _{2b} Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi
H ₃ Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Materyalizm
H _{3a} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Materyalizm (Başarı)
H _{3b} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Materyalizm (Mutluluk)
H _{3c} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Materyalizm (Maddi Edinim)
H _{3d} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Materyalizm (Başarı)
H _{3e} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Materyalizm (Mutluluk)
H _{3f} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Materyalizm (Maddi Edinim)
H ₄ Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma
H _{4a} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma
H _{4b} Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma
H ₅ Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm
H _{5a} Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Başarı)
H _{5b} Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Mutluluk)
H _{5c} Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Maddi Edinim)
H _{5d} Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Başarı)
H _{5e} Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Mutluluk)
H _{5f} Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Maddi Edinim)
H ₆ Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma
H _{6a} Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma
H _{6b} Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma
H ₇ Materyalizm	Kompulsif Satın Alma
H _{7a} Materyalizm (Başarı)	Kompulsif Satın Alma
H _{7b} Materyalizm (Mutluluk)	Kompulsif Satın Alma
H _{7c} Materyalizm (Maddi Edinim)	Kompulsif Satın Alma

3.3.3. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumların Puanlanması

Ailede yaşanan sorunlu durumların nasıl puanlandığına yönelik yapılan literatür taraması sonucunda farklı yaklaşımların kullanıldığı görülmüştür. Bazı araştırmacılar sorunun deneyimlenme süresini baz alırken (Baker vd. 2013a), bazıları sorunun yaşanma sıklığını temel almışlardır (Young, Baltes, Pratt 2007; Frone, Russell, Cooper 1992). Bazı araştırmacılar sorunun sadece yaşanıp yaşanmaması üzerinden deneyimlenen sorunların sayısına bakarak araştırmalarını kurgularken (Fuller, Warner 2000; Chappel, Suldo, Ogg 2014), bazıları yaşanan sorunları ortalama bir değer üzerinden değerlendirmiş (Forehand vd. 1991; Garasky vd. 2009), bazıları ise sorunların bireyler üzerindeki etkisini ölçmeyi tercih etmişlerdir (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997; Sarason, Johnson, Siegel 1978).

Örneğin Baker ve arkadaşları (2013a) sorunlu durumların etkisini ölçmek yerine bireylerin 18 yaşına girdikleri güne kadar ailelerinde yaşanan sorunlu durumlara kaç yıl maruz kaldıklarını sormuş ve yılları toplayarak bir değer elde etmişlerdir. Young ve arkadaşları (2007) katılımcılara listelenen ailevi sorunları ne sıklıkla deneyimlediklerini sormuş ve 4 ya da 5 sıklık derecesinde verilen yanıtlardan toplam bir puan elde etmişlerdir. Frone ve arkadaşları (1992) da benzer bir yöntem kullanarak yaşanan

sorunları sıklık derecesine göre puanlamışlardır. Fuller ve Warner (2000) sorunlu durumların listesini katılımcılara sorarak ailelerinde bu sorunları yaşıyıp yaşamadıklarını ‘evet, hayır ve bilmiyorum’ olacak şekilde cevaplamalarını istemişlerdir. Ardından ‘evet’ olarak işaretlenen yanıtları toplayıp belirli sayının üstünde ‘evet’ yanıtı verenleri sorunlu olarak değerlendirmişlerdir. Chappel ve arkadaşları (2014) katılımcılara ailede yaşanan 15 soruna ilişkin olarak geniş kapsamlı bir liste sunmuş ve son bir yıl içerisinde listede belirtilen durumlardan deneyimlediklerini işaretlemelerini istemişlerdir. Katılımcıları deneyimledikleri sorun sayısına göre 0’dan 15’e kadar puanlayarak ailede yaşanan sorunlara ilişkin nihai bir değer elde etmişlerdir.

Forehand ve arkadaşları (1991) ailede yaşanan üç sorunlu durum belirlemiş ve her bir durum için çeşitli kriterler oluşturarak katılımcıların işaretledikleri kriterleri puanlayıp belirli bir skorun altındakiler ve üstündekiler olarak ikiye bölmüşlerdir. Garasky ve arkadaşları (2009) sorunlu durumları listeleyip her bir soruna ait alt ifadeler belirlemiş ve katılımcılardan bu ifadelerin kendileri için doğru olup olmadığını 5’li Likert kullanarak cevaplamalarını istemişlerdir. Sonrasında bu alt ifadelerin ortalamasını alarak her bir soruna ilişkin değer elde etmiş ve sorunlu durumları ortalamanın altı ve üstü olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Rindfleisch ve arkadaşları (1997) ailede yaşanan sorunlu durumlardan katılımcıların olumlu ya da olumsuz yönde etkilenip etkilenmediklerini 5’li Likert kullanarak sormuş ve sorunlu durum hiç yaşanmadıysa ya da yaşansa dahi katılımcıyı hiç etkilemediyse ‘etkilemedi’ seçeneğini işaretlemelerini istemişlerdir. Her ne kadar faktör yükleri düşük (0,31-0,68 arası) çıkmış olsa dahi 10 maddeden oluşan sorunlu durumlara verilen yanıtları faktör analizine tabi tutmuşlardır. Sarason ve arkadaşları (1978) içerisinde ailede yaşanan değişimlerin de dahil edildiği, bireyin hayatının her aşamasında deneyimleyebileceği değişimlerin geniş kapsamlı bir listesini sunarak katılımcılardan son bir yıl içerisinde yaşadıkları değişimlerin etkisini (-3) aşırı derecede olumsuz, (+) 3 aşırı derecede olumluya denk gelecek şekilde işaretlemesini isteyip en nihayetinde de negatif ve pozitif skorları toplayarak tek bir değişim puanı elde etmişlerdir.

Bu tezde ailede yaşanan sorunlu durumların varlığından ziyade birey üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışıldığından, katılımcılardan ailede yaşanan sorunlu durumları temsilen belirlenen 7 maddeyi 7’li Likert şeklinde yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılardan belirtilen sorunları deneyimledilerse ‘(0) yaşanmadı’ seçeneğini işaretlemeleri, deneyimledilerse ‘(1) aşırı derecede olumsuz etkiledi, (7) aşırı derecede olumlu etkiledi’ şeklinde 1’den 7’ye kadar işaretlemeleri istenmiştir. Veriler analize tabi tutulmadan önce aşağıdaki şekilde yeniden kodlanmıştır.

Tablo 17: Ailede Yaşanan Sorunların Yeniden Kodlanması

	Yeni Kodlama
(0) Yaşanmadı	0
(1) Aşırı derecede olumsuz etkiledi	(-3)
(2) Orta derecede olumsuz etkiledi	(-2)
(3) Hafif derecede olumsuz etkiledi	(-1)
(4) Ne olumlu ne de olumsuz etkiledi	0
(5) Hafif derecede olumlu etkiledi	(+1)
(6) Orta derecede olumlu etkiledi	(+2)
(7) Aşırı derecede olumlu etkiledi	(+3)

Sonraki aşamada yeni kodlama sonucu oluşan puanlar artı ve eksi değerler göz önünde bulundurularak, ailede yaşanan 7 sorunlu durumun geneline ilişkin bir toplam elde edilmiştir. Yani her bir katılımcı için tek bir değer elde edilmiştir. Örneğin ailede yaşanan 7 sorunlu durumun tamamından olumsuz etkilenen bir katılımcının puanı (-) 21, olurken tamamından olumlu etkilenen bir katılımcının elde edebileceği maksimum puan (+) 21 olarak hesaplanmıştır. Yani 660 katılımcının bireysel puanları (-21) ile (+21) de dahil olmak üzere bu aralıkta bir yerdedir. 660 katılımcının değerleri toplamının ortalaması alınmış ve ortalama (-) 3,32 çıkmıştır. Bu nedenle ortalamanın üstünde yer alan yani bireysel puanları (-) 21 ile (-) 4 arasında olan 315 kişi ailede yaşanan sorunlu durumlardan ‘olumsuz etkilenenler’ grubunda yer alırken, puanları ortalamanın altında yani (-) 3 ile (+) 21 arasında yer alan 345 kişi ‘olumlu etkilenenler’ grubuna dahil edilmiştir. Bu aşamadan sonra yapılacak regresyon analizi gruplar arası ayrım gözetilerek, korelasyon analizi ise gruplar arası ayrım yapılmadan aktarılacaktır.

3.3.5. Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenlerin bağımlı ve bağımsız olmasına bakılmaksızın, iki metrik değişken arasındaki doğrusal ilişkinin varlığını, yönünü ve derecesini tespit edebilmek için yapılan korelasyon analizi sonucunda korelasyon katsayısı (-) 1 ile (+1) arasında değer almakta ve pozitif ya da negatif olmasına bakılmaksızın 1’e yaklaştıkça değişkenler arasındaki ilişkinin kuvveti artış göstermektedir (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 143-144; Malhotra 2020: 537).

Tablo 18’deki korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, en güçlü ilişkinin 0,01 anlamlılık düzeyinde ailenin çocuğa sunabildiği maddi ve manevi kaynaklar arasında (0,593) olduğu görülmüştür. Ayrıca 0,01 anlamlılık düzeyinde kompulsif satın alma ile materyalizmin başarı alt boyutu arasında (0,546), materyalizmin mutluluk ve başarı alt boyutları arasında (0,451) ve ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklar ile olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında (0,405) diğer değişkenlere kıyasla göreceli olarak güçlü bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18: Korelasyon Analizi Sonuçları

		ZP		AÇSK		Materyalizm		KSA	AYSD
		Olumsuz Geçmiş	Olumlu Geçmiş	Manevi	Maddi	Başarı	Mutluluk	Maddi Edinim	
ZP	Olumsuz Geçmiş	1							
	Olumlu Geçmiş	-,162**	1						
AÇSK	Manevi	-,246**	,405**	1					
	Maddi	-,167**	,244**	,593**	1				
Materyalizm	Başarı	,207**	-0,060	-0,032	,079*	1			
	Mutluluk	,304**	-,089*	-,127**	-0,071	,451**	1		
	Maddi Edinim	-,090*	-0,059	-0,043	0,027	,286**	,198**	1	
	KSA	,215**	-0,045	-0,012	,084*	,546**	,273**	,130**	1
	AYSD	0,004	-,141**	-,252**	-,178**	-,149**	-0,012	0,052	-,148**

** Korelasyon 0,01 seviyesinde anlamlıdır (Çift yönlü) $p < 0,01$

* Korelasyon 0,05 seviyesinde anlamlıdır (Çift yönlü) $p < 0,05$

Pearson Korelasyon Katsayısı – KSA (Kompulsif Satın Alma), AYSD (Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar), AÇSK (Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar), ZP (Zaman Perspektifi)

3.3.5. Regresyon Analizi Sonuçları

Regresyon analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni nasıl açıkladığını belirlemek için kullanılmakta olup analiz sonucuna göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı, ilişki varsa hangi yönde ve güçte olduğu tespit edilebilmektedir (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 154). Basit doğrusal ve çoklu doğrusal regresyon olmak üzere iki gruba ayrılan regresyon analizinde bir bağımsız ve bir bağımlı değişkeni test etmek için basit doğrusal regresyon kullanılırken, çoklu regresyonda bir bağımlı değişkenle birden fazla bağımsız değişken arasındaki ilişki analiz edilmektedir (Hair vd. 2019: 260). Bu araştırmada ailede yaşanan sorunlu durumlar, ailenin çocuğa sunabildiği maddi ve manevi kaynaklar, olumsuz ve olumlu geçmiş zaman perspektifi, materyalizmin başarı, mutluluk ve maddi edinim alt boyutları bağımsız değişkenler arasında yer aldığından, sadece kompulsif satın alma bağımsız değişken olmamasından dolayı çoklu doğrusal regresyon kullanılacaktır. Regresyon analizinde çoklu bağıntı olup olmadığını anlamak için bazı ön koşulların sağlanmış olması gerekmektedir. Korelasyon katsayısının 0,70'den, varyans büyütme faktörünün (VIF) 10'dan, özdeğerlerin en büyüğünün en küçüğüne oranının 100'den, koşul indeksinin 30'dan, koşul indeksinin en yüksek olduğu satırdaki varyansın 0,90'dan küçük olması gerekmektedir (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 156). Aksi takdirde regresyon analizinin sonuçları geçerliliğini yitirecektir. Regresyon analizi sonucunda değişkenler

arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak için ANOVA tablosundaki F istatistiğinin P değerine bakılmalıdır. Bu değer 0,05'ten küçük olması gerekmektedir (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 170). Modelin açıklayıcılık gücünü anlamak için R^2 değerine bakılması gerekmektedir. Bu değer ne kadar büyükse modelin açıklayıcılık gücü yani bağımlı değişkenin tahmin edilme gücü o kadar yüksek olacaktır (Hair vd. 2019: 260). Değişkenler arasındaki ilişkinin türünü (pozitif ya da negatif) ve gücünü anlamak için Beta katsayısının incelenmesi gerekmektedir. Açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini gösteren Beta katsayısı, bağımsız değişkenler arasında hangilerinin göreceli olarak daha önemli olduğunu yani bağımlı değişkeni hangi bağımsız değişkenin daha iyi açıkladığını göstermektedir (Hair vd. 2019: 264-320). Ailede yaşanan sorunlu durumlar olumlu etkilenenler ve olumsuz etkilenenler olarak iki gruba ayrıldığı için değişkenler arasındaki ilişkiyi öçmek için kullanılan regresyon analizi her iki grup için ayrı ayrı yapılacaktır. Birinci grup ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenler, ikinci grup ise ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumlu etkilenenler olarak adlandırılacaktır.

3.3.5.1. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenlerin (1. Grup) Regresyon Analizinin Yorumlanması

Regresyon analizinin geçerli olması için gereken ön koşullar (korelasyon katsayısı, özdeğerler, varyans, VIF, tolerans) sağlandıktan sonra değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak için ANOVA tablosundaki P değerine bakılmaktadır. Anlamlı bir ilişkinin var olabilmesi için P değerinin 0,05'ten küçük olması gerekmektedir. Tablo 19'da yer alan ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenler grubunun regresyon analizi sonucu incelendiğinde P değerleri 0,05'ten küçük olduğu için (0,000 ve 0,007) ailede yaşanan sorunlu durumlar ve ailenin çocuğa sunabildiği manevi ve maddi kaynaklar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ölçen Beta katsayıları incelendiğinde her iki bağımlı değişkenin de Beta değerlerinin negatif yönlü olduğu (-0,210 ve -0,152) yani ailede yaşanan sorunlu durumlardaki artışın ailenin çocuğa sunabildiği manevi ve maddi kaynaklarda azalmaya yol açtığı anlaşılmaktadır. Ailede yaşanan sorunlu durumlarla olumsuz geçmiş zaman perspektifi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($p=0,000$) bulunurken olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,080$). Ailede yaşanan sorunlu durumlar arttıkça olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkınlık da artmaktadır (Beta=0,237). Bu da ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenlerin olumsuz geçmiş zaman perspektifine sahip olduğunu göstermektedir. Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile materyalizmin sadece bir alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ailenin çocuğa sunabildiği manevi ($p=0,010$) ve maddi ($p=0,001$) kaynaklar ile materyalizmin başarı boyutu arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklardaki artış başarı odaklı materyalist eğilimleri azaltırken (Beta=-0,174), tam tersi şekilde maddi

kaynaklardaki artışın bu boyuttaki materyalist eğilimleri arttırdığı (Beta=0,216) görülmüştür. Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile materyalizmin mutluluk ($p=0,274$) ve maddi edinim ($p=0,137$) alt boyutları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile kompulsif satın alma arasındaki ilişki incelendiğinde, manevi ($p=0,006$) ve maddi ($p=0,005$) kaynaklarla kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve manevi kaynaklardaki artışın kompulsif satın alma eğilimini azalttığı (Beta=-0,187), tam tersi şekilde maddi kaynaklardaki artışın ise kompulsif satın alma eğilimini arttırdığı (Beta=0,188) görülmüştür. Zaman perspektifi ile materyalizm arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan analizler sonucunda, zaman perspektifi ile materyalizmin maddi edinim alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,614$) bulunamazken, başarı ($p=0,025$) ve mutluluk ($p=0,002$) alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Her iki alt boyutla olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamazken, olumsuz zaman perspektifi ile aralarında anlamlı bir ilişki ($p=0,024$ ve $0,001$) olduğu görülmüştür. Olumsuz zaman perspektifine sahip bireylerin başarı (Beta=0,131) ve mutluluk (Beta=0,201) odaklı materyalist eğilimler sergiledikleri görülmüştür. Bu da mutluluk alt boyutunun olumsuz geçmiş zaman perspektifini açıklayan en önemli değişken ($0,201>0,131$) olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde olumlu geçmiş zaman perspektifi ile kompulsif satın alma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken ($p=0,103$) olumsuz geçmiş zaman perspektifine sahip bireylerin kompulsif satın alma eğilimlerinin yüksek olduğu anlaşılmıştır ($p=0,000$ Beta=0,202). Materyalizmin sadece başarı alt boyutu ile kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ($p=0,000$), mutluluk ($p=0,607$) ve maddi edinim ($p=0,258$) alt boyutları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Başarı odaklı yüksek materyalist eğilimlerin kompulsif satın alma eğilimini arttırdığı görülmüştür (Beta=0,565).

Tablo 19: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenlerin Regresyon Analizi (1. Grup – Ortalamanın Üstü)

1. Grup: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenler		Model Özeti ve ANOVA			Regresyon Katsayıları				
Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	R ²	F	P	Sabit (t)	Beta	P	Tolerans	VIF
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	0,041	14,373	0,000	27,893	-0,210	0,000	1,000	1,000
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)	0,020	7,390	0,007	31,346	-0,152	0,007	1,000	1,000
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	0,053	18,654	0,000	20,568	0,237	0,000	1,000	1,000
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)	0,007	3,080	0,080	32,779	-0,099	0,080	1,000	1,000
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Materyalizm (Başarı)	0,029	5,633	0,004	9,198	-0,174	0,010	0,688	1,454
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)						0,216	0,001		
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Materyalizm (Mutluluk)	0,002	1,302	0,274	13,549	-0,108	0,114	0,688	1,454
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)						0,044	0,521		
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Materyalizm (Maddi Edinim)	0,006	2,004	0,137	8,648	-0,085	0,214	0,688	1,454
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)						0,135	0,047		
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Kompulsif Satın Alma	0,025	4,982	0,007	7,190	-0,187	0,006	0,688	1,454
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)						0,188	0,005		
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Materyalizm (Başarı)	0,017	3,737	0,025	6,425	0,131	0,024	0,941	1,063
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)						-0,053	0,361		
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Materyalizm (Mutluluk)	0,033	6,371	0,002	6,797	0,201	0,001	0,941	1,063
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)						0,012	0,838		
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Materyalizm (Maddi Edinim)	0,003	0,488	0,614	7,439	-0,055	0,343	0,941	1,063
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)						-0,029	0,621		
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Kompulsif Satın Alma	0,052	9,677	0,000	4,549	0,202	0,000	0,941	1,063
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)						-0,093	0,103		
Materyalizm (Başarı)	Kompulsif Satın Alma	0,273	40,265	0,000	3,786	0,565	0,000	0,669	1,494
Materyalizm (Mutluluk)						-0,028	0,607	0,790	1,266
Materyalizm (Maddi Edinim)						-0,061	0,258	0,807	1,238
R ² : Uyarlanmış R ²	Beta: Standarsize Beta Katsayısı	P (sig.): Anlamlılık Değeri (<0,05)		Tolerans: (>0,05)		VIF: Varyans Büyütme Faktörü (<10)			

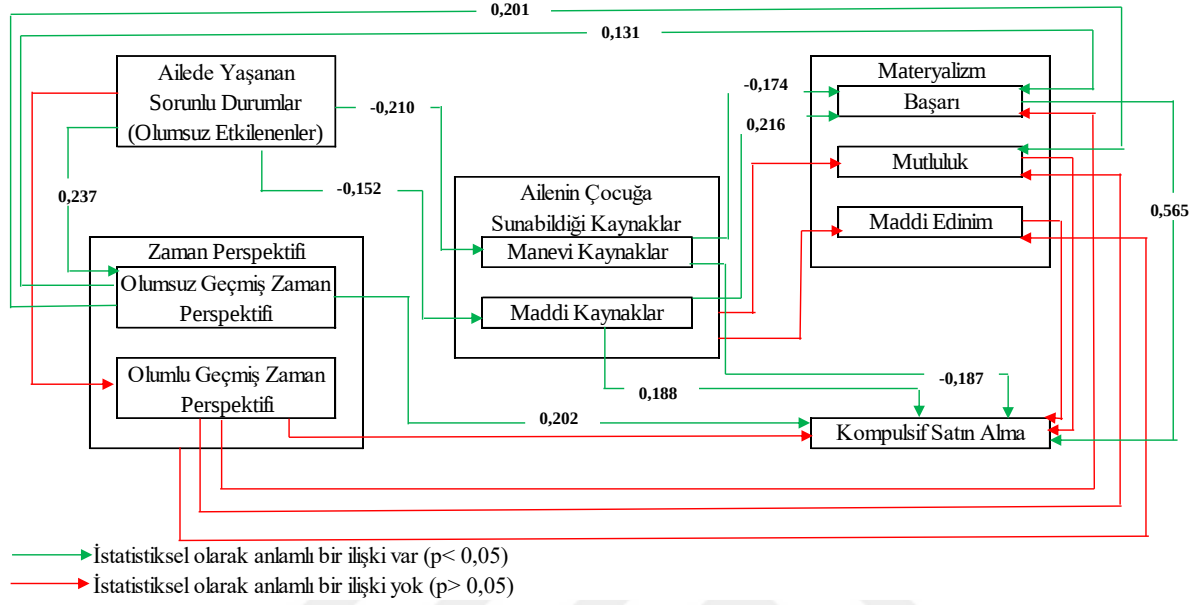
3.3.5.2. Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenlerin (2. Grup) Regresyon Analizinin Yorumlanması

Tablo 20’de ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumlu yönde etkilendiğini belirtenlere ilişkin regresyon analizi sonuçları yer almaktadır. Birinci gruba benzer şekilde bu grupta da ailede yaşanan sorunlu durumların ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynakları azalttığı görülmüştür ($p=0,024$ Beta=-0,122). Fakat ailede yaşanan sorunlu durumlar ile maddi kaynaklar arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,087$) bulunamamıştır. Ailede sorun yaşayan fakat bu sorunlardan olumlu etkilendiklerini belirtenlerin dahil olduğu bu grupta, ailede yaşanan sorunlu durumların olumlu etkileri arttıkça olumsuz geçmiş zaman perspektifinden uzaklaşıldığı anlaşılmaktadır ($p=0,000$ Beta=-0,262). Birinci gruba benzer şekilde, bu grupta da ailede yaşanan sorunlu durumlar ile olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,108$) bulunamamıştır. Bu durum olumlu geçmiş zaman perspektifine kıyasla olumsuz geçmişin ailede yaşanan sorunlu durumları daha iyi açıkladığını göstermektedir. Ailenin çocuğa sunabildiği maddi ve manevi kaynaklarla materyalizmin başarı ($p=0,270$) ve maddi edinim ($p=0,283$) alt boyutları arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamış, mutluluk alt boyutu ile ise sadece manevi kaynaklar arasında bir ilişki bulunmuştur ($p=0,044$). Ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklardaki artışın mutluluk odaklı materyalist eğilimleri azalttığı tespit edilmiştir (Beta=-0,136). Ailenin çocuğa sunabildiği maddi ve manevi kaynaklar ile kompulsif satın alma arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,354$). Zaman perspektifi ile materyalizmin üç alt boyutu arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Materyalizmin mutluluk ($p=0,000$) ve maddi edinim ($p=0,009$) alt boyutlarıyla hem olumlu hem de olumsuz geçmiş zaman perspektifleri arasında bir ilişki bulunurken, başarı alt boyutuyla sadece olumsuz geçmiş zaman perspektifi arasında anlamlı bir ilişki ($p=0,000$) tespit edilebilmiştir. Olumsuz geçmiş zaman perspektifine sahip bireylerin başarı (Beta=0,258) ve mutluluk (Beta=0,379) odaklı yüksek materyalist eğilimler gösterdikleri, tam tersi şekilde bu bireylerin maddi edinim odaklı (Beta=-0,130) materyalist eğilimlerinin azaldığı anlaşılmaktadır. Olumlu geçmiş zaman perspektifine sahip bireylerin ise mutluluk (Beta=-0,099) ve maddi edinim (Beta=-0,110) odaklı materyalist eğilimlerinde düşüş gözlemlenmiştir. Ayrıca zaman perspektifini en iyi açıklayan materyalizm alt boyutunun mutluluk (Beta=0,379) olduğu anlaşılmaktadır. Birinci gruba benzer şekilde olumsuz geçmiş zaman perspektifi ile kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilirken ($p=0,000$), olumlu geçmişte böyle bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p=0,408$). Yine birinci gruba benzer şekilde, bu grupta da materyalizmin sadece başarı ($p=0,000$) alt boyutu ile kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmış, mutluluk ($p=0,078$) ve maddi edinim ($p=0,670$) alt boyutları arasında bu türden bir ilişki görülememiştir.

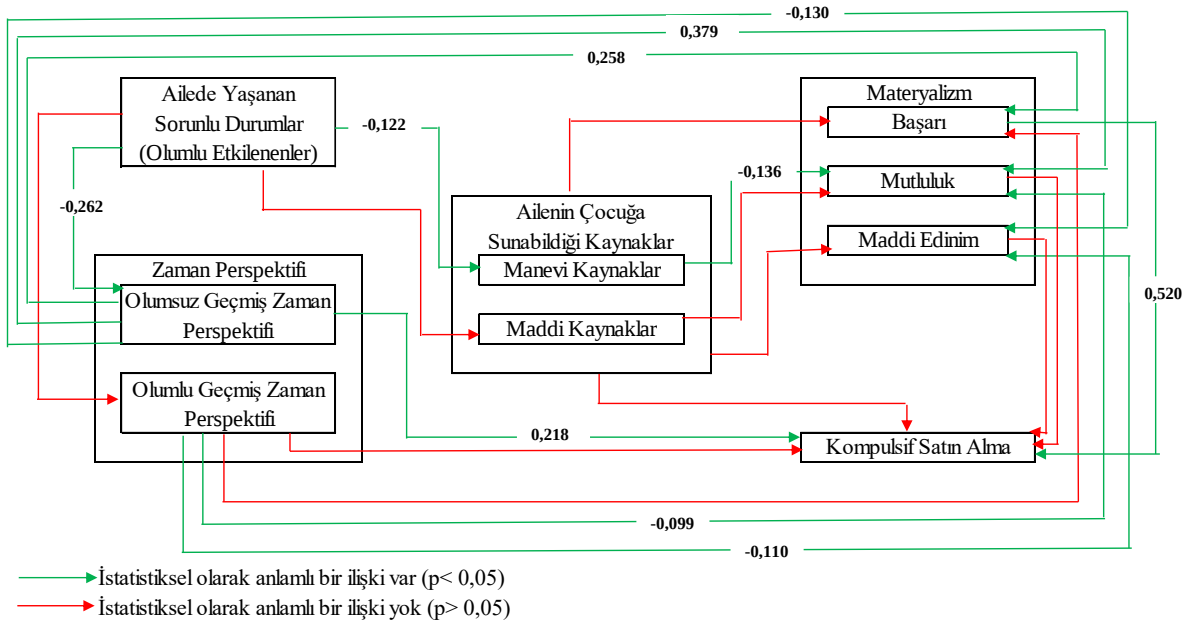
Tablo 20: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenlerin Regresyon Analizi (2. Grup – Ortalamanın Altı)

2. Grup: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenler			Model Özeti ve ANOVA			Regresyon Katsayıları			
Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	R ²	F	P	Sabit (t)	Beta	P	Tolerans	VIF
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	0,012	5,166	0,024	71,933	-0,122	0,024	1,000	1,000
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)	0,006	2,941	0,087	72,845	-0,092	0,087	1,000	1,000
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	0,066	25,359	0,000	57,988	-0,262	0,000	1,000	1,000
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)	0,005	2,596	0,108	92,576	-0,087	0,108	1,000	1,000
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Materyalizm (Başarı)	0,002	1,314	0,270	8,881	-0,098	0,147	0,633	1,579
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)	Materyalizm (Mutluluk)	0,016	3,776	0,024	14,181	-0,136	0,044	0,633	1,579
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Materyalizm (Maddi Edinim)	0,002	1,268	0,283	9,701	-0,105	0,123	0,633	1,579
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)	Materyalizm (Maddi Edinim)	0,002	1,268	0,283	9,701	0,043	0,527	0,633	1,579
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Manevi)	Kompulsif Satın Alma	0,000	1,043	0,354	6,162	-0,033	0,630	0,633	1,579
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar (Maddi)	Kompulsif Satın Alma	0,000	1,043	0,354	6,162	0,093	0,170	0,633	1,579
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Materyalizm (Başarı)	0,064	12,717	0,000	4,739	0,258	0,000	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)	Materyalizm (Başarı)	0,064	12,717	0,000	4,739	-0,034	0,511	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Materyalizm (Mutluluk)	0,154	32,297	0,000	6,956	0,379	0,000	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)	Materyalizm (Mutluluk)	0,154	32,297	0,000	6,956	-0,099	0,048	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Materyalizm (Maddi Edinim)	0,021	4,733	0,009	9,294	-0,130	0,016	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)	Materyalizm (Maddi Edinim)	0,021	4,733	0,009	9,294	-0,110	0,040	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumsuz Geçmiş)	Kompulsif Satın Alma	0,043	8,643	0,000	2,572	0,218	0,000	0,995	1,005
Zaman Perspektifi (Olumlu Geçmiş)	Kompulsif Satın Alma	0,043	8,643	0,000	2,572	0,044	0,408	0,995	1,005
Materyalizm (Başarı)	Kompulsif Satın Alma	0,311	52,638	0,000	2,592	0,520	0,000	0,780	1,281
Materyalizm (Mutluluk)	Kompulsif Satın Alma	0,311	52,638	0,000	2,592	0,090	0,078	0,780	1,282
Materyalizm (Maddi Edinim)	Kompulsif Satın Alma	0,311	52,638	0,000	2,592	-0,020	0,670	0,953	1,050
R ² : Uyarlanmış R ²	Beta: Standarsize Beta Katsayısı	P (sig.): Anlamlılık Değeri (<0,05)	Tolerans: (>0,05)	VIF: Varyans Büyütme Faktörü (<10)					

Yapılan analizler sonucunda oluşturulan araştırma modelinin son hali her iki grup için de ayrı ayrı verilmiştir. Şekil 4'te ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenlerin yer aldığı 1. grubun Beta değerleriyle birlikte araştırma modeli, 5'te ise ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumlu etkilenenlerin yer aldığı 1. grubun araştırma modeli yer almaktadır.

Şekil 4: Regresyon Analizi Sonrası Araştırma Modeli (1. Grup - Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz Etkilenenler - Ortalamanın Üstü)

Şekil 5: Regresyon Analizi Sonrası Araştırma Modeli (2. Grup - Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumlu Etkilenenler - Ortalamanın Altı)

Tablo 21: Hipotezlerin Desteklenme Durumu

Bağımsız Değişken		Bağımlı Değişken	Hipotezin Desteklenme Durumu	
			Olumsuz Etkilenenler (1. Grup)	Olumlu Etkilenenler (2. Grup)
H ₁	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Desteklendi	Kısmen Desteklendi
H _{1a}	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Desteklendi	Desteklendi
H _{1b}	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Desteklendi	Desteklenmedi
H ₂	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Geçmiş Zaman Perspektifi	Kısmen Desteklendi	Kısmen Desteklendi
H _{2a}	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Desteklendi	Desteklendi
H _{2b}	Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H ₃	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Materyalizm	Kısmen Desteklendi	Kısmen Desteklendi
H _{3a}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Materyalizm (Başarı)	Desteklendi	Desteklenmedi
H _{3b}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Materyalizm (Mutluluk)	Desteklenmedi	Desteklendi
H _{3c}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Materyalizm (Maddi Edinim)	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H _{3d}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Materyalizm (Başarı)	Desteklendi	Desteklenmedi
H _{3e}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Materyalizm (Mutluluk)	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H _{3f}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Materyalizm (Maddi Edinim)	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H ₄	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma	Desteklendi	Desteklenmedi
H _{4a}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Manevi Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma	Desteklendi	Desteklenmedi
H _{4b}	Ailenin Çocuğa Sunabildiği Maddi Kaynaklar	Kompulsif Satın Alma	Desteklendi	Desteklenmedi
H ₅	Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm	Kısmen Desteklendi	Kısmen Desteklendi
H _{5a}	Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Başarı)	Desteklendi	Desteklendi
H _{5b}	Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Mutluluk)	Desteklendi	Desteklendi
H _{5c}	Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Maddi Edinim)	Desteklenmedi	Desteklendi
H _{5d}	Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Başarı)	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H _{5e}	Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Mutluluk)	Desteklenmedi	Desteklendi
H _{5f}	Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Materyalizm (Maddi Edinim)	Desteklenmedi	Desteklendi
H ₆	Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma	Kısmen Desteklendi	Kısmen Desteklendi
H _{6a}	Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma	Desteklendi	Desteklendi
H _{6b}	Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifi	Kompulsif Satın Alma	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H ₇	Materyalizm	Kompulsif Satın Alma	Kısmen Desteklendi	Kısmen Desteklendi
H _{7a}	Materyalizm (Başarı)	Kompulsif Satın Alma	Desteklendi	Desteklendi
H _{7b}	Materyalizm (Mutluluk)	Kompulsif Satın Alma	Desteklenmedi	Desteklenmedi
H _{7c}	Materyalizm (Maddi Edinim)	Kompulsif Satın Alma	Desteklenmedi	Desteklenmedi

3.3.6. Benzerlik ve Farklılıkların Yorumlanması

Çocukluk döneminde parçası oldukları ailede sorunlar yaşayan ve bu sorunlardan olumlu ya da olumsuz açıdan etkilenen bireylerin geçmişe yönelik algıları ve bu sorunların tüketim eğilimlerine yansımaları çocuklukta yaşanan duygusal ve finansal yoksunluk gözetilerek incelenmiştir. Bu yoksunluk duygusunu gidermek için maddi varlıklara tutunmayı seçen bireylerin tüketime ilişkin eğilimleri materyalizm ve kompulsif satın alma bağlamında araştırılmıştır. 660 tüketicinin katılımıyla gerçekleşen ve iki grupta ele alınan araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalarla benzerlik ve farklılıklar göz önünde bulundurularak aktarılmıştır.

Hipotezi destekler şekilde ve literatürdeki bazı çalışmalarda olduğu gibi (Furstenberg Jr., Teitler 1994; Baker vd. 2013a; Umberson 2006; Grougiou, Moschis 2015; McLeod, Almazan 2003; Kiernan 1992; Thomson, Hanson, McLanahan 1994) ailede yaşanan ve olumsuz etki yaratan sorunlu durumların ailenin çocuğa sunabildiği manevi ve maddi kaynaklarda azalmaya yol açtığı sonucuna varılmıştır. Fakat beklenmedik bir şekilde ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumlu yönde etkilenenlerin de manevi kaynaklarında azalma olduğu görülmüştür. Hipotezin tam tersi bu durumu açıklamak için literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, ailede yaşanan sorunlu durumların etkisinin zamanla geçtiği çünkü çocuğun zamanla bu sorunla baş etmeyi öğrendiği (Sun, Li 2002) ve çocukların sorunlu durumlardan başta olumsuz etkilenmese dahi ileriki yıllarda olumsuz etkilerinin gözlemlendiği (Wallerstein 1991: 358) çalışmalara rastlanmıştır. Bu iki araştırma ailede yaşanan sorunlu durumların etkisinin sabit olmayabileceğini kanıtlar niteliktedir. Örneğin anne ve babası sürekli kavga eden bir çocuğun ebeveynlerinin boşanmasından olumlu yönde etkilenmesi olası gözükse de ebeveynlerden birinin başka bir evde yaşamak zorunda kalacağı için çocukla daha az görüşmesi, haliyle de ileriki dönemlerde çocuğa rehberlik edip yol göstermesi çocuğu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durumda aynı sorunlu durumun etkisinin belirli dönemlerde farklılık göstermesi söz konusu olabilmektedir. Benzer şekilde çocuğa şiddet uygulayan ebeveynin ölümü başta olumlu olarak algılansa da evi geçindirme görevi tek bir ebeveynin üstüne kalacağı için çocuğa yeterli zamanı ayırıp ilgi gösterememe durumuyla karşılaşma ihtimali doğabilecektir. Bu da başta olumlu algılanan ölümün sonuçları itibarıyla olumsuz algılanmasına neden olabilecektir. Ayrıca ailede yaşanan sorunlu durumlar ile ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların ortalamaları incelendiğinde (Tablo 23), sorunlu durumlardan olumsuz ve olumlu yönde etkilenen her iki grubun da belirli ölçüde ihtiyaçlarının karşılandığı, ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların genellikle yeterli düzeyde algılandığı anlaşılmaktadır. Analizler sonucunda ailede yaşanan sorunlu durumların çocuğa maddi (Beta=-0,152, $R^2=0,020$) yönden ziyade manevi (Beta=-0,210, $R^2=0,041$) açıdan etkilediği görülmüştür. Barranti (1985)'nin ailenin sorumluluklarını çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade duygusal destek sağlama olarak aktarması, literatürdeki çalışmaların duygusal destek, manevi ve soyut kaynaklar üzerinde yoğunlaşması (Alwin 2001; Woody, Hutchison 2019; Offer,

Fischer 2018; Gillies, Holland, McCarthy 2003) bu sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca her iki grubun R^2 değerleri incelendiğinde, ailede yaşanan sorunlu durumların olumlu etkisine kıyasla ($R^2=0,012$), olumsuz etkisinin ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklardaki azalışı daha iyi açıkladığı ($R^2=0,041$) görülmüştür.

Ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz ve olumlu yönde etkilenenler arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını test etmek amacıyla fark testi yapılmıştır. İki bağımsız grup arasındaki ortalamaların istatistiki olarak farklılık gösterip göstermediğini ve gruplar arasındaki farklılığın derecesini tespit etmek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi için (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 118; (Hair vd. 2019: 51) birbirinden bağımsız iki grubun olması, verilerin metrik olması ve aralıklı ölçekle toplanması gerekmektedir (Hair vd. 2019: 53; Malhotra 2020: 270-450). Gruplar arasındaki varyansın eşit (homojen) olup olmadığını anlamak içinse Levene testine bakılmaktadır (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2018: 118). Tablo 22’de yer alan Levene testinin P değerine bakıldığında hem manevi hem de maddi kaynakların P değerinin 0,05’ten büyük olduğu (0,489 ve 0,133) dolayısıyla da ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenler (1. grup - ortalamanın üstü) ve olumlu etkilenenler (2. grup – ortalamanın altı) grubundakilerin manevi ve maddi kaynaklarının ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 22: Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklara İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

		Levene Testi		t-Testi						
		F	P (Sig.)	t	Serbestlik Derecesi	P (Çift Yönlü)	Ortalamaların Farkı	Standart Hataların Farkı	%95 Güven Aralığı	
Manevi Kaynak	Eşit Varyans	0,479	0,489	-5,248	658	0,000	-0,55304	0,10539	-0,75999	-0,34610
	Eşit Olmayan Varyans			-5,237	646,317	0,000	-0,55304	0,10560	-0,76040	-0,34568
Maddi Kaynak	Eşit Varyans	2,267	0,133	-3,534	658	0,000	-0,34525	0,09769	-0,53707	-0,15343
	Eşit Olmayan Varyans			-3,547	657,874	0,000	-0,34525	0,09735	-0,53640	-0,15410

P= Anlamlılık düzeyi (P<0,05)

Tablo 23: Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlardan Olumsuz ve Olumlu Etkilenenlerin Ortalamalarının (Ort.) ve Standart Sapmalarının (SS) Karşılaştırılması

		Olumsuz Etkilenenler (1. Grup)		Olumlu Etkilenenler (2. Grup)		Ortalamalar Arası Fark
		Ort.	SS	Ort.	SS	
Ailede Yaşanan Sorunlu Durumlar	Ailemin finansal durumunda yaşanan ani vebüyük değişiklik	2,00	1,764	2,47	2,551	0,47
	Ebeveynlerimin boşanması ya da birinin ya da ikisinin yeniden evlenmesi	0,64	1,229	1,13	2,143	0,48
	Ebeveynlerimden birinin ya da ikisinin sıklıkla ve uzun dönemlerle evde bulunmaması	1,39	1,534	1,71	2,401	0,32
	Ailemin üyelerinden birinin vefatı	1,11	1,412	1,69	2,526	0,58
	Ebeveynlerimden birinin ya da ikisinin işlerinden dolayı ev dışında vakit geçirmeleri	1,76	1,685	1,92	2,447	0,16
	Aile içi iletişimsizlik	1,62	1,202	2,17	2,454	0,55
	Aile bireylerince yapılan eleştirilere maruz kalmak	1,93	1,276	2,74	2,389	0,81
						Farkın Ortalaması 0,48
Ailenin Çocuğa Sunabildiği Kaynaklar	Para harcama	4,27	1,413	4,73	1,548	0,45
	Beslenme	5,41	1,387	5,61	1,455	0,20
	Giyim	4,94	1,410	5,32	1,509	0,38
	Zaman ve ilgi	4,48	1,677	5,04	1,704	0,56
	Disiplin	5,09	1,535	5,49	1,412	0,40
	Yaşam becerileri ve yönlendirmeleri	4,55	1,665	5,12	1,673	0,57
	Duygusal destek ve sevgi	4,69	1,741	5,32	1,696	0,63
	Örnek olma ve yol gösterme (rehberlik etme)	4,67	1,736	5,27	1,677	0,60
						Farkın Ortalaması 0,47

Ailede yaşanan sorunlu durumlar ve zaman perspektifi arasındaki ilişki incelendiğinde, hipotezi destekler şekilde ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenlerin olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın olduğu, ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumlu etkilenenlerin ise olumsuz geçmiş zaman perspektifinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermekle birlikte (Holman, Zimbardo 2009; Laghi vd. 2008), her iki grupta da ailede yaşanan sorunlu durumlar ile olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında anlamlı bir ilişki bulunamaması literatürdeki çalışmalardan ayrılan nokta olmuştur (Zimbardo vd. 2017a; Zimbardo, Boyd 1999; Laghi vd. 2008). Maison (2018)'ın geçmiş zaman perspektifinin yaşananlardan bağımsız olarak şekillenebileceği, geçmişte olumlu durumlar yaşamasa dahi kişinin olumlu geçmiş zaman perspektifine sahip olabileceği, önemli olanın geçmişi nasıl algıladığı yönündeki düşünceleri baz alındığında, aslında geçmişte yaşananlarla (ailede yaşanan sorunlu durumlar) geçmişe dair anıların (geçmiş zaman perspektifi) paralellik göstermemesi de olası gözükmektedir.

Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ve materyalizm arasındaki ilişki incelendiğinde, materyalizmin bazı alt boyutlarında negatif bazı alt boyutlarında ise pozitif yönde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Birinci grupta (olumsuz etkilenenler) hipotezi destekler şekilde, ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklar artınca başarı alt boyutundaki materyalist eğilimin azaldığı görülmüştür. Fakat beklenmedik bir şekilde, ailenin çocuğa sunabildiği maddi kaynaklar artınca maddi edinim ve başarı alt boyutlarındaki materyalist eğilim arttığı tespit edilmiş, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile mutluluk alt boyutu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İkinci grupta (olumlu etkilenenler) hipotezi destekler şekilde, ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklar arttıkça mutluluk alt boyutundaki materyalist eğilimin azaldığı görülmüştür. Manevi kaynaklarla materyalizmin maddi edinim ve başarı alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış, maddi kaynaklar ve materyalizmin hiçbir alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Her ne kadar ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile materyalizmin arasında negatif yönlü bir ilişki olması beklense de (Nairn, Bottomley, Ormrod 2010; Allen, Wilson 2005; Kasser vd. 1995; Baker vd. 2013a; Chaplin, Hill, John 2014) Tam tersi yönde bir ilişkinin varlığı da söz konusu olabilmektedir (Manchiraju, Son 2014). Her iki grupta da materyalizmin maddi edinim alt boyutunda anlamlı bir ilişki bulunamaması aslında sorunlu ailelerde büyüyen, duygusal ve maddi anlamda aileleri tarafından yeterli destek göremeyen çocukların ileriki dönemlerde sırf bir şeye sahip olma amacıyla değil, mutlu olmak ve başarılı görünmek için materyalist eğilimler gösterdiklerini belirten araştırmalarla örtüşmektedir (Mick 1996; Williams vd. 2000). Ayrıca ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenlerin oluşturduğu birinci grupta manevi açıdan yoksunluk çeken bireylerin başarı odaklı materyalist eğilimlerin arttığı görülürken ($\beta = -0,174$), maddi açıdan yoksunluk çekenlerde tam tersi bir durum ortaya çıktığı ($\beta = 0,216$), yani başarı odaklı materyalist eğilimlerinin azaldığı görülmüştür. Benzer şekilde ikinci grupta da sadece manevi kaynakların materyalizmi etkilemesi materyalist eğilimlerin oluşmasında maddiyattan ziyade duyguların daha önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile kompulsif satın alma arasındaki ilişkiye gelince, birinci grupta hipotezi destekler şekilde, ailenin çocuğa sunabildiği manevi kaynaklardaki artışın kompulsif satın alma eğilimi azalttığı, tam tersi ve beklenmedik bir şekilde ise maddi kaynaklardaki artışın kompulsif satın alma eğilimini arttırdığı tespit edilmiştir. İkinci grupta ise ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ile kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatürde kaynaklardaki artışın kompulsif satın alma eğilimini azalttığı yönünde çalışmalar mevcut olsa da (Rindfleisch, Burroughs, Denton 1997; Moschis 2017) maddi kaynaklardaki artışın kompulsif satın almayı arttırdığına yönelik bir çalışmanın var olması (Baker vd. 2013a: 350-351) bu tezde ortaya çıkan farklılığın aslında sadece bu teze özel olmadığına yönelik önemli bir veri sunmaktadır. Tıpkı materyalizmde olduğu gibi,

kompulsif satın alma eğiliminde de manevi kaynakların yani duyguların daha belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır.

Zaman perspektifi ve materyalizm arasındaki ilişkiye bakıldığında, birinci grupta hipotezi destekler şekilde olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın bireylerin daha materyalist oldukları ortaya çıkmıştır. Literatürdeki araştırmalarla da benzeşen bu ilişki (Leonard, Zhang, Howell 2019; Watson 2017) her iki grup için de benzer sonuçlar vermiştir. Birinci grupta olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın bireylerin mutluluk ve başarı alt boyutlarında yüksek materyalist eğilim gösterdikleri görülmüş, maddi edinim alt boyutunda ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sadece başarı ve mutluluk alt boyutlarında anlamlı bir ilişkinin olması ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar ve materyalizm arasındaki ilişkiye benzer sonuçları ortaya çıkarmıştır. Bu durumda hem zaman perspektifinin hem de ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların maddi edinim odaklıdan ziyade başarı ve mutluluk odaklı materyalist eğilimleri etkilediği aşıkardır. Olumlu geçmiş zaman perspektifiyle materyalizmin hiçbir alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması aslında materyalist eğilimlerin yüksek ya da düşük oluşunda geçmişte hatırlanan olumlu anılardan ziyade olumsuzlukların belirleyici olduğunu göstermektedir. Ayrıca olumlu zaman perspektifinin materyalist eğilimini açıklayamaması Watson (2017: 52)'ın olumlu geçmiş zaman perspektifine kıyasla olumsuz geçmiş zaman perspektifinin materyalizmle ilişkiyi daha iyi açıkladığını belirttiği çalışmayla örtüşmektedir. Birinci grupta benzer şekilde ikinci grupta da olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın bireyler materyalizmin mutluluk ve başarı alt boyutlarında yüksek materyalist eğilimler gösterdiği tespit edilmiştir. Birinci grupta anlamlı çıkmayan olumsuz zaman perspektifi ve maddi edinim alt boyutu arasındaki ilişkide ise, ikinci grupta beklenmedik bir şekilde olumsuz zaman perspektifine yatkın bireylerin maddi edinim alt boyutunda düşük materyalist eğilim sergiledikleri görülmüştür. İkinci grupta ayrıca hipotezi destekler şekilde, olumlu geçmiş zaman perspektifine yatkın bireylerin maddi edinim ve mutluluk alt boyutlarında düşük materyalistik eğilim sergiledikleri görülmüş, olumlu geçmiş zaman perspektifi ile materyalizmin başarı alt boyutu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Başarı ve mutluluk alt boyutlarının her iki grupta da olumsuz zaman perspektifi açısından anlamlı çıkması, aslında geçmişteki kötü anıların, pişmanlıkların, kaçan fırsatların, kötü muamelenin, bir şeylerin yolunda gitmeme hissinin yarattığı mutsuzluk ve başarısızlık hissinin yansıması olarak algılanabilir. Geçmiş olumlu olarak algılayanların yani olumlu geçmiş zaman perspektifine yatkın bireylerin sadece maddi edinim odaklı materyalist eğilimler sergilemesi, olumsuz geçmiş zaman perspektifinin ise maddi ednimle negatif yönlü bir ilişkisinin bulunması alışverişten zevk duyma ve lüks varlıklardan hoşlanma gibi durumların olumlu duygularla açıklanabileceğini kanıtlar niteliktedir. Geçmişteki olumsuzluklardan kurtulmak için yani mutluluk ve başarı odaklı materyalist eğilimlere kıyasla, olumlu duygularla yapılan sırf elde tutmak için ve satın almış olmak için yapılan yani

maddi edinim odaklı materyalist eğilimlerin sonuçlarının daha tehlikeli boyutta olması da kayda değer bir sonuçtur (Fournier, Richins 1991: 405).

Zaman perspektifi ve kompulsif satın alma arasındaki ilişki incelendiğinde her iki grupta da sadece olumsuz geçmiş zaman perspektifiyle anlamlı bir ilişki bulunmuş, olumlu geçmiş zaman perspektifi ile kompulsif satın alma eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Olumsuz geçmiş zaman perspektifi ile kompulsif satın alma eğilimi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani geçmişini kötü tecrübelerle, acı hatıralarla anımsayanların kompulsif satın alma eğilimlerinin arttığı görülmüştür. Bu sonuç literatürdeki araştırmalarla benzerlik göstermektedir (Unger, Lyu, Zimbardo 2018; Aksoy, Akpınar, Özkara 2022; Leonard, Zhang, Howell 2019). Hem kompulsif satın alma hem de materyalist eğilimler özelinde olumsuz duyguların daha belirleyici olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Materyalizm ve kompulsif satın alma arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik analizler sonucunda her iki grupta da hipotezi destekler şekilde, başarı alt boyutunda materyalist eğilim arttıkça kompulsif satın alma eğiliminin de artış gösterdiği tespit edilmiş, fakat mutluluk ve maddi edinim alt boyutlarıyla kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Genel olarak materyalizmle kompulsif satın alma arasındaki ilişkinin literatürle örtüştüğü görülmüştür (İslam vd. 2017; Tarka 2019; Xu 2008). Bu bulgular ayrıca kompulsif satın alma davranışı sergileyenlerin başarılı görünmek için alışveriş yaptıkları (Faber, O'Guinn, Krych 1987; Dittmar 2004) düşüncesiyle de örtüşmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuğun dünyaya gözlerini açtığı ilk andan itibaren hayatının bir parçası olan aile üyeleri gerek çocuğa ilgi ve sevgi gösterilmesi gerekse de çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması açısından en önemli kişilerin başında gelmektedir. İdeal bir toplum her çocuğun maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarının eşit şekilde ve yeterli düzeyde karşılanması üzerine kuruluyken, parçası olunan toplumda bu pek mümkün gözükmemektedir. Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan ebeveynlerin bu konuda yetersiz olması çocuğun yoksunluk duygusuyla büyümesine neden olmaktadır. Büyürken yeterli olanaklar sunulmayan çocuklarınsa ileriki yıllarda toplum tarafından istenmeyen davranışlar sergilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yeterli düzeyde kaynak sunamamasının altında yatan nedenlere bakıldığında aile içinde yaşanan ekonomik, psikojik ve fiziksel sorunların öne çıktığı görülmektedir. Aile yapısının bozulmasına, aile üyeleri arasında sorunların ortaya çıkmasına, finansal ve duygusal anlamda ailevi bağların zayıflamasına neden olan bu sorunların etkisi yaşadıkları dönemle sınırlı kalmayıp, bireyin belki de geri kalan hayatının her aşamasında varlığını sürdürmektedir.

Ailede sorunlar yaşayan, bu sorunlar neticesinde çocukluğu maddi ve manevi açıdan yoksunluk içerisinde geçen bireyin, bu yoksunluğun yarattığı olumsuz duygulardan kaçmak için ileriki yıllarda maddi varlıklara ne derece tutunacağı, ailede yaşanan sorunların çocuğu daha çok duygusal açıdan mı yoksa finansal açıdan mı etkileyeceği, geçmişteki kötü deneyimlerin bireyin geçmişe yönelik zaman algısına nasıl etki edeceği gibi sorulara yanıt aramak için yürütülen bu çalışmadan elde edilen bulgular literatüre katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

660 katılımcıdan elde edilen veriler neticesinde ailede yaşanan sorunlu durumların çocuğu maddi ve manevi açıdan etkilediği, sorunlu ailelerde büyüyen çocukların maddi ve manevi kaynaklarında azalma olduğu ortaya çıkmıştır. Sorunlu ailelerde büyüyen ve bu sorunlardan olumsuz etkilenen çocukların maddi ve manevi kaynaklarında azalma olurken, beklenmedik bir şekilde sorunlardan olumlu etkilenen bireylerin de manevi kaynaklarının azaldığı ortaya çıkmıştır. Analizler sonucunda sorunlardan olumsuz açıdan etkilenen bireylerin olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın olduğu tespit edilirken, sorunlardan olumlu yönde etkilenenlerin olumsuz zaman perspektifinden uzaklaştığı ortaya çıkmıştır. Ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenen, maddi ve manevi açıdan ailelerinden yeterli desteği göremeyen bireylerin materyalist eğilimler sergiledikleri ve kompulsif satın alma eğilimi gösterdikleri anlaşılmakla birlikte, bu duruma maddi yoksunluktan ziyade manevi yoksunluğun neden olduğu ortaya konulmuştur. Yani tüketime ilişkin eğilimlerde duyguların daha belirleyici olduğu, bireylerin sırf sahiplik için değil başarılı ve mutlu hissetmek için maddi varlıklara yöneldiği tespit edilmiştir. Ailede yaşanan sorunlu durumların kendilerini olumlu yönde etkilediğini belirtenlerin ise bu olumlu duruma rağmen manevi kaynaklarında azalma yaşandığı ortaya çıkmıştır. Bu kişilerin manevi

açından maruz kaldıkları yoksunluk duygusundan uzaklaşmak ve mutlu hissetmek için materyalist eğilimler sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ailede yaşanan sorunlardan olumsuz etkilenenlerin de olumlu etkilenenlerin de başarılı görünmek için sergiledikleri materyalist eğilimlerin kompulsif satın almaya neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Geçmişinde yaşadığı ailevi sorunların etkisinde kalan ve olumsuz zaman perspektifine sahip bireylerin materyalist ve kompulsif eğilimler sergiledikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca kompulsif satın alma eğiliminde ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklara kıyasla olumsuz zaman perspektifinin daha büyük bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Genel olarak incelendiğinde, etkisinden bağımsız olarak ailede yaşanan sorunların belirleyici bir şekilde çocuğu duygusal açıdan etkilediği, duyguların ve anıların bireyin maddi varlıklara ilişkin kararlarında önemli bir yere sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Regresyon analizi sonucunda elde edilen ve modelin açıklayıcılık gücünü ifade eden R^2 değerleri incelendiğinde, aralarında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunan değişkenlerin hepsinin arasındaki R^2 değerlerinin çok düşük olduğu görülmüştür (en düşük 0,012 – en yüksek 0,311). Baker ve arkadaşları (2013a) tarafından yapılan ve bu tezle benzer değişkenlerin kullanıldığı (ailede yaşanan sorunlu durumlar, ailenin çocuğa sunabildiği kaynaklar, materyalizm ve kompulsif satın alma) araştırmada da R^2 değerlerinin düşük çıktığı (en düşük 0,00 – en yüksek 0,11) bilindiğinden, bu değişkenlerin bir arada kullanıldığı bir modelin açıklayıcılık gücünün düşük çıkmasının beklenen bir durum olduğunu göstermektedir.

İleride yapılacak çalışmalarda yol gösterici olması açısından tezin bu aşamasında çeşitli önerilerde bulunulacaktır. Detaylı şekilde yapılan literatür taraması, verilerin toplanması sürecindeki deneyimler ve analiz sonucunda elde edilen bulgular ışığında bundan sonra yapılacak çalışmalara fayda sağlaması açısından şu önerilerin aktarılması uygun görülmüştür.

- ✓ Aynı ebeveynler tarafından büyütölmelerine, aynı aile yapısı içerisinde yaşamalarına rağmen her bir kardeşin ailede yaşanan durumları sorun olarak algılamasında farklılıklar olabileceğinin dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu açıdan ailede yaşanan olası sorunları maddeler halinde sıralamak yerine bunların gerçekten sorun teşkil edip etmediğinin anlaşılması için belirli kriterler getirilebilir. Örneğın bu araştırma özelinde aile içi iletişimsizliğin gerçekten sorun olarak algılanabilecek bir boyutta olup olmadığının anlaşılması için aileyle ne sıklıkla vakit geçirildiğı, aile üyelerinin birbirleriyle günlük yaşantılarında olup biteni konuşup konuşmadığı, aile üyeleriyle sıkıntılı bir durumun paylaşılması halinde bunun ne sıklıkla sözlü veya fiziksel tartışmaya dönüştüğü gibi alt kriterler belirlenebilir. Her bir alt maddeden elde edilecek veriler ışığında aile içi iletişimsizliğin gerçekten ciddi bir boyuta ulaşp ulaşmadığı anlaşılabilir.

- ✓ Çocuk gelişimi ve aile üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Kanadalı tıp doktoru Gabor Maté (2000: 67) her çocuk özelinde ebeveynler arası ilişkilerin, ekonomik koşulların, çocukla ebeveyn arasındaki duygusal durumların değişikliğe uğramasını temel alarak, ikiz çocuklar da dahil olmak üzere hiçbir kardeşin aynı ebeveyne sahip olmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde çocuk psikolojisi alanındaki çalışmalarıyla bilinen İngiliz psikiyatrist Donald W. Winnicott (1995: 42-43) da hamile kalındığı andan itibaren anne ve baba arasındaki ilişkinin her bir çocuk için farklılaşabileceğine vurgu yaparak, ebeveynlerin her bir kardeş için farklı hisleri olabileceğini, ebeveynlerin sahip olduğu çocukların her birine karşı farklı davranışlar sergileyebileceklerini belirtmiş ve aynı anne-babaya sahip olmalarına, aynı evde büyümelerine rağmen kardeşlerin birbirlerinden çok farklı olabileceğini ifade etmiştir. Her bir kardeşin farklı psikolojik, bilişsel ve ekonomik durumlardaki anne-babalar tarafından büyütülmüş olmaları göz önünde bulundurulduğunda, aynı ailevi sorunları yaşamış olmalarına rağmen ebeveynlerle kurulan duygusal bağın her bir kardeş için farklı olması çocuğun ailevi sorunlardan etkilenme derecesini etkileyebilmektedir. Bu nedenle aynı hanede büyümüş kardeşlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi araştırmaya derinlik kazandırabilir.
- ✓ Birden fazla çocuk sahibi aileler özelinde yapılacak bir araştırmada ailede yaşanan sorunlu durumlara ‘ebeveynlerin kardeşler arasında ayırım yapması’, cinsiyet rolleri göz önünde bulundurulduğunda ‘ebeveynler arası çatışma, ebeveynlerin tartışması veya kavga etmesi,’ gibi daha sıklıkla rastlanabilecek sorunlar ailede yaşanan sorunlu durumların genişletilmesinde kullanılabilir. Ayrıca Türkiye’nin çok göç alan bir ülke olmasından kaynaklı ‘yaşanılan ülkeden göç edilmesi ya da göç nedeniyle aile üyelerinden ayrı kalınması’ gibi maddeler de eklenebilir.
- ✓ Literatürde yer alan benzer sorunların anne ya da babayla yaşanması arasındaki algısal farklılıklar gözetilerek, ailede yaşanan sorunlu durumlar her iki ebeveyn için de ayrı ayrı sorularak, anne ya da babayla yaşanan sorunların diğer değişkenlerle arasında bir farklılık olup olmadığına bakılabilir.
- ✓ Ailede yaşanan sorunlu durumların yorumlanması kişinin karakteristik özelliklerine göre farklılık yaratacağından, araştırmaya kişilik özelliklerini ölçen değişkenlerin eklenmesi hem ailede yaşanan sorunlu durumlar hem de zaman perspektifi açısından daha sağlıklı sonuçlar verebilir.
- ✓ Ailenin çocuğa sunabildiği kaynakların ne derece yeterli algılandığı kişinin yaşamdan beklentisi, inanç sistemi ve genel olarak sahip olduklarından tatmin olma düzeyiyle yakından ilintili olduğundan kaynakların yeterli ya da yetersiz olarak algılanmasına etki eden bu faktörlerin gözetilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

- ✓ Geniş aile üyeleri, akrabalar ve büyükanne/büyükbaba gibi üst soyların çocuk üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, ebeveynlerin yetemediği durumlarda bahsedilen diğer aile üyelerinin ne ölçüde çocuğa destek sağladıklarının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Ebeveyn tarafından sunulan kaynaklarla diğer aile üyelerinin sağladıkları duygusal ya da finansal destek arasında materyalizm ve kompulsif satın alma açısından farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi literatüre katkı sunabilir.
- ✓ Benzer bir konuda, özellikle okul çağındaki bireyler üzerinde yapılacak bir araştırmada Richin ve Dawson (1992)'in üç alt boyuttan oluşan (maddi edinim, mutluluk ve başarı) materyalizm ölçeği yerine Ger ve Belk (1996)'in dört alt boyuttan oluşan (sahip olma, cömert olmama/cimrilik, kıskançlık/imrenme ve saklama/muhafaza etme) materyalizm ölçeğinin kullanılması alt boyutları itibariyle akranlarla kurulan ilişkileri de gözettiği için daha uygun olabilir. Ayrıca ailede yaşanan sorunlu durumlara ilişkin yapılacak bir çalışmada kişilik özellikleri değişken olarak kullanılacaksa Richin ve Dawson (1992)'in kişisel değerleri temel aldığı ölçek yerine Ger ve Belk (1996)'in kişiliği odak noktasına aldığı ölçeğin kullanılması daha sağlıklı sonuçlar verebilir.
- ✓ Kompulsif satın alma gerçekleştiren bireylerin genel nüfusa oranının düşük olması göz önünde bulundurulduğunda, enflasyonun yüksek olduğu ülkelerdeki tüketiciler üzerinde yapılacak bir çalışmada kompulsif satın alma davranışı ve davranış sonrasına ilişkin alt boyutları yerine, bu araştırmadaki gibi eğilimi ölçen alt boyutunun kullanılması hedef kitleye ulaşmak açısından faydalı olabilir.
- ✓ Analiz sonuçlarında maddi kaynaklar yerine manevi kaynakların değişkenleri daha iyi açıkladığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle ileride yapılacak çalışmalarda manevi/duygusal kaynaklara odaklanması anlamlı sonuçlara erişilmesinde katkı sağlayacaktır.
- ✓ Zaman perspektifini ölçmek için Zimbardo ve Boyd (1999) tarafından geliştirilen orijinal ölçek ve sonradan oluşturulan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik açısından benzer sonuçlar vermesi göz önünde bulundurularak, ileriki çalışmalarda madde sayısı daha kısa bir ölçek tercih edilebilir.
- ✓ Zaman geçtikçe geçmişe dair düşüncelerde yumuşama olabileceği ve kişilerin yaş aldıkça zaman perspektiflerinin değişebileceği gibi etmenler dikkate alındığında, geçmişte ailede yaşanan sorunla şimdiki zaman arasında geçen sürenin de hesaba katılması faydalı olacaktır. Üzerinden göreceli olarak az zaman geçmiş bir olayın etkisinin, aradan yıllar geçmiş bir olaya kıyasla daha güçlü olabileceğinin dikkate alınması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Abrams, M. S. (2001), "Resilience in Ambiguous Loss", *American Journal of Psychotherapy*, 55/2: 283-291.
- Adams, C. M. (2006), "The Consequences of Witnessing Family Violence on Children and Implications for Family Counselors", *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 14/4: 334-341. doi: 10.1177/1066480706290342
- Ainsworth, M. D. S. (1985), "Patterns of Infant-Mother Attachments: Antecedents and Effects on Development", *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 61/9: 771-791.
- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M. V., Stayton, D. J. (1969), "Individual Differences in Strange-Situational Behaviour of One-Year-Olds", *The Johns Hopkins University*.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., Wall, S. (2014), *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*, Psychology Press. ISBN: 978-1-315-80242-8
- Akirmak, U. (2019), "The Validity and Reliability of the Zimbardo Time Perspective Inventory in a Turkish Sample", *Current Psychology*, 40. doi: 10.1007/s12144-019-0153-3
- Aksoy, B., Akpınar, A., Özkara, B. Y. (2022), "The Impact of Neuroticism on Compulsive Buying Behavior: The Mediating Role of the Past-Negative Time Perspective and the Moderating Role of the Consumer's Need for Uniqueness", *Journal of Marketing Theory and Practice*, 1-16. doi: 10.1080/10696679.2022.2076247
- Allen, K. R. (2016), "Feminist Theory in Family Studies: History, Reflection, and Critique", *Journal of Family Theory & Review*, 8: 207-224. doi: 10.1111/jftr.12133
- Allen, M. W., Wilson, M. (2005), "Materialism and Food Security", *Appetite*, 45/3: 314-323. doi: 10.1016/j.appet.2005.06.005
- Alwin, D. F. (2001), "Parantel Values, Beliefs, and Behavior: A Review and Promulga for Research into the New Century", Hofferth, S. L., Owens T. J. (Ed.), *Children at the Millennium: Where Have We Come From, Where Are We Going?* (Volume 6), Elsevier Science Ltd: 97-139. ISBN: 0-7623-0776-5
- Alwin, D. F., Felmlee, D. H., Kreager, D. A. (2018), "Together Through Time: Social Networks and the Life Course", Alwin, D. F., Felmlee, D. H., Kreager D. A. (Ed.), *Social Networks and the Life Course: Integrating the Development of Human Lives and Social Relational Networks* (Volume 2), Springer: 3-26. doi: 10.1007/978-3-319-71544-5
- Amato, P. R., Ochiltree, G. (1986), "Family Resources and the Development of Child Competence", *Journal of Marriage and Family*, 48/1: 47-56. doi: 10.2307/352227
- Anagnostopoulos, F., Griva, F. (2012), "Exploring Time Perspective in Greek Young Adults: Validation of the Zimbardo Time Perspective Inventory and Relationships with Mental Health Indicators", *Social Indicators Research*, 106/1: 41-59. doi: 10.1007/s11205-011-9792-y
- Andersson, G. (2002), "Children's Experience of Family Disruption and Family Formation: Evidence from 16 FFS Countries", *Demographic Research*, 7: 343-364. doi: 10.4054/DemRes.2002.7.7
- Aquino, T., Brand, J. E., Torche, F. (2022), "Unequal Effects of Disruptive Events", *Sociology Compass*, 16/4. doi: 10.1111/soc4.12972
- Aries, P. (1962), *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, (Çev. R. Baldick), Jonathan Cape Ltd.

- Aronson, P. (2007), "Growing Up Alone: The Absence of Young Women's Positive Life Models", Macmillan, R. (Ed.), *Constructing Adulthood: Agency and Subjectivity in Adolescence and Adulthood* (Volume 11), Elsevier Ltd: 69-95. ISBN-13: 978-0-7623-1201-6, doi: 10.1016/S1040-2608(06)11003-5
- Arstila, V., Lloyd, D. (2014), "Subjective Time: From Past to Future", Arstila, V., Lloyd, D. (Ed.), *Subjective Time: The Philosophy, Psychology, and Neuroscience of Temporality*, The MIT Press: 309-321. ISBN: 978-0-262-01994-1
- Atay, E. G., Sirgy, J. (2008), "Developing a New Measure of Materialism", Lee, A. L., Soman, D. (Ed.), *Advances in Consumer Research* (Volume 35), Association for Consumer Research: 907-908. ISBN: 0-915552-61-2
- Baker, A., Mathur, A., Fatt, C. K., Moschis, G. P., Rigdon, E. E. (2013b), "Using the Life Course Paradigm to Explain Mechanisms that Link Family Disruptions to Compulsive Buying", *Journal of Consumer Affairs*, 47/2: 263-288. doi: 10.1111/joca.12008
- Baker, A. M., Moschis, G. P., Benmoyal-Bouzaglo, S., Pizzutti dos Santos, C. (2013a), "How Family Resources Affect Materialism and Compulsive Buying: A Cross-Country Life Course Perspective", *Cross-Cultural Research*, 47/4: 335-362. doi: 10.1177/1069397112473074
- Baldassar, L. (2016), "Mobilities and Communication Technologies: Transforming Care in Family Life", Kilkey, M., Palenga-Möllennebeck, E. (Ed.), *Family Life in an Age of Migration and Mobility: Global Perspectives Through the Life Course*, Macmillan Publishers Ltd: 19-42. ISBN: 978-1-137-52099-9, doi: 10.1057/978-1-137-52099-9_2
- Bandalos, D. L. (2018), *Measurement Theory and Applications for the Social Sciences*. The Guilford Press. ISBN: 9781462532131
- Barker, L. H., Berry, K. D. (2009), "Developmental Issues Impacting Military Families with Young Children During Single and Multiple Deployments", *Military medicine*, 174/10: 1033-1040. doi: 10.7205/MILMED-D-04-1108
- Barnes, H. L., Olson, D. H. (1985), "Parent-Adolescent Communication and the Circumplex Model", *Child Development*, 56/2: 438-447. doi: 10.2307/1129732
- Barranti, C. C. R. (1985), "The Grandparent/Grandchild Relationship: Family Resource in an Era of Voluntary Bonds", *Family Relations*, 34/3: 343-352. doi: 10.2307/583572
- Bavelas, J. B., Segal, L. (1982), "Family Systems Theory: Background and Implications", *Journal of Communication*, 32/3: 99-107. doi: 10.1111/j.1460-2466.1982.tb02503.x
- Baykara-Krumme, H., Erlinghagen, M., Mansfeld, L. (2021), "Disruption of Family Lives in the Course of Migration: 'Tied Migrants' and Partnership Breakup Patterns Among German (R) Emigrants", Erlinghagen, M., Ette, A., Schneider, N. F., Witte N. (Ed.), *The Global Lives of German Migrants: Consequences of International Migration Across the Life Course*, Springer: 173-186. ISBN: 978-3-030-67498-4, doi: 10.1007/978-3-030-67498-4_10
- Befu, H. (1977), "Social Exchange", *Annual Review of Anthropology*, 6/1: 255-281. doi: 10.1146/annurev.an.06.100177.001351
- Belk, R. W. (1984), "Three Scales to Measure Constructs Related to Materialism: Reliability, Validity, and Relationships to Measures of Happiness", Kinnear, T. C. (Ed.), *Advances in Consumer Research* (Volume 1), Association for Consumer Research: 291-297.

- Bengtson, V.L., Allen, K.R. (2009), "The Life Course Perspective Applied to Families Over Time", Boss, P., Doherty, W.J., LaRossa, R., Schumm, W.R., Steinmetz, S.K. (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods*, Boston, Springer: 469-504. doi: 10.1007/978-0-387-85764-0_19
- Benson, A. L., Gengler, M. (2004), "Treating Compulsive Buying", Coombs, R. H. (Ed.), *Handbook of Addictive Disorders: A Practical Guide to Diagnosis and Treatment*, John Wiley & Sons, Inc: 451-491. ISBN: 0-471-23502-4
- Berman, G. (1977), "Family Disruption and its Effects", Steinhauer, P. D., Rae-Grant, Q. (Ed.), *Psychological Problems of the Child and His Family*, Macmillan of Canada: 371-382. ISBN: 978-1-349-81464-0
- Betz, G., Thorngren, J. M. (2006), "Ambiguous Loss and the Family Grieving Process", *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 14/4: 359-365. doi: 10.1177/1066480706290052
- Bianchi, S. M., Mattingly, M. J. (2004), "Time, Work, and Family in the United States", Giele, J. Z., Holst E. (Ed.), *Changing Life Patterns in Western Industrial Societies* (Volume 8), Elsevier Ltd. ISBN: 0-7623-1020-0, doi: 10.1016/S1040-2608(03)08005-5
- Black, D. W. (2007), "Compulsive Buying Disorder: A Review of the Evidence", *CNS Spectrums*, 12/2: 124–132. doi: 10.1017/s1092852900020630
- Black, D. W., Repertinger, S., Gaffney, G. R., Gabel, J. (1998), "Family History and Psychiatric Comorbidity in Persons With Compulsive Buying: Preliminary Findings", *American Journal of Psychiatry*, 155/7: 960–963. doi: 10.1176/ajp.155.7.960
- Blau, P. M. (1964), *Exchange and Power in Social Life*, John Wiley & Sons, Inc.
- Bleuler, E. (1934), *Textbook of Psychiatry*, (Çev. A. A. Brill), New York: The Macmillan Company.
- Block, R., A. (1989), "Experiencing and Remembering Time: Affordances, Context, and Cognition", Iris, L., Zakay D. (Ed.), *Time and Human Cognition: A Life-Span Perspective*, Elsevier Science Publishers B. V: 333-363. ISBN: 0-444-87379-1
- Boss, P. (1992), "Primacy of Perception in Family Stress Theory and Measurement", *Journal of Family Psychology*, 6/2: 113–119. doi: 10.1037/0893-3200.6.2.113
- Boss, P. G. (1993), "The Reconstruction of Family Life with Alzheimer's Disease: Generating Theory to Lower Family Stress from Ambiguous Loss", Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., Steinmetz, S. K. (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*, Springer Science & Business Media: 163-166, e-ISBN: 978-0-387-85764-0, doi: 10.1007/978-0-387-85764-0
- Boss, P. (1999), *Ambiguous Loss: Learning to Live with Unresolved Grief*, Harvard University Press. ISBN: 0-674-01738-2
- Boss, P. (2004), "Ambiguous Loss Research, Theory, and Practice: Reflections After 9/11" *Journal of Marriage and Family*, 66/3: 551-566. doi: 10.1111/j.0022-2445.2004.00037.x
- Bowen, M. (2004), *Family Therapy in Clinical Practice*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. ISBN: 0-87668-761-3
- Bowlby, J. (1986), "The Nature of the Child's Tie to his Mother", Buckley, P. (Ed.), *Essential Papers on Object Relations*, New York University: 153-199. ISBN: 0-8147-1079-4
- Bretherton I. (1993), "Theoretical Contributions from Developmental Psychology", Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., Steinmetz, S. K. (Ed.), *Sourcebook of Family*

- Theories and Methods: A Contextual Approach*, Springer Science & Business Media: 275-297. e-ISBN: 978-0-387-85764-0, doi: 10.1007/978-0-387-85764-0
- Bronfenbrenner, U. (1979), *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*, Harvard University Press. ISBN: 0-674-22457-4
- Bronfenbrenner, U. (2005), *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development*, Sage Publications, Inc. ISBN: 0-7619-2711-5
- Bronfenbrenner, U., Evans, G. W. (2000), "Developmental Science in the 21st Century: Emerging Questions, Theoretical Models, Research Designs and Empirical Findings", *Social Development*, 9/1: 115-125. doi: 10.1111/1467-9507.00114
- Bronfenbrenner, U., Morris, P. A. (2006), "The Bioecological Model of Human Development", Lerner, R. M. (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Theoretical Models of Human Development*, (Volume:1, 6th edition), John Wiley & Sons Inc: 793–828. ISBN 0-471-27287-6
- Brothers, A., Chui, H., Diehl, M. (2014), "Measuring Future Time Perspective Across Adulthood: Development and Evaluation of a Brief Multidimensional Questionnaire", *The Gerontologist*, 54/6: 1075-1088. doi: 10.1093/geront/gnu076
- Brown, J. (1999), "Bowen Family Systems Theory and Practice: Illustration and Critique", *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 20/2: 94-103. doi: 10.1002/j.1467-8438.1999.tb00363.x
- Brown, S., Hirschman, E. C., Maclaran, P. (2011), "Always Historicize! Researching Marketing History in A Post-Historical Epoch", *Marketing Theory*, 1/1: 49-89. doi: 10.1177/147059310100100103
- Brückner, H., Mayer, K. U. (2005), "De-Standardization of the Life Course: What it Might Mean? And If it Means Anything, Whether it Actually Took Place?", Macmillan, R. (Ed.), *Advances in Life Course Research: The Structure of The Life Course: Standardized? Individualized? Differentiated?* Elsevier: 27-53. ISBN: 0-7623-1193-2
- Buchanan, A., Rotkirch, A. (2021), "The Role of Brothers and Sisters in Changing Times", Buchanan, A., & Rotkirch, A. (Ed.), *Brothers and Sisters: Sibling Relationships Across the Life Course*, Palgrave Macmillan: 3-21. ISBN: 978-3-030-55985-4, doi: 10.1007/978-3-030-55985-4_1
- Butters, J. E. (2002), "Family Stressors and Adolescent Cannabis Use: A Pathway to Problem Use", *Journal of Adolescence*, 25/6: 645-654, doi: 10.1006/jado.2002.0514
- Carelli, M. G., Wiberg, B., Wiberg, M. (2011), "Development and Construct Validation of the Swedish Zimbardo Time Perspective Inventory", *European Journal of Psychological Assessment*, 27/4: 220-227. doi: 10.1027/1015-5759/a000076
- Carr, D. (2018), "The Linked Lives Principle in Life Course Studies: Classic Approaches and Contemporary Advances", Alwin, D. F., Felmlee, D. H., Kreager D. A. (Ed.), *Social Networks and the Life Course: Integrating the Development of Human Lives and Social Relational Networks* (Volume 2), Springer: 41-63. doi: 10.1007/978-3-319-71544-5_3
- Chaplin, L. N., Hill, R. P., John, D. R. (2014), "Poverty and Materialism: A Look at Impoverished Versus Affluent Children", *Journal of Public Policy & Marketing*, 33/1: 78-92. doi: 10.1509/jppm.13.050
- Chappel, A. M., Suldo, S. M., Ogg, J. A. (2014), "Associations Between Adolescents' Family Stressors and Life Satisfaction", *Journal of child and family Studies*, 23/1: 76-84. doi: 10.1007/s10826-012-9687-9

- Charlesworth, L. W. (2019), "Middle Childhood", Hutchison, E. D. (Ed.), *Dimensions of Human Behavior: The Changing Life Course* (6th edition), Sage Publications Inc: 369-370. ISBN: 9781544339344
- Cherlin, A. J. (2010), *The Marriage-Go-Round: The State of Marriage and the Family in America Today*. New York: Vintage Books. eISBN: 978-0-307-77351-7
- Costello, A. B., Osborne, J. (2005), "Best Practices In Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the Most from Your Analysis", *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 10/7. doi: 10.7275/jyj1-4868
- Cox, R. (2002), *Shaping Childhood: Themes of Uncertainty in the History of Adult-Child Relationships*, Routledge. ISBN: 0-203-21592-3
- D'Alessio, M., Guarino, A., De Pascalis, V., Zimbardo, P. G. (2003), "Testing Zimbardo's Stanford Time Perspective Inventory (STPI)-Short Form", *Time & Society*, 12/2-3: 333-347, doi: 10.1177/0961463X030122010
- Dawson, C. (2007), *A Practical Guide to Research Methods: A User-Friendly Manual for Mastering Research Techniques and Projects* (3rd edition), Oxford: How To Books Ltd. ISBN: 978-1-84803-223-1
- Di Giulio, P., Carrozza, S. (2007), "The New Role of The Father", Pinnelli, A., Racioppi, F. (Ed.), *Genders in the Life Course: Demographic Issues*, Springer: 135-166. ISBN: 978-1-4020-6002-1
- Dittmar, H. (2004), "Understanding and Diagnosing Compulsive Buying", Coombs, R. H. (Ed.), *Handbook of Addictive Disorders: A Practical Guide to Diagnosis and Treatment*, John Wiley & Sons Inc: 411-450. ISBN: 0-471-23502-4
- Dollahite, D. C. (1991), "Family Resource Management and Family Stress Theories: Toward a Conceptual Integration", *Lifestyles: Family and Economic Issues*, 12/4: 361-377. doi: 10.1007/BF00986852
- Doty, J. L., Mortimer, J. T. (2018), "Trajectories of Mother-Child Relationships Across the Life Course: Links with Adult Well-Being", Alwin, D. F., Felmlee, D. H., Kreager, D. A. (Ed.), *Social Networks and the Life Course: Integrating the Development of Human Lives and Social Relational Networks* (Volume 2), Springer: 391-413. ISBN: 978-3-319-71544-5, doi: 10.1007/978-3-319-71544-5_18
- Doucet, A. (2017), "The Ethics of Care and the Radical Potential of Fathers 'Home Alone on Leave': Care as Practice, Relational Ontology, and Social Justice", O'Brien, M., Wall, K. (Ed.), *Comparative Perspectives on Work-Life Balance and Gender Equality: Fathers on Leave Alone* (Volume 6), Springer Open: 11-28. ISBN: 978-3-319-42970-0, doi: 10.1007/978-3-319-42970-0_2
- Douglas, J. E., Ressler, R. K., Burgess, A. W., Hartman, C. R. (1986), "Criminal Profiling From Crime Scene Analysis", *Behavioral Sciences & the Law*, 4/4: 401-421. doi: 10.1002/bsl.2370040405
- Drake, L., Duncan, E., Sutherland, F., Abernethy, C., Henry, C. (2008), "Time Perspective and Correlates of Wellbeing", *Time & Society*, 17/1: 47-61. Doi: 10.1177/0961463X07086304
- Droit-Volet, S. (2014), "What Emotions Tell Us About Time", Arstila, V., Lloyd, D. (Ed.), *Subjective Time: The Philosophy, Psychology, and Neuroscience of Temporality*, The MIT Press: 477-506. ISBN: 978-0-262-01994-1

- Drozdz, L. M., Bala, N. (2017), "Introduction". Judge, A. M., Deutsch, R. M. (Ed.), *Overcoming Parent–Child Contact Problems: Family-Based Interventions for Resistance, Rejection, and Alienation*, Oxford University Press: 1-9. ISBN: 978-0-19-023520-8
- Dunkel, C. S., Weber, J. L. (2010), "Using Three Levels of Personality to Predict Time Perspective", *Current Psychology*, 29: 95-103. doi: 10.1007/s12144-010-9074-x
- Dunst, C. J., Leet, H. E. (1987), "Measuring the Adequacy of Resources in Households with Young Children", *Child: Care, Health and Development*, 13/2: 111-125. doi: 10.1111/j.1365-2214.1987.tb00528.x
- Durkheim, E. (2010), *Sociology and Philosophy*, (Çev. D.F. Pocock), Routledge. ISBN-13: 978-0-203-09236-1
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S. Çinko, M. (2018), *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. (7. Basım), İstanbul: Beta Yayıncılık. ISBN: 978-605-242-225-0
- Duvall, E. M. (1958), "Implications for Education Through the Family Life Cycle", *Marriage and Family Living*, 20/4: 334-343. doi: 10.2307/348255
- Duvall, E. M. (1988), "Family Development's First Forty Years", *Family Relations*, 37/2: 127-134. doi: 10.2307/584309
- Edwards, E. A. (1993), "Development of a New Scale for Measuring Compulsive Buying Behavior", *Financial Counseling and Planning*, 4/1: 67-85.
- Elder Jr, G. H., Giele, J. Z. (2009), *The Craft of Life Course Research*, The Guilford Press. ISBN 978-1-60623-320-7
- Elster, J. (1999), "Emotion and Addiction: Neurobiology, Culture, and Choice", Elster, J. (Ed.), *Addiction: Entries and Exits*, New York, Russell Sage Foundation: 239-276. ISBN: 0-87154-235-8
- Emerson, R. M. (1976), "Social Exchange Theory", *Annual Review of Sociology*, 2: 335-362.
- Engels, F. (1975), *The Origin of the Family, Private Property, and the State: In the light of the Researches of Lewis H. Morgan*, (3rd edition), Leacock, E. B., (Ed.) New York: International Publishers. ISBN: 0-7178-0359-7
- Ergin, E. A. (2010), "Compulsive Buying Behavior Tendencies: The Case of Turkish Consumers", *African Journal of Business Management*, 4/3: 333-338.
- Erikson, E., H. (1987), *Childhood and Society*, Paladin Grafton Books. ISBN: 0-586-08356-1
- Everitt, B. S. (1975), "Multivariate Analysis: The Need for Data, and Other Problems", *The British Journal of Psychiatry*, 126/3: 237–240. doi: 10.1192/bjp.126.3.237
- Faber, A. J., Willerton, E., Clymer, S. R., MacDermid, S. M., Weiss, H. M. (2008), Ambiguous Absence, Ambiguous Presence: A Qualitative Study of Military Reserve Families in Wartime", *Journal of Family Psychology*, 22/2: 222-230. doi: 10.1037/0893-3200.22.2.222
- Faber, R. J., O'Guinn, T. C. (1992), "A Clinical Screener for Compulsive Buying", *Journal of Consumer Research*, 19/3: 459-469. doi: 10.1086/209315
- Faber, R. J., O'Guinn, T. C. (2008), "Compulsive Buying: Review and Reflection", Haugtvedt, C. P., Herr, P. M., Kardes, F. R. (Ed.), *Handbook of Consumer Psychology*, Taylor & Francis Group LLC: 1039-1056. ISBN-13: 978-0-8058-5603-3

- Faber, R. J., O'Guinn, T. C., Krych, R. (1987), "Compulsive Consumption", Wallendorf, M., Anderson, P. (Ed.), *Advances in Consumer Research* (Volume 14), Association for Consumer Research: 132-135.
- Fagnani, J. (2013), "Life Course and Space: Dual Careers and Residential Mobility Among Upper-Middle-Class Families in the Île-de-France Region", Katz, C., Monk, J. (Ed.), *Full Circles: Geographies of Women over the Life Course*, Routledge: 171-187. ISBN: 978-0-415-07562-6
- Falicov, C. J. (2007), "Working with Transnational Immigrants: Expanding Meanings of Family, Community, and Culture", *Family Process*, 46/2: 157-171. doi: 10.1111/j.1545-5300.2007.00201.x
- Fass, P. S. (2013), "Is There a Story in the History of Childhood?", Fass, P. S., (Ed.), *The Routledge History of Childhood in the Western World*, Routledge: 1-14. ISBN: 978-0-203-07571-5
- Ferraro, J. M. (2004), "Family Patterns", Fass, P. S. (Ed.), *Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society*, (Volume 2), Macmillan Reference USA, ISBN: 0-02-865716-0
- Fieulaine, N., Apostolidis, T. (2015), "Precariousness as a Time Horizon: How Poverty and Social Insecurity Shape Individuals' Time Perspectives", Stolarski, M., Fieulaine, N., van Beek, W. (Ed.), *Time Perspective Theory; Review, Research and Application: Essays in Honor of Philip G. Zimbardo*, Springer: 213-228. ISBN: 978-3-319-07368-2, doi: 10.1007/978-3-319-07368-2_14
- Fine, M. A. (2001), "Marital Conflict in Stepfamilies", Grych, J. H. & Fincham, F. D. (Ed.), *Interparental Conflict and Child Development: Theory, Research and Application*, Cambridge University Press: 363-383. ISBN: 052-165142-5
- Finkelhor, D. (1978), "Psychological, Cultural and Family Factors in Incest and Family Sexual Abuse", *Journal of Marriage and Family Counseling*, 4/4: 41-49. doi: 10.1111/j.1752-0606.1978.tb00539.x
- Fiscella, K., Campbell, T. L. (1999), "Association of Perceived Family Criticism with Health Behaviors", *The Journal of Family Practice*, 48/2: 128-134.
- Fivush, R., Bohanek, J., Robertson, R., Duke, M. (2004), "Family Narratives and the Development of Children's Emotional Well-Being", Pratt, M. W., Fiese, B. H. (Ed.), *Family Stories and the Life Course: Across Time and Generations*, Lawrence Erlbaum Associates Inc: 55-76. ISBN: 1-4106-1030-6
- Forehand, R., Wierson, M., Thomas, A. M., Armistead, L., Kempton, T., Neighbors, B. (1991), "The Role of Family Stressors and Parent Relationships on Adolescent Functioning", *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 30/2: 316-322. doi: 10.1097/00004583-199103000-00023
- Foster, E. M. (2002), "How Economists Think About Family Resources and Child Development", *Child Development*, 73/6: 1904-1914. doi: 10.1111/1467-8624.00513
- Fournier, S., Richins, M. (1991), "Some Theoretical and Popular Notions Concerning Materialism", *Journal of Social Behavior and Personality*, 6/6: 403-414.
- Fox, G. L., Murry, V. M. (2000), "Gender and Families: Feminist Perspectives and Family Research", *Journal of Marriage and Family*, 62/4: 1160-1172. doi: 10.1111/j.1741-3737.2000.01160.x
- Freeman, R., Abel, D., Cowper-Smith, M., Stein, L. (2004), "Reconnecting Children with Absent Parents: A Model for Intervention", *Family Court Review*, 42/3: 439-459. doi: 10.1111/j.174-1617.2004.tb00662.x

- Freud, S. (1910), "The Origin and Development of Psychoanalysis", *American Journal of Psychology*, 21: 181-218.
- Freud, S. (1917), *The History of the Psychoanalytic Movement*, (Çev. A. A. Brill), Nervous and Mental Disease Monograph Series (No. 25).
- Fricker, R.D., Jr. (2017), "Sampling Methods for Online Surveys", Fielding, N. G., Lee, R., M., Blank, G. (Ed.), *The SAGE Handbook of Online Research Methods*, (2nd edition), SAGE Publications Ltd: 162-183. ISBN: 978-1-4739-1878-8
- Fritsch, T. A., Burkhead, J. D. (1981), "Behavioral Reactions of Children to Parental Absence Due to Imprisonment", *Family Relations*, 30/1: 83-88. doi: 10.2307/584240
- Frone, M. R., Russell, M., Cooper, M. L. (1992), "Antecedents and Outcomes of Work-Family Conflict: Testing a Model of the Work-Family Interface", *Journal of Applied Psychology*, 77/1: 65-78. doi: 10.1037/0021-9010.77.1.65
- Fuller, J. A., Warner, R. M. (2000), "Family Stressors as Predictors of Codependency", *Genetic Social and General Psychology Monographs*, 126/1: 5-22.
- Furstenberg Jr, F. F., Teitler, J. O. (1994), "Reconsidering the Effects of Marital Disruption: What Happens to Children of Divorce in Early Adulthood?", *Journal of Family Issues*, 15/2: 173-190. doi: 10.1177/0192513X94015002002
- Garasky, S., Stewart, S. D., Gundersen, C., Lohman, B. J., Eisenmann, J. C. (2009), "Family Stressors and Child Obesity", *Social Science Research*, 38/4: 755-766. doi: 10.1016/j.ssresearch.2009.06.002
- Ger, G., Belk, R. W. (1996), "Cross-Cultural Differences in Materialism", *Journal of Economic Psychology*, 17/1: 55-77. doi: 10.1016/0167-4870(95)00035-6
- Gillies, V., Holland, J., McCarthy, J. R. (2003), "Past/Present/Future: Time and the Meaning of Change in the 'Family'", Allan, G., Jones, G., British Sociological Association (Ed.), *Social Relations and the Life Course*, Palgrave Macmillan Ltd: 33-48. ISBN: 978-0-230-59823-2
- Goddard, H. W., Allen, J. D. (1991), "Using the ABC-X Model to Understand Resilience", *Pre-Conference Theory Construction and Research Methodology Workshop*, Denver, Colorado.
- Goldberg, M. E., Gorn, G. J., Peracchio, L. A., Bamossy, G. (2003), "Understanding Materialism Among Youth", *Journal of Consumer Psychology*, 13/3: 278-288. doi: 10.1207/s15327663jcp1303_09
- Gorsuch, R. L. (2015), *Factor Analysis*, Routledge (Classic edition). ISBN: 978-1-315-73574-0
- Grant, J. (2013), "Parent-Child Relations in Western Europe and North America: 1500-Present", Fass, P. S., (Ed.), *The Routledge History of Childhood in the Western World*, Routledge: 103-134. ISBN: 978-0-203-07571-5
- Green, L. (2016), *Understanding the Life Course: Sociological and Psychological Perspectives*, Polity Press. ISBN-13: 978-0-7456-9796-3
- Griffin, J., Tyrrell, I. Winn, D. (2005), *Freedom From Addiction: The Secret Behind Successful Addiction Busting*, Human Givens Publishing Ltd. ISBN: 1-899398-46-5
- Grondin, S. (2001), "From the Physical Time to the First and Second Moments of Psychological Time", *Psychological Bulletin*, 127/1: 22-44. doi: 10.1037/0033-2909.127.1.22

- Grougiou, V., Moschis, G. P. (2015), "Antecedents of Young Adults' Materialistic Values", *Journal of Consumer Behaviour*, 14/2: 115-126. doi: 10.1002/cb.1505
- Grych, J. H., Fincham, F. D. (2001), *Interparental Conflict and Child Development: Theory, Research and Application*, Cambridge University Press. ISBN: 052-165142-5
- Hair, J. F. Jr., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. (2019), *Multivariate Data Analysis*, (8th edition), Cengage Learning EMEA. ISBN: 978-1-4737-5654-0
- Harber, K. D., Zimbardo, P. G., Boyd, J. N. (2003), "Participant Self-Selection Biases as a Function of Individual Differences in Time Perspective", *Basic and Applied Social Psychology*, 25/3: 255-264. doi: 10.1207/S15324834BASP2503_08
- Harris, J. R. (2009), "Attachment Theory Underestimates the Child", *Behavioral and Brain Sciences*, 32/1: 1-67. doi: 10.1017/S0140525X09000119
- Hassay, D. N., Smith, M. C. (1996), "Compulsive Buying: An Examination of the Consumption Motive", *Psychology and Marketing*, 13/8: 741-752. doi: 10.1002/(SICI)1520-6793(199612)13:8<741::AID-MAR2>3.0.CO;2-F
- Hazan, C., Shaver, P. R. (1994), "Deeper into Attachment Theory", *Psychological Inquiry*, 5/1: 68-79. doi: 10.1207/s15327965pli0501_15
- Henry, C. S., Hubbard, R. L., Struckmeyer, K. M., Spencer, T. A. (2018), "Family Resilience and Caregiving", Bailey, W. A., Harrist, A. W. (Ed.), *Emerging Issues in Family and Individual Resilience: Family Caregiving- Fostering Resilience Across the Life Course* Springer International Publishing: 1-26. ISBN: 978-3-319-64783-8, doi: 10.1007/978-3-319-64783-8_1
- Henson, R. K., Roberts, J. K. (2006), "Use of Exploratory Factor Analysis in Published Research: Common Errors and Some Comment on Improved Practice", *Educational and Psychological measurement*, 66/3: 393-416. doi: 10.1177/0013164405282485
- Hesse, E. (1999), "The Adult Attachment Interview: Historical and Current Perspectives", Cassidy, J., Shaver, P. A. (Ed.), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, Guilford Press. ISBN: 1-57230-087-6
- Hewitt, B. (2013), "Who Gets Divorced? The Social Determinants of Marital Separation over the Life Course", Evans, A., Baxter, J. (Ed.), *Negotiating the Life Course: Stability and Change in Life Pathways* (Volume 1), Springer Science+Business Media Dordrecht: p. 121-144. ISBN: 978-90-481-8912-0, doi: 10.1007/978-90-481-8912-0_7
- Hill, R. (1958), "Generic Features of Families Under Stress", *Social Casework*, 39/2-3: 139-150. doi:10.1177/1044389458039002-318
- Hill, R. (1986), "Life Cycle Stages for Types of Single Parent Families: Of family Development Theory", *Family Relations*, 35/1: 19-29. doi: 10.2307/584278
- Hirschi, T. (2017), *Causes of Delinquency: With a New Introduction by the Author*, Routledge. ISBN: 978-0-7658-0900-1
- Hobfoll, S. E., Spielberger, C. D. (1992), "Family stress: Integrating Theory and Measurement", *Journal of Family Psychology*, 6/2: 99-112. doi: 10.1037/0893-3200.6.2.99
- Hoch, S. J., Loewenstein, G. F. (1991), "Time-Inconsistent Preferences and Consumer Self-Control", *Journal of Consumer Research*, 17/4: 492-507. doi: 10.1086/208573
- Holman, E. A. (2015), "Time Perspective and Social Relations: A Stress and Coping Perspective", Stolarski, M., Fieulaine, N., van Beek, W. (Ed.), *Time Perspective Theory: Review, Research*

- and Application: Essays in Honor of Philip G. Zimbardo*, Springer: 419-436. ISBN: 978-3-319-07368-2, doi: 10.1007/978-3-319-07368-2_27
- Holman, E. A., Zimbardo, P. G. (2009), "The Social Language of Time: The Time Perspective-Social Network Connection", *Basic and Applied Social Psychology*, 31/2: 136-147. doi: 10.1080/01973530902880415
- Homans, G. C. (1958), "Social Behavior as Exchange", *American Journal of Sociology*, 63/6: 597-606. doi: 10.1086/222355
- Hoyer, W. D., MacInnis, D. J. (2010), *Consumer Behavior* (5th edition), South-Western. ISBN-13: 978-0-547-07992-9
- Hutchison, E. D. (2019), *Dimensions of Human Behavior: The Changing Life Course* (6th edition), Sage Publications Inc. ISBN: 9781544339344
- Hurrelmann, K., Bauer, U. (2018), *Socialisation During the Life Course*. Routledge. ISBN: 978-1-315-14480-1
- Inglehart, R. (1990), *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, New Jersey: Princeton University Press. ISBN 0-691-02296-8
- Islam, T., Wei, J., Sheikh, Z., Hameed, Z., Azam, R. I. (2017), "Determinants of Compulsive Buying Behavior Among Young Adults: The Mediating Role of Materialism", *Journal of Adolescence*, 61: 117-130. doi: 10.1016/j.adolescence.2017.10.004
- Jackson, P. B., Berkowitz, A. (2005), "The Structure of The Life Course: Gender and Racioethnic Variation in the Occurrence and Sequencing of Role Transitions", Macmillan, R. (Ed.), *The Structure of The Life Course: Standardized? Individualized? Differentiated?* (Volume 9), Elsevier: 55-90. ISBN: 0-7623-1193-2, doi: 10.1016/S1040-2608(04)09003-3
- Jackson, J. S., Jayakody, R., Antonucci, T. C. (1996), "Exchanges Within Black American Three-Generation Families: The Family Environment Context Model", Hareven, T. K. (Ed.), *Aging and Generational Relations Over The Life Course: A Historical and Cross-Cultural Perspective*, Walter de Gruyter & Co: 347-377. ISBN: 3-11-013875-1
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017), *Family, Self, and Human Development Across Cultures: Theory and Applications*, Routledge, (Classic edition). ISBN: 978-1-315-20528-1
- Kalil, A. (2013), "Effects of the Great Recession on Child Development", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 650/1: 232–250. doi: 10.1177/0002716213500453
- Kanai, R. (2014), "Illusory Distortion of Subjective Time Perception", Arstila, V., Lloyd, D. (Ed.), *Subjective Time: The Philosophy, Psychology, and Neuroscience of Temporality*, The MIT Press: 343-354. ISBN: 978-0-262-01994-1
- Kaplan, R., Manicavasagar, V. (2001), "Is There a False Memory Syndrome? A Review of Three Cases", *Comprehensive Psychiatry*, 42/4: 342-348. doi: 10.1053/comp.2001.24588
- Karagöz, Y. (2017), *SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*. (1. basım) Sivas: Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-320-811-2
- Kashani, J. H., Daniel, A. E., Dandoy, A. C., Holcomb, W. R. (1992), "Family Violence: Impact on Children", *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31/2: 181-189. doi: 10.1097/00004583-199203000-00001
- Kasser, T. (2002), *The High Price of Materialism*, The MIT Press. ISBN: 0-262-11268-X

- Kasser, T., Ryan, R. M., Zax, M., Sameroff, A. J. (1995), "The Relations of Maternal and Social Environments to Late Adolescents' Materialistic and Prosocial Values", *Developmental Psychology*, 31/6: 907-914. doi: 10.1037/0012-1649.31.6.907
- Kelley, H. H., Holmes, J. G., Kerr, N. L., Reis, H. T., Rusbult, C. E., Van Lange, P. A. (2003), *An Atlas of Interpersonal Situations*, Cambridge University Press. ISBN-13: 978-0-511-07310-6
- Keough, K. A., Zimbardo, P. G., Boyd, J. N. (1999), "Who's Smoking, Drinking, and Using Drugs? Time Perspective as a Predictor of Substance Use", *Basic and Applied Social Psychology*, 21/2: 149-164, doi: 10.1207/S15324834BA210207
- Kerr, M. E., Bowen, M. (1988), *Family Evaluation: An Approach Based on Bowen Theory - The Role of the Family as an Emotional Unit that Governs Individual Behavior and Development*, Penguin Books Canada Ltd. ISBN: 0-393-70056-9
- Khalid, A., Qadeer, F. (2018), *Rising Consumer Materialism: A Threat to Sustainable Happiness*, Routledge Focus. ISBN:978-1-351-25692-6.
- Kiernan, K. E. (1992), "The Impact of Family Disruption in Childhood on Transitions Made in Young Adult Life", *Population Studies*, 46/2: 213–234. doi: 10.1080/0032472031000146206
- Kingsbury, N., Scanzoni J. (1993), "Structural-Functionalism", Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., Steinmetz, S. K. (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*. Springer Science & Business Media: 195-217. e-ISBN: 978-0-387-85764-0, doi: 10.1007/978-0-387-85764-0
- Klicperová-Baker, M., Košťál, J., Vinopal, J. (2015), "Time Perspective in Consumer Behavior", Stolarski, M., Fieulaine, N., van Beek, W. (Ed.), *Time Perspective Theory: Review, Research and Application: Essays in Honor of Philip G. Zimbardo*, Springer: 353-369. ISBN: 978-3-319-07368-2, doi: 10.1007/978-3-319-07368-2_23
- Kolesovs, A. (2009), "Factorial Validity of the Latvian and Russian Versions of the Zimbardo Time Perspective Inventory in Latvia", *Baltic Journal of Psychology*, 10/1–2: 55–64.
- Konovsky, M. A., Pugh, S. D. (1994), "Citizenship Behavior and Social Exchange", *Academy of Management Journal*, 37/3: 656–669. doi: 10.5465/256704
- Košťál, J., Klicperova-Baker, M., Lukavská, K., Lukavský, J. (2015), "Short Version of the Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI–short) with and without the Future-Negative Scale, Verified on Nationally Representative Samples. *Time & Society*, 25/2: 1-24. doi: 10.1177/0961463X15577254
- Kotler, P., Lee, N. R. (2009), *Up and Out of Poverty: The Social Marketing Solution*, Pearson Education Inc. ISBN-10: 0-13-714100-9.
- Kraepelin, E. (1915). *Clinical Psychiatry: A Text Book for Students and Physicians*. (Çev. A. R. Diefendorf), London: The Macmillan Company.
- Kreyenfeld, M., Trappe, H. (2020). *Parental Life Courses After Separation and Divorce in Europe*, (Volume 12), Springer Open. ISBN: 978-3-030-44575-1, doi: 10.1007/978-3-030-44575-1
- Kumagai, F. (2016), "Introduction: Toward a Better Understanding of Family Violence in Japan", Kumagai, F., Ishii-Kuntz, M. (Ed.), *Family Violence in Japan: A Life Course Perspective*, Springer: 1-48. ISBN 978-981-10-0057-7, doi: 10.1007/978-981-10-0057-7_1
- Kumar, V., Leone, R. P., Aaker, D. A., Day, G. S. (2019), *Marketing Research*, (13th edition), John Wiley & Sons Inc. ISBN: 978-1-119-49758-5

- Laghi, F., Baiocco, R., Liga, F., Guarino, A., Baumgartner, E. (2013), "Identity Status Differences Among Italian Adolescents: Associations with Time Perspective", *Children and Youth Services Review*, 35/3: 482-487. doi: 10.1016/j.childyouth.2012.12.018
- Laghi, F., D'Alessio, M., Pallini, S., Baiocco, R. (2008), "Attachment Representations and Time Perspective in Adolescence", *Social Indicators Research*, 90/2: 181-194. doi: 10.1007/s11205-008-9249-0
- Landau, J., Hissett, J. (2008), "Mild Traumatic Brain Injury: Impact on Identity and Ambiguous Loss in the Family", *Families, Systems, & Health*, 26/1: 69-85. doi: 10.1037/1091-7527.26.1.69
- Lang, F. R., Carstensen, L. L. (2002), "Time Counts: Future Time Perspective, Goals, and Social Relationships", *Psychology and Aging*, 17/1: 125-139. doi: 10.1037//0882-7974.17.1.125
- LaRossa, R., Reitzes, D. J. (1993), "Symbolic Interactionism and Family Studies", Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., Steinmetz, S. K. (Ed.), *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*, Springer Science & Business Media: 135-162. e-ISBN: 978-0-387-85764-0, doi: 10.1007/978-0-387-85764-0
- Laszloffy, T. A. (2002), "Rethinking Family Development Theory: Teaching with the Systemic Family Development (SFD) Model", *Family Relations*, 51/3: 206-214. doi: 10.1111/j.1741-3729.2002.206098.x
- Lavee, Y., McCubbin, H. I., Olson, D. H. (1987), "The Effect of Stressful Life Events and Transitions on Family Functioning and Well-Being", *Journal of Marriage and the Family*, 49/4: 857-873. doi: 10.2307/351979
- Le Grange, D., Eisler, I., Dare, C., Hodes, M. (1992), "Family Criticism and Self-Starvation: A Study of Expressed Emotion", *Journal of Family Therapy*, 14/2: 177-192. doi: 10.1046/j..1992.00451.x
- Lejoyeux, M., Mathieu, K., Embouazza, H., Huet, F., Lequen, V. (2007), "Prevalence of Compulsive Buying Among Customers of a Parisian General Store", *Comprehensive Psychiatry*, 48/1: 42-46. doi: 10.1016/j.comppsy.2006.05.005
- Lejoyeux, M., Weinstein, A. (2010), "Compulsive Buying", *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36/5: 248-253. doi: 10.3109/00952990.2010.493590
- Leonard, S., Zhang, J. W., Howell, R. (2019), "Spending Well: How Time Perspectives Impact Consumer Values and Financial Decisions Among Middle-Aged Adults", *Research in Human Development*, 16/2: 135-155. doi: 10.1080/15427609.2019.1670568
- Levi-Strauss, C. (1963), *Structural Anthropology*, (Çev. C. Jaconson, B. G. Schoepf), New York: Basic Books Inc Publishers. ISBN: 465-08229-7
- Lewin, K. (1951), *Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers*. New York: Harper & Brothers Publishers.
- Lieberman, A. F., Amaya-Jackson, L. (2005), "Reciprocal Influences of Attachment and Trauma: Using a Dual Lens in the Assessment and Treatment of Infants, Toddlers, and Preschoolers", Berlin, L. J., Ziv, Y., Amaya-Jackson, L., Greenberg, M. T. (Ed.), *Enhancing Early Attachments: Theory, Research, Intervention, and Policy*, The Guilford Press: 100-124. ISBN: 1-57230-996-2
- Lloyd, S. A., Few, A. L., Allen, K. R. (2009), *Handbook of Feminist Family Studies*, Sage Publications. ISBN: 978-1-4129-6082-3

- Loper, A. B., Whalen, M., Will, J. (2015), “Inside and Out: Family Life for Parents in Prison”, Arditti, J. A. (Ed.), *Family Problems: Stress, Risk, and Resilience*, John Wiley & Sons Inc: 89-113. ISBN: 9781118348284
- Lugo-Gil, J., Tamis-LeMonda, C. S. (2008), “Family Resources and Parenting Quality: Links to Children’s Cognitive Development Across the First 3 Years”, *Child Development*, 79/4: 1065-1085. doi: 10.1111/j.1467-8624.2008.01176.x
- Macmillan, R. (2005), *The Structure of The Life Course: Standardized? Individualized? Differentiated?*, Advances in Life Course Research, (Volume: 9), Elsevier. ISBN: 0-7623-1193-2
- Magalhães, T., Taveira, F., Jardim, P., Santos, L., Matos, E., Santos, A. (2009), “Sexual Abuse of Children. A Comparative Study of Intra and Extra-Familial Cases”, *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 16/8: 455–459. doi: 10.1016/j.jflm.2009.05.007
- Main, M., Solomon, J. (1986), “Discovery of a New, Insecure-Disorganised/Disorientated Attachment Pattern”, Brazelton, T. B., Yogman, M. W. (Ed.), *Affective Development in Infancy*, Ablex Publishing Corporation: 95-124. ISBN: 0-89391-345-6
- Maison, D. (2018), “What Shapes Spending Styles: Demographics, Income or Individual Psychological Traits?” *Journal of Insurance, Financial Markets and Consumer Protection*, 3/29: 3-26.
- Malhotra, N. K. (2020), *Marketing Research: An Applied Orientation*. (7th edition, Global edition), Pearson Education Limited. ISBN-13: 978-1-292-26591-9
- Manchiraju, S., Son, J. (2014), “Materialistic (and Unhappy?) Adult Now, Economically Deprived Child Then: How are Felt Formative Economic Deprivation, Materialism, and Well-Being Measures Related?” *Journal of Business and Management Research*, 5: 125-127.
- Manolis, C., Roberts, J. A. (2008), “Compulsive Buying: Does it Matter How it’s Measured?”, *Journal of Economic Psychology*, 29/4: 555–576. doi: 10.1016/j.joep.2007.10.005
- Maslow, A. H. (1943), “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*, 50/4: 370–396. doi: 10.1037/h0054346
- Maté, G. (2000), *Scattered Minds: The Origins and Healing of Attention Deficit Disorder*, Vintage Canada Edition. ISBN: 978-0-307-37469-1
- Mauss (1966), *The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies*, (Çev. I. Gunnison), Cohen & West Ltd.
- Mayall, B. (2013), *A history of the Sociology of Childhood*, Institute of Education Press. ISBN: 978-1-78277-040-4
- McCoy, D. C. (2013), “Early Violence Exposure and Self-Regulatory Development: A Bioecological Systems Perspective”, *Human Development*, 56/4: 254-273. doi: 10.1159/000353217
- McCubbin, H. I. (1979), “Integrating Coping Behavior in Family Stress Theory”, *Journal of Marriage and the Family*, 41/2: 237-244. doi: 10.2307/351693
- McFarlane, A. H., Bellissimo, A., Norman, G. R. (1995), “Family Structure, Family Functioning and Adolescent Well-Being: The Transcendent Influence of Parental Style”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36/5: 847–864. doi: 10.1111/j.1469-7610.1995.tb01333.x
- McKay, M. T., Worrell, F. C., Temple, E. C., Perry, J. L., Cole, J. C., Mello, Z. R. (2015), “Less is not Always More: The Case of the 36-Item Short Form of the Zimbardo Time Perspective Inventory”, *Personality and Individual Differences*, 72: 68-71. doi: 10.1016/j.paid.2014.08.018

- McLanahan, S. (1985), "Family Structure and the Reproduction of Poverty", *American Journal of Sociology*, 90/4: 873-901. doi: 10.1086/228148
- McLeod, J. D., Almazan, E. P. (2003), "Connections Between Childhood and Adulthood", Mortimer, J. T., Shanahan M. J. (Ed.), *Handbook of the Life Course*, New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers: 391-411. ISBN: 0-306-48247-9
- McLoyd, V. C. (1998), "Socioeconomic Disadvantage and Child Development", *American Psychologist*, 53/2: 185-204. doi: 10.1037/0003-066X.53.2.185
- Mead, G. H. (1938), *The Philosophy of the Act*, Morris, C. W. (Ed.), The University of Chicago Press.
- Mead, G. H. (1956), *The Social Psychology of George Herbert Mead*, Strauss, A. (Ed.), The University of Chicago Press.
- Mead, G. H. (1972), *Mind, Self and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*, (18th edition), Morris, C. W. (Ed.), The University of Chicago Press. ISBN: 0-226-51667-9
- Mead, G. H. (1982), *The Individual and the Social Self: Unpublished Work of George Herbert Mead*, Miller, D. L. (Ed.), The University of Chicago Press. ISBN: 0-226-51673-3
- Mederer, H., Hill, R. (1983), "Critical Transitions Over the Family Life Span: Theory and Research", *Marriage & Family Review*, 6/1-2: 39-60. doi: 10.1300/j002v06n01_03
- Mental Health Treatment (2020, November 29), *Emotional Deprivation in Infancy. 1948 Study Comparing Orphans to Home Babies*, [Video], YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=we1u5cxyK1k>
- Mick, D. G. (1996), "Are Studies of Dark Side Variables Confounded by Socially Desirable Responding? The case of Materialism", *Journal of Consumer Research*, 23/2: 106-119. doi: 10.1086/209470
- Milewski, N. (2007), "First Child of Immigrant Workers and Their Descendants in West Germany: Interrelation of Events, Disruption, or Adaptation?", *Demographic Research*, 17: 859-896. doi: 10.4054/DemRes.2007.17.29
- Millar, M., Thomas, R. (2009), "Discretionary Activity and Happiness: The Role of Materialism", *Journal of Research in Personality*, 43/4: 699-702. doi: 10.1016/j.jrp.2009.03.012
- Miltenberger, R. G., Redlin, J., Crosby, R., Stickney, M., Mitchell, J., Wonderlich, S., Faber, R. Smyth, J. (2003), "Direct and Retrospective Assessment of Factors Contributing to Compulsive Buying", *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 34/1: 1-9. doi: 10.1016/S0005-7916(03)00002-8
- Moen, P., Kaduk, A., Kossek, E. E., Hammer, L., Buxton, O. M., O'Donnell, E., Almeida, D., Fox, K., Tranby, E., Oakes J. M., Casper, L. (2015), "Is Work-Family Conflict a Multilevel Stressor Linking Job Conditions to Mental Health? Evidence From the Work, Family and Health Network", Ammons, S. K., Kelly, E. R. (Ed.), *Work and Family in the New Economy*, Research in the Sociology of Work (Volume 26), Emerald: 177-217. ISSN: 0277-2833, doi: 10.1108/S0277-283320150000026014
- Mortelmans, D. (2020), "Economic Consequences of Divorce: A Review", Kreyenfeld, M., Trappe, H. (Ed.), *Parental Life Courses after Separation and Divorce in Europe* (Volume 12), Springer Open: 23-41. ISBN: 978-3-030-44575-1, doi: 10.1007/978-3-030-44575-1_2
- Mortimer J. T., Shanahan, M. J. (2003), *Handbook of the Life Course*, Handbooks of Sociology and Social Research, Kluwer Academic Publishers. ISBN: 0-306-48247-9

- Moschis, G. P. (2007), "Life Course Perspectives on Consumer Behavior", *Journal of the Academy of Marketing Science*, 35/2: 295-307. doi: 10.1007/s11747-007-0027-3
- Moschis, G. P. (2017), "Research Frontiers on the Dark Side of Consumer Behaviour: The Case of Materialism and Compulsive Buying", *Journal of Marketing Management*, 33/15-16: 1384–1401. doi: 10.1080/0267257X.2017.1347341
- Moschis, G. P. (2019), *Consumer Behavior over the Life Course: Research Frontiers and New Directions*. Springer. ISBN: 978-3-030-05008-5, doi: 10.1007/978-3-030-05008-5
- Moschis, G. P., Churchill, G. A. (1978), "Consumer Socialization: A Theoretical and Empirical Analysis", *Journal of Marketing Research*, 15/4: 599-609. doi: 10.1177/002224377801500409
- Moser, P. K., Trout, J. D. (2005), *Contemporary Materialism: A Reader*, London & New York: Routledge. ISBN: 0-203-42726-2
- Mukerji, C. (1983), *From Graven Images: Patterns of Modern Materialism*. New York: Columbia University Press. ISBN: 0-231-05266-2
- Murray, J., Farrington, D. P. (2008), "The Effects of Parental Imprisonment on Children", Torny, M. (Ed.), *Crime and Justice: A Review of Research*, (Volume 37), University of Chicago Press: 133-206.
- Muthen, B., Kaplan, D. (1985), "A Comparison of Some Methodologies for the Factor Analysis of Non-Normal Likert Variables", *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, 38/2: 171-189. doi: 10.1111/j.2044-8317.1985.tb00832.x
- Myers, S. M., Myers, C. B. (2014), "Family Structure and School-Based Parental Involvement: A Family Resource Perspective", *Journal of Family and Economic Issues*, 36/1: 114-131. doi: 10.1007/s10834-014-9409-0
- Nairn, A., Bottomley, P., Ormrod, J. (2010), "Those Who Have Less Want More. But Does it Make Them Feel Bad?: Deprivation, Materialism and Self-Esteem in Childhood", Buckingham, D., Tingstad, V. (Ed.), *Childhood and Consumer Culture*, London, Palgrave Macmillan: 194-208. ISBN: 978-0-230-28184-4, doi: 10.1007/978-0-230-28184-4
- Nakken C. (1996), *The Addictive Personality: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behavior*, Hazelden Publishing. ISBN: 1-56838-129-8
- National Library of Medicine (2019, October 7), *Grief, A Peril in Infancy (Spitz and Wolf, The Research Project, 1947)*, [Video], YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=LyVkXaqXOv4&ab>
- Neal, J. W., Neal, Z. P. (2013), "Nested or Networked? Future Directions for Ecological Systems Theory", *Social Development*, 22/4: 722-737. doi: 10.1111/sode.12018
- Neves, B. B., Casimiro, C. (2018), "Connecting Families? An Introduction", Neves, B. B., & Casimiro, C. (Ed.), *Connecting Families?: Information & Communication Technologies, Generations, and the Life Course*, Policy Press: 1-13. ISBN-13: 9781447339946, doi: 10.1332/policypress/9781447339946.003.0001
- Newcomb, M. D., Huba, G. J., Bentler, P. M. (1981), "A Multidimensional Assessment of Stressful Life Events Among Adolescents: Derivation and Correlates", *Journal of Health and Social Behaviour*, 22/4: 400-415. doi: 10.2307/2136681
- Nunnally, J. C., Bernstein, I. R. (1994), *Psychometric Theory*, (3rd edition), McGraw-Hill, Inc. ISBN: 0-07-047849-X

- Nye, F. I. (1950), *Adolescent Adjustments to Parents*, Dissertation, School of Graduate Studies of Michigan State College of Agriculture and Applied Science.
- O'Brien, M., Twanley, K. (2017), "Fathers Taking Leave Alone in the UK – A Gift Exchange Between Mother and Father?" O'Brien, M., Wall, K. (Ed.), *Comparative Perspectives on Work-Life Balance and Gender Equality: Fathers on Leave Alone* (Volume 6), Springer Open: 163-181. ISBN: 978-3-319-42970-0, doi: 10.1007/978-3-319-42970-0_10
- O'Guinn, T. C., Faber, R. J. (1989), "Compulsive Buying: A Phenomenological Exploration", *Journal of Consumer Research*, 16/2: 147-157. doi: 10.1086/209204
- Offer, S., Fischer, C. S. (2018), "Calling on Kin: The Place of Parents and Adult Children in Egocentric Networks", Alwin, D. F., Felmler, D. F., Kreager, D. A. (Ed.), *Social Networks and the Life Course: Integrating the Development of Human Lives and Social Relational Networks* (Volume 2), Springer: 117-138. ISBN: 978-3-319-71544-5, doi: 10.1007/978-3-319-71544-5_6
- Orkibi, H. (2014), "Psychometric Properties of the Hebrew Short Version of the Zimbardo Time Perspective Inventory", *Evaluation & The Health Professions*, 38/2: 1-27. doi: 10.1177/0163278714531601
- Orosz, G., Dombi, E., Tóth-Király, I., Roland-Lévy, C. (2015), "The Less is More: The 17-Item Zimbardo Time Perspective Inventory", *Current Psychology*, 36/1: 39-47. doi: 10.1007/s12144-015-9382-2
- Overton, W. F. (2006), "Developmental Psychology: Philosophy, Concepts, Methodology", Lerner, R. M. (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Theoretical Models of Human Development*, (Volume 1, 6th edition), John Wiley & Sons Inc: 18–88. ISBN: 0-471-27287-6
- Page, M. E., Stevens, A. H. (2004), "The Economic Consequences of Absent Parents", *The Journal of Human Resources*, 39/1: 80-107. doi: 10.3368/jhr.XXXIX.1.80
- Pangestu, S., Karnadi, E. B. (2020), "The Effects of Financial Literacy and Materialism on the Savings Decision of Generation Z Indonesians", *Cogent Business & Management*, 7/1. doi: 10.1080/23311975.2020.1743618
- Papastamatelou, J., Unger, A., Giotakos, O., Athanasiadou, F. (2015), "Is Time Perspective a Predictor of Anxiety and Perceived Stress? Some Preliminary Results from Greece", *Psychological Studies*, 60/4: 468-477. doi: 10.1007/s12646-015-0342-6468-477
- Parks, P. J. (2011), *Obsessive-Compulsive Disorder: Diseases and Disorders*. Reference Point Press. ISBN-13: 978-1-60152-432-4
- Perry, J. L., Temple, E. C., Worrell, F. C., Zivkovic, U., Mello, Z. R., Musil, B., Cole, J. C., McKay, M. T. (2020), "Different Version, Similar Result? A Critical Analysis of the Multiplicity of Shortened Versions of the Zimbardo Time Perspective Inventory", *Sage Open*, 10/2: 1-15. doi: 10.1177/2158244020923351
- Poynter, D. (1989), "Judging the Duration of Time Intervals: A Process of Remembering Segments of Experience", Iris, L., Zakay D. (Ed.), *Time and Human Cognition: A Life-Span Perspective*, Elsevier Science Publishers B. V: 305-331. ISBN: 0-444-87379-1
- Prest, L. A., Protinsky, H. (1993), "Family Systems Theory: A Unifying Framework for Codependence", *The American Journal of Family Therapy*, 21/4: 352-360. doi: 10.1080/01926189308251005
- Ressler, R. K., Burgess, A. W., Douglas, J. E. (1995), *Sexual Homicide: Patterns and Motives*, Lexington Books. ISBN: 0-02-874063-7

- Richins, M. L. (2017), "Materialism Pathways: The Processes that Create and Perpetuate Materialism", *Journal of Consumer Psychology*, 27/4: 480-499. doi: 10.1016/j.jcps.2017.07.006
- Richins, M. L. Dawson, S. (1992), "A Consumer Values Orientation for Materialism and Its Measurement: Scale Development and Validation", *Journal of Consumer Research*, 19/3: 303-316. doi: 10.1086/209304
- Ridgway, N. M., Kukar-Kinney, M., Monroe, K. B. (2008), "An Expanded Conceptualization and a New Measure of Compulsive Buying", *Journal of Consumer Research*, 35/4: 622-639. doi: 10.1086/591108
- Rindfleisch, A., Burroughs, J. E., Denton, F. (1997), "Family Structure, Materialism, and Compulsive Consumption", *Journal of Consumer Research*, 23/4: 312-325. doi: 10.1086/209486
- Roberts, D. E. (2014), "Child Protection as Surveillance of African American families", *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36/4: 426-437. doi: 10.1080/09649069.2014.967991
- Rodgers, R. H., White, J. M. (1993), "Family Development Theory", Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., Steinmetz, S. K. (Ed.). *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*. Springer Science & Business Media: 225-254. e-ISBN: 978-0-387-85764-0, doi: 10.1007/978-0-387-85764-0
- Rohr, M. K., John, D. T., Fung, H. H., Lang, F. R. (2017), "A Three-Component Model of Future Time Perspective Across Adulthood", *Psychology and Aging*, 32/7: 597-607. doi: 10.1037/pag0000191
- Rosino, M. (2016), "ABC-X Model of Family Stress and Coping". Shehan, C. L. (Ed.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Family Studies*, (1st edition), John Wiley & Sons, Inc: 1-6. doi: 10.1002/9781119085621.wbef313
- Rosser, C., Harris C. (2003), *The Family and Social Change: A Study of Family and Kinship in a South Wales Town*, The International Library of Sociology, Routledge. ISBN 0-203-00055-2
- Rothbaum, F., Rosen, K., Ujiie, T., Uchida, N. (2002), "Family Systems Theory, Attachment Theory, and Culture", *Family Process*, 41/3: 328-350. doi: 10.1111/j.1545-5300.2002.41305.x
- Russell, C., S. (1993), "Family Development Theory as Revised by Rodgers and White: Implications for Practice", Boss, P. G., Doherty, W. J., LaRossa, R., Schumm, W. R., Steinmetz, S. K. (Ed.). *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*, Springer Science & Business Media: 255-257. e-ISBN: 978-0-387-85764-0, doi: 10.1007/978-0-387-85764-0
- Ryan, P. J. (2013), *Master-Servant Childhood: A History of the Idea of Childhood in Medieval English Culture*, Palgrave Macmillan. ISBN: 978-1-137-36479-1, doi: 10.1057/9781137364791
- Sarason, I. G., Johnson, J. H., Siegel, J. M. (1978), "Assessing the Impact of Life Changes: Development of the Life Experiences Survey", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46/5: 932-946. doi: 10.1037/0022-006X.46.5.932
- Schaffer, H. R., Emerson, P. E. (1964), "The Development of Social Attachments in Infancy", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 29/3: 1-77. doi: 10.2307/1165727
- Schlosser, S., Black, D. W., Repertinger, S., Freet, D. (1994), "Compulsive Buying: Demography, Phenomenology, and Comorbidity in 46 Subjects", *General Hospital Psychiatry*, 16/3: 205-212. doi: 10.1016/0163-8343(94)90103-1
- Sekaran, U. (2003), *Research Methods for Business: A Skill Building Approach*, (4th edition), John Wiley & Sons, Inc. ISBN: 0-471-20366-1

- Seltzer, J. A., Bianchi, S. M. (1988), "Children's Contact with Absent Parents", *Journal of Marriage and the Family*, 50/3: 663-677. doi: 10.2307/352636
- Settersten Jr., R. A. (2007), "Social Relationship In The New Demographic Regime: Potentials and Risks, Reconsidered", Owens, T. J., Sutor, J. J. (Ed.), *Interpersonal Relationship Across the Life Course*, (Volume 12), Elsevier JAI Press: 3-28. ISBN:978-0-7623-1292-4
- Settersten, Jr., R. A. (2017), "Propositions and Controversies in Life-Course Scholarship". Settersten, J. R. (Ed.), *Invitation To The Life Course: Toward New Understandings of Later Life*, Routledge: 15-45. ISBN-13: 978-0-89503-269-0
- Settersten Jr., R. A. (2018), "Nine Ways That Social Relationships Matter for the Life Course", Alwin, D. F., Felmlee, D. H., Kreager, D. A. (Ed.), *Social Networks and the Life Course: Integrating the Development of Human Lives and Social Relational Networks*, (Volume 2), Springer: 27-40. ISBN: 978-3-319-71544-5, doi: 10.1007/978-3-319-71544-5_2
- Shaw, C. R., McKay, H. D. (1932), "Are Broken Homes a Causative Factor in Juvenile Delinquency?", *Social Forces*, 10/4: 514-524. doi: 10.2307/2569899
- Shaw, J. (2017), "Understanding False Memories: Dominant Scientific Theories and Explanatory Mechanisms", Granhag, P. A., Bull, R., Shaboltas, A., Dozortseva, E. (Ed.), *Psychology and Law in Europe: When West Meets East*, CRC Press: 247-261. ISBN-13: 978-1-4987-8098-8
- Shelton, L. G. (2019), *The Bronfenbrenner Primer: A guide to Develocology*, Routledge. ISBN: 978-1-315-13606-6
- Shoemaker, D. J. (2010). *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*, (6th edition), Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-537417-9
- Shoham, A., Brenčič, M. M. (2003), "Compulsive Buying Behavior. *Journal of Consumer Marketing*, 20/2: 127-138. doi: 10.1108/07363760310464596
- Silwal, A. R., Engilbertsdottir, S., Cuesta, J., Newhouse, D., Stewart, D. (2020), "Global Estimate of Children in Monetary Poverty: An Update", (World Bank Group). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/966791603123453576/pdf/Global-Estimate-of-Children-in-Monetary-Poverty-An-Update.pdf>
- Sircova, A., Van De Vijver, F. J., Osin, E., Milfont, T. L., Fieulaine, N., Kışlalı-Erginbilgiç, A., ... Boyd, J. N. (2014), "A Global Look at Time: A 24-Country Study of the Equivalence of the Zimbardo Time Perspective Inventory", *Sage Open*, 4/1: 1-12. doi: 10.1177/2158244013515686
- Sirgy, M. J., Yu, G. B., Lee, D. J., Joshanloo, M., Bosnjak, M., Jiao, J., ... Grzeskowiak, S. (2021), "The Dual Model of Materialism: Success Versus Happiness Materialism on Present and Future Life Satisfaction", *Applied Research in Quality of Life*, 16: 201-220. doi: 10.1007/s11482-019-09763-8
- Smith, T. A., Wedderburn, K. C. (2021), *Compulsive Buying: Consumer Traits, Self-regulation and Marketing Ethics*, Rowman & Littlefield. ISBN: 9781793645746.
- Solomon, M. R. (2018), *Consumer Behavior: Buying, Having, and Being*, (12th edition, Global edition), Pearson. ISBN-13: 978-1-292-15310-0
- Sorokin, P. (1928), *Contemporary Sociological Theories*, Harper's Social Science Series, Harper Brothers
- Sorokin, P. (1970), *Social & Cultural Dynamics: A Study of Change in Major Systems of Art, Truth, Ethics, Law and Social Relationships*, Porter Sargent Publisher. ISBN: 0-87558-029-7

- Spitz, R. A. (1949), "The Role of Ecological Factors in Emotional Development in Infancy", *Child Development*, 20/3: 145-155. doi: 10.2307/1125870
- Stearns, P. N. (2005), *Growing Up: The History of Childhood in a Global Context*, Baylor University Press. ISBN: 1-932792-28-7
- Stearns, P. N. (2013), "Childhood Emotions in Modern Western History", Fass, P. S., (Ed.), *The Routledge History of Childhood in the Western World*, Routledge: 158-173. ISBN: 978-0-203-07571-5
- Stern, S., Doolan, M., Staples, E., Szmukler, G. L., Eisler, I. (1999), "Disruption and Reconstruction: Narrative Insights into the Experience of Family Members Caring for a Relative Diagnosed with Serious Mental Illness", *Family Process*, 38/3: 353-369. doi: 10.1111/j.1545-5300.1999.00353.x
- Suárez-Orozco, C., Bang, H. J., Kim, H. Y. (2011), "I Felt Like My Heart was Staying Behind: Psychological Implications of Family Separations & Reunifications for Immigrant Youth", *Journal of Adolescent Research*, 26/2: 222-257. doi: 10.1177/0743558410376830
- Sugarman, S. D. (1995), "Financial Support of Children and the End of Welfare as we Know it", *Virginia Law Review*, 81: 2523-2573.
- Sun, Y. (2001), "Family Environment and Adolescents' Well-Being Before and After Parents' Marital Disruption: A Longitudinal Analysis", *Journal of Marriage and Family*, 63/3: 697-713. doi: 10.1111/j.1741-3737.2001.00697.x
- Sun, Y., & Li, Y. (2002), "Children's Well-Being During Parents' Marital Disruption Process: A Pooled Time-Series Analysis", *Journal of Marriage and Family*, 64/2: 472-488. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00472.x
- Tarka, P. (2019), "Influence of Materialism on Compulsive Buying Behavior: General Similarities and Differences Related to Studies on Young Adult Consumers in Poland and US", *Journal of International Consumer Marketing*, 32/3: 1–25, doi: 10.1080/08961530.2019.1695240
- Taylor, M. J., Crowley, S. L., White, K. R. (1993), Measuring Family Support and Resources: Psychometric Investigation of the FSS and FRS, *Annual Meeting of the National Council on Measurement in Education*, Atlanta.
- Therborn, G. (2004), *Between Sex and Power: Family in the World, 1900–2000*, Routledge. ISBN: 0-203-64329-1
- Thomas, W. I., Znaniecki, F. (1918), *The Polish Peasant in Europe and America: Monograph of an Immigrant Group*, (Volume 1), Primary-Group Organization, Boston: The Gorham Press.
- Thompson, L., Walker, A. J. (1982), "The Dyad as the Unit of Analysis: Conceptual and Methodological Issues", *Journal of Marriage and the Family*, 44/4: 889-900. doi: 10.2307/351453
- Thomson, E., Hanson, T. L., McLanahan, S. S. (1994), "Family Structure and Child Well-Being: Economic Resources vs. Parental Behaviors", *Social Forces*, 73/1: 221-242. doi: 10.1093/sf/73.1.221
- Titelman, P. (2003), "Overview of the Bowen Theoretical-Therapeutic System", Titelman, P. (Ed.), *Clinical Applications in Bowen Family Systems Theory*, Routledge: 7-50. ISBN: 978-0-789-00469-7

- Trinh, V. D., Phau, I. (2012), A new set of measurements for the materialism scale. *ANZMAC Annual Conference Proceedings*, University of South Australia, Australia. <https://ssrn.com/abstract=2202342>
- Tudge, J. R. H., Mokrova, I., Hatfield, B. E., Karnik, R. B. (2009), “Uses and Misuses of Bronfenbrenner's Bioecological Theory of Human Development”, *Journal of Family Theory & Review*, 1/4: 198-210. doi: 10.1111/j.1756-2589.2009.00026.x
- Turney, K., Goodsell, R. (2018), “Parental Incarceration and Children's Wellbeing”, *The Future of Children*, 28/1: 147-164.
- TÜİK, (2022a). *İstatistiklerle Çocuk*, Türkiye İstatistik Kurumu. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf
- TÜİK, (2022b). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, 2022. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587) (Erişim Tarihi: 23 Mart 2023).
- TÜİK, (2023). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2022-49437> (Erişim Tarihi: 25.03.2023)
- Türk Pediatri Kurumu (2019), *Türk Pediatri Arşivi* (54), 55. Türk Pediatri Kongresi, <https://turkpediatri.org.tr/storage/55-trk-pediatri-arivi-dergisi-1-1668182232c6MSd.pdf>
- Türk, Z. (2018), “Kompulsif Satın Alma Davranışının Demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi: Görgül Bir Araştırma”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10/4: 1198-1216. doi: 10.20491/isarder.2018.570
- Tye, M. (2009), *Consciousness Revisited: Materialism without Phenomenal Concepts*, The MIT Press. ISBN: 978-0-262-01273-7
- Uhlenberg, P., Mueller, M. (2003), “Family Context and Individual Well-Being: Patterns and Mechanisms in Life Course Perspective”, Mortimer J. T., & Shanahan, M. J. (Ed.), *Handbook of the Life Course*, Handbooks of Sociology and Social Research, Kluwer Academic Publishers: 123-148. ISBN: 0-306-48247-9
- Umberson, D. (2006), “Parents, Adult Children, and Immortality”, *Contexts Magazine*, 5/4: 48-53.
- UN (1990). *Convention on the Rights of the Child*, United Nations. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf>
- Unger, A., Lyu, H., Zimbardo, P. G. (2018), “How Compulsive Buying is Influenced by Time Perspective - Cross-Cultural Evidence from Germany, Ukraine, and China”, *International Journal of Mental Health and Addiction*, 16/3: 525-544. doi: 10.1007/s11469-018-9942-4
- UNICEF (2022), *Protecting Child Rights in a Time of Crises: UNICEF Annual Report 2021*. <https://www.unicef.org/media/121251/file/UNICEF%20Annual%20Report%202021.pdf>
- Urien, B., Kilbourne, W. (2008), “On the Role of Materialism in the Relationship Between Death Anxiety and Quality of Life”, Lee, A. Y., Soman, D. (Ed.), *Advances in Consumer Research*, (Volume 35), Association for Consumer Research: 409-415. ISBN: 0-915552-61-2
- Valence, G., d' Astous, A., Fortier, L. (1988), “Compulsive Buying: Concept and Measurement”, *Journal of Consumer Policy*, 11/4: 419-433. doi: 10.1007/bf00411854
- Van Boven, L. (2005), “Experientialism, Materialism, and the Pursuit of Happiness”, *Review of General Psychology*, 9/2: 132-142. doi: 10.1037/1089-2680.9.2.132

- Van Horn, M. L., Bellis, J. M., Snyder, S. W. (2001), "Family Resource Scale-Revised: Psychometrics and Validation of a Measure of Family Resources in a Sample of Low-Income Families", *Journal of Psychoeducational Assessment*, 19/1: 54-68. doi: 10.1177/073428290101900104
- Vaughn, B., Egeland, B., Sroufe, L. A., Waters, E. (1979), "Individual Differences in Infant-Mother Attachment at Twelve and Eighteen Months: Stability and Change in Families Under Stress", *Child Development*, 50/4: 971-975. doi: 10.2307/1129321
- Wallerstein, J. S. (1991), "The Long-Term Effects of Divorce on Children: A review", *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 30/3: 349-360. doi: 10.1097/00004583-199105000-00001
- Watson, D. C. (2017), "Materialism, Temporal Orientation, and Well-Being", *Imagination, Cognition and Personality*, 37/1: 45-68. doi: 10.1177/0276236617724070
- Watson, D. C. (2019), "Materialism: Temporal Balance, Mindfulness and Savoring", *Personality and Individual Differences*, 146: 93-98. doi: 10.1016/j.paid.2019.03.034
- Wellman, B. (2018), "Foreword The Family Has Become A Network", Neves, B. B., Casimiro, C. (Ed.), *Connecting Families?: Information & Communication Technologies, Generations, and the Life Course*, Policy Press: xv-xxii. doi: 10.1332/policypress/9781447339946.001.0001
- Wells, L. E., Rankin, J. H. (1986), "The Broken Homes Model of Delinquency: Analytic Issues", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 23/1: 68-93. doi: 10.1177/0022427886023001005
- Wertlieb, D. (2006), "Children Whose Parents Divorce: Life Trajectories and Turning Points", Gotlib, I. H., Wheaton, B. (Ed.), *Stress and Adversity Over the Life Course: Trajectories and Turning Points*, Cambridge University Press: 179-196. ISBN: 13 978-0-521-02971-1
- WFP (2022), *Global Operational Response Plan 2022*, (Update 6), World Food Programm. <https://www.wfp.org/publications/wfp-global-operational-response-plan-update-6-november-2022>
- Wheaton, B., Gotlib, I. H. (2006), "Trajectories and Turning Points Over The Life Course: Concepts and Themes", Gotlib, I. H., Wheaton, B. (Ed.), *Stress and Adversity Over the Life Course: Trajectories and Turning Points*, Cambridge University Press: 1-25.
- Wheaton, B., Roszell, P., Hall, K. (2006), "The Impact of Twenty Childhood and Adult Traumatic Stressors on the Risk of Psychiatric Disorder", Gotlib, I. H., Wheaton, B. (Ed.), *Stress and Adversity over the Life Course: Trajectories and Turning Points*, Cambridge University Press: 50-72. ISBN-13 978-0-521-02971-1
- White, J. M. (1984), "Not the Sum of its Parts", *Journal of Family Issues*, 5/4: 515-518. doi: 10.1177/019251384005004007
- White, J. M., Martin, T. F., Adamsons, K. (2019), *Family Theories: An Introduction*, (5th edition), Sage Publications. ISBN: 9781506394909
- Wilkinson, K. (1974), "The Broken Family and Juvenile Delinquency: Scientific Explanation or Ideology?", *Social Problems*, 21/5: 726-739. doi: 10.2307/799645
- Williams, G. C., Hedberg, V. A., Cox, E. M., Deci, E. L. (2000), "Extrinsic Life Goals and Health-Risk Behaviors in Adolescents", *Journal of Applied Social Psychology*, 30/8: 1756-1771. doi: 10.1111/j.1559-1816.2000.tb02466.x

- Wingens, M., de Valk, H., Windzio, M., Aybek, C. (2011), "The Sociological Life Course Approach and Research on Migration and Integration", Wingens, M., Windzio, M., de Valk, H., Aybek, C. (Ed.), *A Life-Course Perspective on Migration and Integration*, Springer: 1-26. doi: 10.1007/978-94-007-1545-5 1
- Winnicott, D. W. (1995), *The Family and Individual Development*, Routledge. ISBN: 0-41-5-04325-5
- Witt, D. D. (1987), "A Conflict Theory of Family Violence", *Journal of Family Violence*, 2/4: 291-301. doi: 10.1007/BF00993296
- Woody, D. J., Hutchison, E. D. (2019), "Infancy and Toddlerhood", Hutchison, E. D. (Ed.), *Dimensions of Human Behavior: The Changing Life Course*, (6th edition), Sage Publications Inc: 171-250. ISBN: 9781544339344
- Woody, D. J., Woody, D. (2019), "Early Childhood", Hutchison, E. D. (Ed.), *Dimensions of Human Behavior: The Changing Life Course*, (6th edition), Sage Publications Inc: 314-315. ISBN: 9781544339344
- Worrell, F. C., Temple, E. C., McKay, M. T., Živković, U., Perry, J. L., Mello, Z. R., Musil, B., Cole, J. C. (2016), "A Theoretical Approach to Resolving the Psychometric Problems Associated with the Zimbardo Time Perspective Inventory", *European Journal of Psychological Assessment*, 34/1: 41-51. doi: 10.1027/1015-5759/a000313
- Xu, Y. (2008), "The Influence of Public Self-Consciousness and Materialism on Young Consumers' Compulsive Buying", *Young Consumers*, 9/1: 37-48. doi: 10.1108/17473610810857309
- Yıldırım, Y. O. (2022), Stres, Obsesyon ve Sosyal Kaygılar Taşıyan İnsanların Kompulsif Satın Alma Davranışlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Young, L. M., Baltes, B. B., Pratt, A. K. (2007), "Using Selection, Optimization, and Compensation to Reduce Job/Family Stressors: Effective When it Matters", *Journal of Business and Psychology*, 21/4: 511-539. doi: 10.1007/s10869-007-9039-8
- Zhang, J. W., Howell, R. T., Bowerman, T. (2013), "Validating a Brief Measure of the Zimbardo Time Perspective Inventory", *Time & Society*, 22/3: 391-409. doi: 10.1177/0961463x12441174
- Zimbardo, P. G., Boyd, J. N. (1999), "Putting Time in Perspective: A Valid, Reliable Individual-Differences Metric", *Journal of Personality and Social Psychology*, 77/6: 1271-1288. doi: 10.1037/0022-3514.77.6.1271
- Zimbardo, P., Boyd, J. (2008), *The Time Paradox: The New Psychology of Time that will Change Your Life*, Free Press - Simon & Schuster, Inc. ISBN-13: 978-1-4165-7974-8
- Zimbardo, P., Clements, N., Leite, U. R. (2017a), "Time Perspective and Financial Health: To Improve Financial Health, Traditional Financial Literacy Skills are not Sufficient. Understanding Your Time Perspective is Critical", Kostić, A., & Chadee, D. (Ed.), *Time Perspective: Theory and Practice*, Palgrave Macmillan: 9-40. ISBN: 978-1-137-60191-9, doi: 10.1057/978-1-137-60191-9
- Zimbardo, Z. M., McDermott, R., Zimbardo, P. G. (2017b), "A New Measure of the Expanded Present Time Perspective", Kostić, A., Chadee, D. (Ed.), *Time Perspective: Theory and Practice*, Palgrave Macmillan: 41-61. ISBN: 978-1-137-60191-9, doi: 10.1057/978-1-137-60191-9
- Zinn, M. B., Dill, B. T. (1996), "Theorizing Difference from Multiracial Feminism", *Feminist Studies*, 22/2: 321-331. doi: 10.2307/3178416

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu anket Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Bilim Dalı'nda gerçekleştirilen “Yaşam Seyri Teorisi Açısından Aile Kaynaklı Sorunlar ve Zaman Perspektifinin Kompulsif Satın Alma ve Materyalizmle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” başlıklı araştırma için hazırlanmıştır. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Bu araştırmanın amacı bireyin çocukluk döneminde yaşadığı ailevi sorunların, ileriki yaşlarda zaman perspektifi, kompulsif satın alma ve materyalist değerlere sahip olma durumlarına etkisinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çevrimiçi olarak veri toplanacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı/telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları objektif ve içtenlikle vermenizdir. Anket ortalama 15 dakika sürmektedir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz KVKK kapsamında gizli tutulacak, veriler topluca işlenecek ve sadece yayın amaçlı kullanılacaktır. Araştırmaya devam etmek istemezseniz, istediğiniz an yanıt vermeyi bırakabilirsiniz. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir.

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını, amacını ve gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapılmış ve kişisel bilgilerimin korunacağı konusunda yeterli güven verilmiştir. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Prof. Dr. Serdar Pirtini
Pazarlama Anabilim Dalı

Ayşe Karayılan Doktora
Öğrencisi

Not: Anketi yanıtlatabilmeniz için 18 yaşını doldurmuş olmanız gerekmektedir.

- 1) Aşağıdaki ifadelerin karakterinizi ne kadar yansıttığını veya sizin için ne kadar doğru olduğunu aşağıdaki ölçeği kullanarak belirtiniz?

(1) Hiç doğru değil (2) Doğru değil (3) Pek doğru değil (4) Ne doğru ne de yanlış (5) Biraz doğru (6) Doğru (7) Çok doğru

1. Çocukluğumu hatırlatan manzaralar, sesler ve kokular sıklıkla harika anıları geri getirir.	1 2 3 4 5 6 7
2. Geçmişim hakkında düşünmek bana keyif verir.	1 2 3 4 5 6 7
3. Her şeyi göz önünde bulundurduğumda, geçmişimde hatırlanacak kötünden daha çok iyi şeyler bulunmaktadır.	1 2 3 4 5 6 7
4. Geçmiş güzel günlerin nasıl olduğunu anlatan hikayeleri dinlemekten hoşlanırım.	1 2 3 4 5 6 7
5. Güzel zamanlara ait mutlu anılar kolayca aklıma gelir.	1 2 3 4 5 6 7
6. Geçmişimde, düşünmek istemediğim oldukça fazla tatsız anı var.	1 2 3 4 5 6 7
7. Çocukluğuma özlem duyarım.	1 2 3 4 5 6 7
8. Ailem bir şeylerin eskiden nasıl olduğuyla ilgili konuşurken, kendimi bunları duymazdan gelirken bulurum.	1 2 3 4 5 6 7
9. Düzenli olarak tekrarlanan aile ritüelleri ve geleneklerini severim.	1 2 3 4 5 6 7
10. Sık sık hayatımda neleri farklı yapmalıydım diye düşünürüm.	1 2 3 4 5 6 7
11. Kararlarım genellikle etrafımdaki şeylerin ve insanların etkisi altında kalır.	1 2 3 4 5 6 7
12. Acı veren geçmiş deneyimlerim, zihnimde sürekli canlanır.	1 2 3 4 5 6 7
13. Geçmişten payıma düşen reddedilme ve kötü muameleden nasibimi aldım.	1 2 3 4 5 6 7
14. Geçmişimde, geri alabilmeyi istediğim hatalar yaptım.	1 2 3 4 5 6 7
15. Olaylar nadiren beklediğim gibi gelişir.	1 2 3 4 5 6 7
16. Eskiye ait tatsız görüntüleri unutmak benim için zordur.	1 2 3 4 5 6 7
17. Anın tadının çıkarırken bile, kendimi geçmişte yaşadığım benzer deneyimlerle kıyaslama yaparken bulurum.	1 2 3 4 5 6 7
18. Geçmişte başıma gelen kötü şeyleri düşünürüm.	1 2 3 4 5 6 7

19. Hayatta kaçırmış olduğum iyi şeyler hakkında düşünürüm.

1 2 3 4 5 6 7

2) Aşağıda yer alan ifadelere katılma derecenizi aşağıdaki ölçeği kullanarak belirtiniz.

(1) Kesinlikle katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Pek katılmıyorum (4) Ne katılıyorum ne katılmıyorum (5) Biraz katılıyorum (6) Büyük ölçüde katılıyorum (7) Kesinlikle katılıyorum

1. Aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaparım.	1 2 3 4 5 6 7
2. Aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaptığımda kendimi muhteşem hissedirim.	1 2 3 4 5 6 7
3. Hiçbir şeye ihtiyacım olmasa bile bir şeyler satın alırım.	1 2 3 4 5 6 7
4. Üzgün, hayal kırıklığına uğramış, depresif ve kızgın olduğumda aşırıya kaçacak şekilde alışveriş yaparım.	1 2 3 4 5 6 7
5. İhtiyacım olmayan veya kullanmayacağım şeyler satın alırım.	1 2 3 4 5 6 7

3) Aşağıda yer alan ifadelere katılma derecenizi aşağıdaki ölçeği kullanarak belirtiniz.

(1) Kesinlikle katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Pek katılmıyorum (4) Ne katılıyorum ne katılmıyorum (5) Biraz katılıyorum (6) Büyük ölçüde katılıyorum (7) Kesinlikle katılıyorum

1. Pahalı ev, araba ve giysilere sahip insanları takdir ederim.	1 2 3 4 5 6 7
2. Yaşamımdaki en önemli başarılarından biri maddi varlıklara sahip olmaktır.	1 2 3 4 5 6 7
3. Başarı göstergesi olarak insanların sahip oldukları varlıkların miktarına çok önem vermem.	1 2 3 4 5 6 7
4. Sahip olduğum maddi varlıklar yaşamım hakkında ne kadar başarılı olduğumu gösterir.	1 2 3 4 5 6 7
5. İnsanları etkileyen şeylere sahip olmayı severim.	1 2 3 4 5 6 7
6. İnsanların sahip olduğu maddi varlıklara çok dikkat etmem.	1 2 3 4 5 6 7
7. Genellikle sadece ihtiyaç duyduğum şeyleri satın alırım.	1 2 3 4 5 6 7
8. Mümkün olduğunca mal mülk edinme kaygısından uzak, sade bir yaşam biçimini tercih ederim.	1 2 3 4 5 6 7
9. Sahip olduğum maddi varlıklar benim için önemli değildir.	1 2 3 4 5 6 7
10. Kullanışlı olmayan şeylere para harcamak hoşuma gider.	1 2 3 4 5 6 7
11. Bir şeyler satın almak hoşuma gider.	1 2 3 4 5 6 7
12. Yaşamımda lüks şeyleri severim.	1 2 3 4 5 6 7
13. Maddi varlıklara tanıdığım çoğu insandan daha az önem veririm.	1 2 3 4 5 6 7
14. Yaşamdan zevk almak için gerekli her şeye sahibim.	1 2 3 4 5 6 7
15. Sahip olmadığım bazı şeylere sahip olsaydım yaşamım daha iyi olurdu.	1 2 3 4 5 6 7
16. Eğer daha çok maddi varlığa sahip olsaydım şu anki durumumdan daha mutlu olmazdım.	1 2 3 4 5 6 7
17. Daha çok şey satın almaya gücüm olsaydı daha mutlu olurum.	1 2 3 4 5 6 7
18. İstedğim şeyleri satın alamadığımda bu durum bazen beni rahatsız eder.	1 2 3 4 5 6 7

4) Aşağıda belirtilen durumlardan hangilerinin doğumunuzdan başlayarak 18 yaşına girdiğiniz güne kadar çekirdek ailenizde yaşandığını, bu durumların sizi nasıl etkilediğini belirtiniz. Eğer aşağıdaki durumlardan biri ya da birkaçı ailenizde hiç yaşanmadıysa '(0) Yaşanmadı' seçeneğini işaretleyiniz.

(0) Yaşanmadı (1) Aşırı derecede olumsuz etkiledi (2) Orta derecede olumsuz etkiledi (3) Hafif derecede olumsuz etkiledi (4) Ne olumlu ne de olumsuz etkiledi (5) Hafif derecede olumlu etkiledi (6) Orta derecede olumlu etkiledi (7) Aşırı derecede olumlu etkiledi

1. Ailemin finansal durumunda yaşanan ani ve büyük değişiklik beni...	0 1 2 3 4 5 6 7
2. Ebeveynlerimin boşanması ya da birinin ya da ikisinin yeniden evlenmesi beni...	0 1 2 3 4 5 6 7

3. Ebeveynlerimden birinin ya da ikisinin sıklıkla ve uzun dönemlerle evde bulunmaması beni...	0	1	2	3	4	5	6	7
4. Ailemin üyelerinden birinin vefatı beni...	0	1	2	3	4	5	6	7
5. Ebeveynlerimden birinin ya da ikisinin işleri nedeniyle ev dışında vakit geçirmeleri beni...	0	1	2	3	4	5	6	7
6. Aile içi iletişimsizlik beni...	0	1	2	3	4	5	6	7
7. Aile bireylerince yapılan eleştirilere maruz kalmak beni...	0	1	2	3	4	5	6	7

5) Doğumunuzdan başlayarak 18 yaşına girdiğiniz güne kadar, aşağıda belirtilen ihtiyaçlar özelinde çekirdek ailenizden ne derece destek gördüğünüzü belirtiniz.

(1) Aşırı derecede yetersiz (2) Büyük ölçüde yetersiz (3) Yetersiz (4) Ne yeterli ne de yetersiz (5) Yeterli (6) Büyük ölçüde yeterli (7) Olağanüstü derecede yeterli

1. Para harcama	1	2	3	4	5	6	7
2. Beslenme	1	2	3	4	5	6	7
3. Giyim	1	2	3	4	5	6	7
4. Zaman ve ilgi	1	2	3	4	5	6	7
5. Disiplin	1	2	3	4	5	6	7
6. Yaşam becerileri ve yönlendirmeleri	1	2	3	4	5	6	7
7. Duygusal destek ve sevgi	1	2	3	4	5	6	7
8. Örnek olma ve yol gösterme (rehberlik etme)	1	2	3	4	5	6	7

6) Cinsiyetiniz ☐ Kadın ☐ Erkek

7) Medeni durumunuz ☐ Evli ☐ Bekar

8) Doğum yılınız []

9) Aylık ortalama hanehalkı geliriniz

☐ 4.000 TL'nin altı

☐ 4.000 - 7.999 TL

☐ 8.000 - 11.999 TL

☐ 12.000 - 15.999 TL

☐ 16.000 TL ve üzeri

10) Öğrenim durumunuz (En son mezun olduğunuz okul)

☐ Okur - yazar

☐ İlköğretim (İlkokul ve Ortaokul)

☐ Lise

☐ Üniversite

☐ Yüksek lisans

☐ Doktora